

REVIIA*

KATOLIŠKE

AKCIJE

1941-XIX

3-4

VSEBINA

	Stran
Pij XII. ob petdesetletnici »Rerum novarum« — <i>A. Ušeničnik</i>	171
Govor svetega očeta Pija XII. po radiu vernikom vsega sveta, na praznik sv. Petra in Pavla 1941. — <i>Ignacij Lenček</i>	181
Rerum novarum — <i>Aleš Ušeničnik</i>	188
Skrivnost svete Cerkve in katoliška akcija — <i>Franc Grivec</i>	208
Boj in ljubezen — <i>L—j.</i>	218
Retractationes — <i>Aleš Ušeničnik</i>	228
Pastoralne inštrukcije za ljubljansko škofijo o katoliški akciji <i>Al. Strupi</i>	235
Tisk in zločin — <i>S. V.</i>	240
Katoliška akcija v teh težkih dneh — <i>L—j.</i>	243
Katoliška akcija tudi v Franciji	244

Revija Katoliške akcije izhaja vsak mesec, razen v počitnicah.
Za uredništvo in izdajatelja odgovarja *dr. Janez Kraljič*, Semeniška 4,
Ljubljana.

Uprava: Ljubljana, Kopitarjeva ulica 2 (*Ničman*).

Račun pri Poštni hranilnici, podružnici v Ljubljani, štev. 13.367.

Tiska Ljudska tiskarna v Ljubljani (predstavniki *Jože Kramarič*).

Dne 11. aprila 1941, na Veliki petek, so italijanske čete zasedle del slovenskega ozemlja in slovensko prestolnico Ljubljano. Vojaška okupacijska oblast je takoj razglasila, da bo spoštovala kulturo, šege in navade slovenskega ljudstva.

Dne 3. maja 1941 je Eksc. Grazioli, kraljevi Visoki Komisar za slovensko ozemlje, ki je pripadlo Kraljevini Italiji, razglasil zastopnikom slovenskega javnega življenja sklep Nj. Vel. Kralja in Cesarja Viktorja Emanuela III. in voljo Duceja, da se to slovensko ozemlje priključi Kraljevini in Imperiju kot samostojna Ljubljanska pokrajina.

Kraljevi ukaz z dne 3. maja 1941-XIX EF. se glasi:

USTANOVITEV LJUBLJANSKE POKRAJINE

VIKTOR EMANUEL III.

po milosti božji in narodni volji

Kralj Italije in Albanije

Cesar Abesinije

na podlagi člena 18. zakona z dne 19. januarja 1939-XVII., št. 129
ker smatramo za potrebno in nujno odrediti,
po zaslišanju Velikega Fašističnega Sveta,
po zaslišanju Ministrskega Sveta,
na predlog Duceja fašizma, predsednika vlade,
smo sklenili in odločamo:

Člen. 1. Slovensko ozemlje, katerega meje so načrtane, kakor kaže priloženi zemljevid, ki ga je odobril po Naši naredbi Duce fašizma, predsednik vlade, je sestavni del Kraljevine Italije in tvori Ljubljansko pokrajino.

Člen. 2. S kraljevimi ukazi, ki bodo izdani na predlog Duceja fašizma, predsednika vlade, notranjega ministra, se določi ureditev Ljubljanske pokrajine, ki bo imela glede na svoje strnjeno slovensko prebivalstvo avtonomen ustroj, upoštevajoč etnične značilnosti prebivalstva, zemljepisno lego ozemlja in posebne krajevne potrebe.

Člen 3. Vladno oblast bo izvrševal Visoki Komisar, imenovan s kraljevim ukazom na predlog Duceja fašizma, predsednika vlade in ministra za notranje posle.

Člen 4. Visokemu Komisarju bo v pomoč svet 14 predstavnikov, izbranih iz produktivnih skupin slovenskega prebivalstva.

Člen 5. Za slovensko prebivalstvo Ljubljanske pokrajine vojaška služba ne bo obvezna.

Člen 6. Za osnovni pouk bo obvezna slovenščina. V srednjih in višjih šolah se bo fakultativno poučevala italijanščina.

Vse uradne odredbe se bodo izdajale v dveh jezikih.

Člen 7. Kraljevska vlada je pooblaščenca objaviti na ozemlju Ljubljanske pokrajine ustavo in druge zakone Kraljevine kakor tudi izdajati predpise, ki so potrebni za njih vzporeditev s tamkaj veljavno zakonodajo in z ureditvijo, ki se določi po členu 2.

Člen 8. Ta ukaz stopi v veljavo z dnem, ko se objavi v uradnem listu Kraljevine (Gazzeta Ufficiale del Regno) in se predloži zakonodajnama skupščinama zaradi uzakonitve.

Duce fašizma, predsednik vlade, je pooblaščen, da predloži zadevni zakonski osnutek.

Odrejamo, da se ta ukaz, opremljen z državnim pečatom, uvrsti v uradno zbirko zakonov in naredb Kraljevine Italije.

Ukazujemo vsakomur, da se po njem ravna in skrbi za njegovo izvrševanje.

Dano v Rimu, dne 3. maja 1941-XIX.

VIKTOR EMANUEL

MUSSOLINI

Ustanovitev avtonomne Ljubljanske pokrajine in siceršnje pospeševanje slovenske kulture so dejstva, ki bodo v zgodovini slovenskega naroda ostala zapisana z izrazi hvaležnosti. Z veliko hvaležnostjo se bo zgodovina spominjala tudi varstva najvišje dobrine slovenskega naroda, njegove katoliške vere, ki jo nove oblasti ščitijo, ščitijo tudi njeno duhovniško službo, kar je v skladu s katoliškimi tradicijami italijanskega naroda, pa tudi dokaz resnične kulturnosti velikega naroda.

PIJ XII. OB PETDESETLETNICI »RERUM NOVARUM«

Na binkoštni praznik (1. junija 1941) je imel papež Pij XII. po vatikanskem radiu nagovor na vesoljni svet o okrožnici »Rerum novarum«. Ta nagovor podajamo tu po italijanskem tekstu, objavljenem v »L'Osservatore Romano« 2./3. junija 1941, št. 128, v slovenskem prevodu.

Binkoštni praznik, veličastni rojstni dan Kristusove Cerkve, je za Nas, dragi sinovi po vesoljnem svetu, prijetno in ugodno vabilo, polno globokih spominov, da vam izpregovorimo v teh težkih dneh besedo ljubezni, poguma in tolažbe. Govorimo vam v času, ko so vse fizične in umske sile vedno večjega dela človeštva v prej nepoznani meri in moči napete pod neizprosnim železnim zakonom vojske in ko z visokih anten lete v svetovje glasovi, polni jeze in grenkobe, razdora in boja.

Toda antene z vatikanskega holma, s posvečene zemlje, ki je v njej neomadeževano središče blagovesti in nje blagonosnega širjenja po svetu od mučeniškega kraja in groba prvega Petra, ne morejo prenašati drugih besed kakor besede, napolnjene s tolažilnim duhom tistega Petrovega nagovora, ki se je po njem prvi binkoštni dan pretresel Jeruzalem; z duhom goreče apostolske ljubezni; z duhom, ki ne pozna bolj žive želje in bolj svetega veselja, kakor privedi vse, prijatelje in neprijatelje, k nogam Križanega na Golgoti, h grobu poveličanega Sinu božjega, Odrešenika človeškega rodu, in jih prepričati, da je le v njem, v res-

nici, ki jo je on učil, v ljubezni, ki jo je dokazoval in živel, ko je delil dobrote in ozdravljaj vse in se nazadnje samega sebe daroval za življenje sveta, resnično rešenje in trajna sreča za podince in narode.

V tej uri, težki dogodkov, po božjem sklepu, ki vodi zgodovino narodov in čuje nad Cerkvijo, je za Nas veselje in globoko zadovoljstvo, spregovoriti vam, dragi sinovi, da čujete glas skupnega očeta, poklicati vas tako rekoč na kratek, občen katoliški shod, da morete izkustveno občutiti v vezi miru sladkost enega srca in enega duha (prim. Apd 4, 32), ki je spajala pod vplivom božjega Duha jeruzalemsko občino na binkoštni dan. Čim težji je zaradi vojske in vojnih razmer v mnogih slučajih neposredni in živi stik med najvišjim pastirjem in njegovo čredo, tem hvalažneje pozdravljamo brzoviti most združenja, ki ga iznajdljivi genij naše dobe kakor v blisku meče skozi eter, da zveže tako čez gore, morja in kontinente vsak kotiček na zemlji. In to, kar je za mnoge bojno orožje, se spreminja za Nas v orodje božje previdnosti, za dejaven in miroljuben apostolat, in daje nov resničen pomen besedam sv. pisma: »Po vsej zemlji se je razlegel njih glas in do koncev sveta njih beseda« (Ps 18, 5, Rimlj 10, 18). Tako se zdi, kakor da se obnavlja veliki binkoštni čudež, ko so razni narodi iz krajev drugih jezikov, ki so se sešli v Jeruzalemu, poslušali v svojem jeziku glas Petra in apostolov. Z odkritim veseljem se poslužujemo danes takega čudovitega sredstva, da opozorimo katoliški svet na spominski dan, ki zasluži, da bi bil z zlatimi črkami zapisan v zgodovini svete Cerkve, to je, na petdesetletnico, kar je Leon XIII. 15. maja 1891 objavil temeljno socialno okrožnico »Rerum novarum«.

Globoko prepričan, da Cerkev nima le pravice, temveč tudi dolžnost, podajati avtoritativne izjave o socialnih vprašanjih, je Leon XIII. naslovil na svet svojo poslanico. Ne, da bi nameraval dati kake pravce o zgolj praktični, recimo, tehnični uredbi družbe, ker je dobro vedel in mu je bilo jasno — Naš prednik Pij XI. je prav to povedal pred desetimi leti v spominski okrožnici »Quadragesimo anno« —, da si Cerkev ne prisvaja takšnega poslanstva. V splošnem območju dela se odpira zdravemu in odgovornosti polnemu razvoju vseh fizičnih in duhovnih sil podincev in njih svobodnim organizacijam široko polje raznolike dejavnosti, kamor posega javna oblast združujoče in urejajoče, najprej s pomočjo krajevnih in poklicnih korporacij, nazadnje pa z močjo države same, ki ima nje višja in ravnaajoča socialna

oblast važno nalogo, preprečevati motnje gospodarskega ravnotežja, ki nastajajo iz množice in nasprotij med seboj tekmujočih egoizmov, individualnih in kolektivnih.

Toda neprerečna je oblast Cerkve tam, kjer se socialni red bliža in dotika nramnega območja, namreč ko gre za sodbo, ali so osnove kake socialne uredbe v soglasju z neizpremenljivim redom, ki ga je Bog Stvarnik in Odrešenik objavil po naravnem zakonu in po razodetju: torej na dvojen način, ki se nanju sklicuje Leon XIII. v svoji okrožnici. In po pravici! Zakaj ukazi naravnega prava in razodete resnice izvirajo po različnih potih, kakor dva studenca ne si nasprotna, temveč zložna, iz istega božjega vira; prav tako je Cerkev čuvarica nadnaravnega krščanskega reda, ki se v njem stekata narava in milost, in mora oblikovati vest, tudi vest tistih, ki so poklicani, da rešujejo socialna vprašanja in pojasnjujejo dolžnosti socialnega življenja. Od socialnih uredb, ki so ali niso v soglasju z božjimi zakoni, je odvisno tudi dobro ali zlo duš. To se pravi: Ljudje, ki so vsi poklicani, da bi jih oživljala Kristusova milost, v pozemeljskih okoliščinah dihaajo ali zdravi in oživljajoči diha resnice in kreposti ali pa bolezenske in neredko smrtne bacile zmote in pokvarjenosti. Kako bi mogla Cerkev, tako ljubeča in skrbna mati za dobro svojih otrok, če to premišlja in vidi, vnamarno gledati te nevarnosti, molčati ali se delati, kakor da ne vidi in ne upošteva socialnih razmer, ki hote ali nehote delajo življenje, ki naj bi bilo krščansko in torej v skladju z zapovedmi najvišjega zakonodavca, težko ali praktično nemogoče?

Zavedajoč se te težke odgovornosti je Leon XIII. podal svetu svojo okrožnico in pokazal krščanski vesti zmote in nevarnosti v zamisli materialističnega socializma, usodne posledice gospodarskega liberalizma, ki se dostikrat ne zaveda socialnih dolžnosti, ali pozablja nanje, ali jih celo prezira, in je s klasično jasnostjo ter čudovito točnostjo razložil načela, ki so primerna in sposobna — stopnjema in na miren način — izboljšati tvarne in duhovne delavske razmere.

Če Nas danes po petdesetih letih, kar je bila okrožnica objavljena, vprašate, v kakšni meri in do kod je njegova beseda dosegla tisto, kar je modri avtor s svojimi bogatimi zamislimi, s svojimi blagodatnimi navodili plemenito nameraval, moramo odgovoriti: Prav zato, da bi Boga iz vse duše ponižno zahvalili za dar, ki ga je dal pred petdesetimi leti svoji Cerkvi po tej okrožnici svojega namestnika na zemlji, in mu dali hvalo za

delovanje Duha prenavljalca, ki ga je od tedaj vedno bogateje razlival na vse človeštvo, smo sklenili na ta binkoštni praznik vam izpregovoriti.

Že Naš prednik Pij XI. je v prvem delu svoje spominske okrožnice slavil sijajno žetev, ki je dozorela iz plodnih kali okrožnice »Rerum novarum«; razvil se je iz njih katoliški socialni nauk, ki je dal sinovom Cerkve, duhovnikom in laikom, smernice in sredstva za socialno obnovo, bogato sadov. Tako so nastale na katoliškem polju mnogotere dobrodelne ustanove, cvetoča središča za vzajemno pomoč. Koliko tvarnih in naravnih dobrin, koliko duhovnih in nadnaravnih sadov so prejeli delavci in njih družine od katoliških zvez! Kako učinkovito in blagodejno se je izkazalo delovanje sindikatov in kmečkih zvez za koristi kmečkega stanu, za pomoč v njih stiskah, za obrambo njih pravic, ki je na ta način blažilo strasti in obvarovalo socialni mir!

A ni bila to vsa korist. Z okrožnico »Rerum novarum« se je Leon XIII. približal ljudstvu, ki ga je tako cenil in ljubil, pridobil si je srca delavskega razreda in vdihnil delavcem krščanski čut in dvignil njih človeško dostojanstvo. Dejaven vpliv njegove okrožnice se je z leti tako razvil in razširil, da so postale nje smernice tako rekoč skupna last človeške družine. Ko je država v 19. stoletju preveč povzdigovala svobodo in smatrala za svoj izključni smoter, jo pravno ščititi, jo je Leon XIII. opomnil, da je obenem njena dolžnost, zavzeti se za socialno skrbstvo, pospeševati blaginjo vsega ljudstva in vseh državljanov, prav posebej slabotnih in razdedinjenih, s široko socialno politiko in s tem, da ustvari delovno pravo. Njegov glas je povzročil mogočen odmev in odkrita pravičnost zahteva, da se prizna velik napredek, ki ga je skrb javnih oblasti glede položaja delavcev pri mnogih narodih že dosegla. Zato je pravilen izrek, da je okrožnica »Rerum novarum« Magna Charta krščanske socialne dejavnosti.

Medtem je prešlo pol stoletja, ki je pustilo globoke brazde in strupene klice v zemlji narodov in družbe. Vprašanja, ki so jih izpremembe in prevrati na socialnem, zlasti pa na gospodarskem področju po okrožnici »Rerum novarum« podali moralni presoji, je bistroumno obravnaval Naš neposredni prednik v okrožnici »Quadragesimo anno«. Desetletje za to okrožnico ni bilo manj polno, kakor prejšnja leta, presenečenj v socialnem in gospodarskem življenju in je vrglo svoje nemirne in mračne vode v morje vojske, ki buta s svojimi valovi tudi ob gospodarstvo in družbo in ki nje učinkov nihče ne more prevideti.

Kakšne probleme in kakšne podrobne naloge, morda docela nove, bo skrbi Cerkve podalo socialno življenje po tem sporu, ki toliko narodov poganja v medsebojni boj, je sedaj še težko prevideti in povedati. Vendar, ker ima bodočnost korenine v preteklosti in nam je skušnja zadnjih let učiteljica za prihodnost, porabimo današnji spominski dan, da damo nadaljnje smernice o treh osnovnih vrednotah socialnega in gospodarskega življenja. Storili bomo to v duhu Leona XIII. samega. Razvili bomo njegove poglede, ki so bili več ko preroški in so napovedali nastajajoči sodobni socialni razvoj. Te tri osnovne vrednote, ki se med seboj prepletajo, spajajo in podpirajo, so: raba tvarnih dobrin, delo in družina.

Raba tvarnih dobrin.

Okrožnica »Rerum novarum« je razložila o lastnini in o prehrani ljudi načela, ki niso s časom nič izgubila svoje prvotne moči in so danes po petdesetih letih prav tako plodna kakor tedaj. Na poglobitno točko smo že Mi sami opozorili v okrožnici »Sertum laetitiae« škofom združenih držav severne Amerike, namreč na nepremakljivo zahtevo, »da se morajo tvarne dobrine, od Boga za vse ustvarjene, v pravišni meri raztakati med vse, po načelih pravičnosti in ljubezni«.

Vsak človek kot živo bitje, obdarjeno z umom, ima od narave osnovno pravico, rabiti tvarne zemeljske dobrine, dasi dejansko uporabo te pravice bolj podrobno določajo človeška volja in pravne oblike narodov. Te individualne pravice ne more nič vzeti, tudi ne druge, gotove pravice ali mirna posest tvarnih dobrin. Seveda naravni red, ki izhaja od Boga, zahteva tudi zasebno lastnino in svobodni medsebojni promet s kupom in prodajo in z darili, kakor tudi ravnajočo funkcijo javne oblasti nad temi opravili. Toda vse to ostane podrejeno naravnemu namenu tvarnih dobrin in se ne more osamosvojiti od prve in osnovne pravice, ki daje rabo tvarnih dobrin vsem, temveč mora vprav služiti temu namenu, da se dejansko omogoči. Le tako se bo moglo in moralo doseči, da bosta lastnina in raba tvarnih dobrin donašali družbi ploden mir in življenjsko stalnost, ne pa negotovih pogojev, ki povzročajo borbe in zavist in prepuščajo družbo neusmiljeni igri sile in slabosti.

Prvotna pravica glede rabe tvarnih dobrin daje, ker je v tesni zvezi z dostojanstvom in drugimi pravicami človeške ose-

nosti, le-tej v zgoraj omenjenih oblikah trdno podlago največje važnosti, da more izpolnjevati svoje npravne dolžnosti. Bramba te pravice zagotavlja človeku osebno dostojanstvo in mu pomaga, da v pravični svobodi pomljivo zadostuje tisti celokupnosti obveznosti in odločitev, ki je zanje odgovoren naravnost pred Bogom. Saj ima človek docela osebno dolžnost, ohraniti in izpopolniti svoje stvarno in duhovno življenje, da doseže tisti verski in npravni cilj, ki ga je Bog odkazal vsem ljudem in ga jim dal za najvišji, pred vsemi drugimi dolžnostmi vedno in v vsakem slučaju obvezen zakon.

Čuvati nedotakljivost človeške osebe in nje pravice in lajšati ji izpolnjevanje dolžnosti, to je bistvena naloga vsake javne oblasti. Ali ni vprav to pravi pomen »obče blaginje«, ki naj jo država po svojem poklicu pospešuje? Skrb za bonum commune ne daje potemtakem javni oblasti nad občani tolikšne oblasti, da bi mogla zmanjševati zgoraj orisani razvoj individualne dejavnosti, odločati o začetku in (razen v slučaju zakonite kazni) o koncu človeškega življenja, določati samovoljno način gibanja v fizičnem, duhovnem, religioznem in moralnem oziru v nasprotju s človekovimi osebnimi pravicami in dolžnostmi, in v ta namen jemati ali slabiti naravno pravico do stvarnih dobrin. Izvajati iz skrbi za bonum commune tolikšno oblast bi se dejalo izkrivljati pravi pomen obče blaginje in vdajati se zmoti, kakor da je človekov svojski cilj na zemlji družba, da je družba sama sebi namen in da za človeka ni drugega življenja kakor to, ki se konča na zemlji.

Tudi narodno gospodarstvo, ki je sicer sad skupnega delovanja ljudi v državnem občestvu, vendar nima drugega namena, kakor zagotavljati brez presledka tiste stvarne pogoje, ki se more v njih do polnosti razvijati individualno življenje državljanov. Kjer se to, in sicer stalno dosega, tam je prav za prav narod gospodarsko bogat, zakaj na ta način se uresničuje splošna blaginja in dosledno osebna pravica vseh do rabe stvarnih dobrin v soglasju z nameni Stvarnika Boga.

Iz tega je razvidno, da gospodarsko bogastvo kakega naroda prav za prav ni obilje dobrin, če jih merimo zgolj stvarno po njih vrednosti, temveč obilje, ki predstavlja in daje dejansko in resnično stvarno podlago, zadostno za dolžni osebni razvoj državljanov. Če bi takšne pravične razdelitve dobrin ne bilo ali bi bila le nepopolno uresničena, se pravi namen narodnega gospodarstva ne bi dosegel; zakaj naj bi bilo obilje razpoložljivih dobrin še

tako veliko, če jih ljudstvo ni deležno, ni gospodarsko bogato, ampak ubogo. Naj se pa takšna pravična razdelitev dejansko in trajno izvaja, boste videli, da bo ljudstvo, tudi ob manjšem obilju, gospodarsko zdravo.

Te osnovne pojme o bogastvu in uboštvu narodov se zdi potrebno imeti pred očmi zlasti dandanes, ko se bogastvo in uboštvo rada merita in presojata zgolj kvantitativno, bodisi po prostoru, bodisi po množini dobrin. Če se pa namen narodnega gospodarstva pravilno motri, je le-ta luč za državnike in narode in njih delovanje; ta luč bo sama po sebi vodila na pot, ki ne bo zahtevala neprejenljivih žrtev blaga in krvi, ampak bo dajala sadove miru in občnega blagostanja.

Delo.

Z rabo tvarnih dobrin se naravno veže delo. Po okrožnici »Rerum novarum« ima človeško delo dvoje svojstev: je osebno in je nujno. Je osebno, ker se izvaja s posebnimi silami človeka-poedinca; je nujno, ker se brez njega ne more doseči to, kar je potrebno za življenje; a ohraniti življenje, je naravna, težka in osebna dolžnost. Iz osebne dolžnosti dela, ki jo nalaga narava, izvira naravna pravica vsakega poedinca, da mu je delo sredstvo, ki z njim poskrbi za svoje življenje in življenje otrok — tak je visoki ukaz narave za ohranitev človeka.

Pomniti je, da takšno dolžnost in odnosno takšno pravico do dela daje narava, ne družba, kakor da bi bil človek samo hlapec ali uradnik občestva. Zato pristoji dolžnost in pravica, organizirati delo predvsem njim, ki so neposredno udeleženi: delodajavcem in delavcem. Šele tedaj, če ti ne vrše svoje naloge ali je zaradi posebnih razmer ne morejo izvršiti, nastane za državo naloga, da posreduje, kakor in kolikor to zahteva prav umevana občja blaginja.

Vsekako pa mora vsako državno posredovanje v področju dela, če naj bo zakonito in blagovito, čuvati in spoštovati njegov osebni značaj, bodisi načelno, bodisi glede na meje možnosti. Državne določbe torej ne smejo odpravljati ali onemogočati izvrševanja drugih pravic in dolžnosti, ki so tudi osebne, kakor so: pravica pravega bogoslužja; zakon; pravica zakonskih, očeta in matere do zakonskega in domačega življenja; pravica pametne svobode pri izbiri stanu in pri odločitvi za pravi poklic; ta pravica, če katera, je osebna in vzvišena pravica človeškega duha,

kadar se z njo združijo višje in neprezrljive božje in cerkvene pravice, kakor pri izbiri in izvrševanju duhovskega in redovniškega poklica.

Družina.

Po naukih okrožnice »Rerum novarum« je narava sama kar najtesneje združila zasebno last s človeško družbo in nje pravo kulturo, zlasti pa z bitjem in razvojem družine. Ta vez je popolnoma jasna. Saj mora vprav zasebna last zagotoviti družinskemu očetu tisto zdravo svobodo, ki brez nje ne more izpolnjevati od Stvarnika mu danih dolžnosti — glede na fizično, duhovno in religiozno blaginjo družine.

V družini ima narod naravno in plodno korenino svoje veličine in moči. Če naj zasebna last služi družinski blaginji, morajo vse javne, tudi vse državne določbe, ki urejajo posest, ne le omogočevati in ohranjovati, temveč tudi vedno bolj izpopolnjevati to službo, ki je v naravnem redu pod nekim vidikom višja ko vse druge. Bil bi zares nenaraven napredek, pa naj bi bil še tako hvaljen, ki bi ali s prevelikimi nakladami, ali s prevelikim neposrednim poseganjem povzročil, da bi bila zasebna last le prazna beseda, ker bi družina in njen poglavar ne imela več svobode, po božjem namenu izpopolnjevati družinsko življenje.

Med vsemi dobrinami, ki morejo biti v zasebni lasti, ni po nauku okrožnice »Rerum novarum« nobene bolj naravne, kakor je zemljišče, svet, ki ima družina na njem svoj dom in ki se z njegovimi sadovi ali docela ali vsaj deloma preživlja. V duhu okrožnice »Rerum novarum« je treba celo reči, da le tista stalnost, ki ima korenine v lastni zemlji, dela praviloma iz družine zares popolno in plodovito življenjsko stanico človeške družbe, ko s svojo napredujočo zveznostjo prelepo druží sedanje in bodoče rodove. Če je dandanes v središču socialnih in političnih teženj zamišljanje in ustvarjanje življenjskih prostorov, ali ne bi bilo treba morda predvsem misliti na življenjski prostor družin in le-te opustiti vezi in razmer, ki jim ne dopuščajo niti sanj na lasten domek?

Naša zemlja ima kljub tolikim morjem in jezerom, goram in ravninam, pokritim s snegom in večnim ledom, velikim puščavam ter neobljudenim in neplodnim planjavam, še dosti življenjskih prostorov, ki so sedaj še prepuščeni rastni igri narave, a so jako pripravi, da bi jih človek obdelal za svoje potrebe in kulturne namene. Obenem pa je dostikrat nujno, da se nekatere družine selijo in si iščejo drugod nove domovine. Spoštujmo

torej po nauku okrožnice »Rerum novarum« pravico družin do življenjskega prostora! Kjer se bo to godilo, bo izseljevanje dosegalo svoj naravni namen, kakor to neredko potrjuje izkušnja, to je, ljudje se bodo najprimerneje porazdelili po krajinah, ki so sposobne za naselbine poljedelcev in ki jih je Bog ustvaril in namenil vsem. Če si bosta obe strani, tista, ki dovoljuje zapuščati rodne kraje, in tista, ki nove prišlece sprejema, pošteno in skrbno prizadevali, da odpravita vse, kar bi moglo ovirati medsebojno zaupanje med deželo izseljevanja in deželo naseljevanja, bo dobro za vse, ki bodo deležni teh izprememb krajev in oseb: družine bodo dobile zemljišče, ki bo zanje očetna zemlja v pravem pomenu besede; preobljudene dežele se bodo olajšale in njih prebivalci bodo dobili novih prijateljev na tuji zemlji; države, ki bodo izseljence sprejemale, bodo dobile delavnih državljanov. Tako bodo narodi, ki bodo dajali, in države, ki bodo sprejemale, v vzajemni tekmi prispevali k narasti človeške blaginje in napredku človeške družbe.

To so načela, zamisli in pravci, ki bi Mi z njimi radi že sedaj sodelovali za bodočo organizacijo tistega novega reda, ki ga svet iz strašnega vretja sedanje borbe pričakuje in želi in ki naj v miru in pravičnosti narode upokoji. Kaj Nam še ostane, kakor vas v duhu Leona XIII. in po nameri njegovih navodil in smotrov spodbujati, da nadaljujete in pospešujete delo, ki ga je prejšnji rod vaših bratov in sester tako pogumno zasnoval? Naj ne utihne ali oslabi med vami nujni glas obeh papežev socialnih okrožnic, ki resno opozarja vse, ki verujejo v nadnaravni prerod človeštva, na moralno dolžnost, sodelovati pri uredbi družbe, zlasti tudi pri uredbi gospodarskega življenja, in kliče na delo ne le tistih, ki so pri tem udeleženi, temveč tudi državo! Ali ni to sveta dolžnost vsakega kristjana? Naj vas ne strašijo vnanje težave, naj vam ne jemljo poguma ovire naraščajočega poganstva v javnem življenju! Naj vas ne zvajajo v prevaro snovači zmot in nezdravih teorij, žalostnih struj ne razvoja, ampak razkroja verskega življenja, struj, ki širijo nazore, da ni treba našega sodelovanja na zemlji, češ da spada odrešenje v red nadnaravne milosti in je zato izključno božje delo. O žalostna nevednost o božjem delovanju! »Imenovali so se modre, pa so se poneumili!« (Rim 1, 22.) Kakor da ni prvi učinek milosti, da dá moči našemu resnemu prizadevanju za vsakdanje izpolnjevanje božjih zapovedi, ki so nam dane kot poedincem in kot članom družbe; kakor da ne živi in snuje že malone dva tisoč let v duši Cerkve čut za skupno od-

govornost vseh za vse, ki je nagibal in še nagiblje duhove na heroizem ljubezni, tiste ljubezni, ki je dajala menihe - poljedelce, osvobojevalce sužnjev, ustanavljalce bolnišnic, nosilce vere, omike in znanosti vsem dobam in vsem narodom, da bi ustvarili socialne pogoje, ki vsem omogočujejo in olajšujejo življenje, vredno ljudi in kristjanov. Vi pa, ki se zavedate in ste prepričani o takšni sveti odgovornosti, ne morete biti zadovoljni s tisto splošno javno povprečnostjo, ki v njej navadnim ljudem ni mogoče brez heroičnih krepostnih dejanj izpolnjevati božjih zapovedi, katerih v nobenem primeru ni dovoljeno prekršiti.

Če so se med hotenjem in uresničenjem včasih pokazala nesoglasja, če so se storili pogoježi (ki so pa skupni delež vse človeške dejavnosti), če so nastajala razna mnenja o tedanji ali bodoči poti, naj vam vse to ne jemlje poguma, ne zadržuje koraka, ne vzbuja tožb in obtožb, saj vse to ne more zakriti tolažljivega dejstva, da iz navdihnjene blagovesti papeža okrožnice »Rerum novarum« vre živ in bister studenec močnega, čistega in nesebičnega socialnega duha; studenec, ki ga morda danes deloma zakriva plaz različnih premočnih dogodkov, a bo jutri, ko bodo odpravljene ruševine tega svetovnega viharja in se bo začelo delo za nov zaželeni socialni red, vreden Boga in človeka, dajal nove moči, novega brstenja in nove rasti vsej človeški kulturi. Čuvajte vzvišeni plamen bratovskega socialnega duha, ki ga je užgala — pol stoletja je — v srcih vaših očetov svetla in razsvetljujoča plamenica besede Leona XIII.; ne pustite in ne dopustite, da bi ji zmanjkalo hraniva, ali da bi se ob vaših zgolj spominskih slavnostih nje iskre razpršile in bi ugasnila; da bi jo ugasila lena, dolgočasna in vedno pomišljujoča vnemarnost za potrebe najbolj ubogih med našimi brati, ali da bi jo vihra protikrščanskega ali nekrščanskega duha zamotala v prah in blato. Hranite ta plamen, podžigajte ga, dvigajte ga, razpihajte ga; nosite ga, od koder koli seže do vas vzdih bridkosti, tožba bede, klic bolečine; podžgite ga vedno iznova z žarom ljubezni iz Odrešenikovega Srca. Pojdite k temu božjemu Srcu, ki je krotko in ponižno, pribežališče in tolažba v trudih in težavah dela; k Srcu tistega, ki je za vsako pristno in čisto delo, izvršeno v njegovem imenu in njegovem duhu za trpeče, za stiskane, za zapuščene od sveta, za razdedinjene vseh dobrin in vsega imetja, obljubil večno osrečujoče plačilo: Vi, blagoslovljeni mojega Očeta! Kar ste storili kateremu izmed teh mojih najmanjših bratov, ste meni storili!

(Prevedel A. Ušeničnik.)

GOVOR SVETEGA OČETA PIJA XII.

PO RADIU VERNIKOM VSEGA SVETA, NA PRAZNIK
SV. PETRA IN PAVLA 1941.

Na današnji praznik sv. apostolov Petra in Pavla hitijo, dragi sinovi vesoljne katoliške Cerkve, vaše misli in vaša čustva proti Rimu z besedami cerkvene pesmi: O Roma felix, quae duorum principum es consecrata glorioso sanguine! O srečni Rim, ki s knezov dveh krvjo si mesto posvečeno...

Toda sreča Rima, ki je sreča krvi in vere, je prav tako vaša sreča. Kajti vera Rima, ki je bila potrjena tukaj na desnem in levem bregu Tibere s krvjo prvakov apostolov, je ista vera, ki je bila oznanjena vam, ki se oznanja in ki se bo oznanjevala po vsem svetu. Vi se veselite, ko mislite na Rim in ga pozdravljate, ker čutite v sebi utrip veseljnosti svoje vere.

Pred 19 stoletji je bil cesarski Rim s krvjo prvega namestnika Kristusovega in s krvjo učitelja narodov krščen za Kristusov Rim v večno znamenje nepogrešljivega prvenstva v sveti oblasti in nezmotljivega učiteljstva vere v Cerkvi. V tej krvi so bile pisane prve strani nove veličastne zgodovine, ki govori o svetih bojih in zmagah Rima.

Ali ste se kdaj vprašali, kakšno razpoloženje in kakšen strah sta morala navdajati malo skupino kristjanov, razkropljenih po velikem poganskem mestu, potem ko so bili v hitrici pokopali trupli dveh velikih mučencev, eno ob vznožju Vatikana, drugo na Ostijski cesti? Preplašeni so se zbirali, večina v sobicah sužnjev ali revnih obrtnikov, nekateri v svojih bogatih stanovanjih, in čutili so se zapuščene kakor sirote ob izgubi teh dveh najvišjih apostolov. Bilo je v času divje nevihte, ki jo je nad mlado, porajajočo se Cerkev poslala Neronova krutost. Pred njihovimi očmi je še lebdela grozna slika gorečih človeških bakel, ki so plamenele ponoči po cesarskih vrtovih, in slika razmesarjenih teles, ki so trepetala po arenah in cestah. Takrat se je zdelo, kakor da bo slavila svojo zmago neusmiljena grozovitost, ko je zadela in podrla dva stebra, ki sta že samo s svojo navzočnostjo vzdrževala vero in pogum med malo skupino kristjanov. Kako so morala biti v tej zarji krvi njihova srca stisnjena od bolečine, ko so se zavedli, da so ostali brez pomoči in tolažbe onih dveh mogočnih

glasnikov, prepuščeni Neronovi krutosti in silni roki rimske imperialne moči!

Toda proti železu in materialni sili tirana in njegovih hlapcev so prejeli duha moči in ljubezni, ki je bil močnejši od muk in smrti. Zdi se nam, kakor da vidimo, kako je pri naslednjem sestanku, sredi med obupano versko občino, stari Lin, ki je bil prvi poklican na mesto umrlega Petra, vzel v svoje od ganotja se tresoče roke liste, ki so hranili dragoceno besedilo pisma, ki ga je bil poslal apostol vernikom v Mali Aziji. Počasi je bral stavke blagoslova, zaupanja in tolažbe: »Hvaljen Bog in Oče Gospoda našega Jezusa Kristusa, ki nas je po svojem obilnem usmiljenju prerodil za živo upanje po vstajenju Jezusa Kristusa od mrtvih... Tega se radujte, če je treba zdaj nekaj časa v raznoterih preizkušnjah trpeti bridkosti... Ponižajte se torej pod mogočno roko božjo... vse svoje skrbi nanj preložite, zakaj on skrbi za vas... Bog vse milosti pa, ki vas je poklical k svoji večni slavi v Kristusu Jezusu, vas bo po kratkem trpljenju sam spopolnil, utrdil, okrepil in postavil na temelj. Njemu slava in moč na vekov veke!« (1 Pet. 1, 3, 6; 5, 6, 10.)

Tudi nam je bila, dragi sinovi, po nedoumljivem božjem sklepu, za Petrom, Linom in za sto drugimi svetimi papeži poverjena naloga potrjevati in tolažiti naše brate v Jezusu Kristusu (Lk 22, 32). Tudi mi, kakor vi, čutimo, kako se nam stiska srce ob misli na vihar zla, bolečin in skrbi, ki divja danes po svetu. Gotovo: v temi nevihte ne manjka tudi tolažilnih prizorov, ki navdajajo srce z velikimi in svetimi pričakovanji. Opazovati moremo velikodušen pogum v obrambi temeljev krščanske civilizacije in zaupno pričakovanje v njihovo zmago; občudujemo nezlomljivo ljubezen do domovine, junaška dela kreposti, izvoljene duše, ki so takoj pripravljene na vsako žrtev, plemenito vdanost, široko prebujenje vernosti in pobožnosti. Toda z druge strani vidimo, kako se je zlo, greh, zajedel v življenje posameznikov, v svetišče družine, v socialni organizem; ni več le pripuščen iz slabosti in nemoči, ampak opravičevan, povzdigovan, postal je gospodar v najrazličnejših pojavih človeškega življenja. Duh pravičnosti in ljubezni propada. Narodi so bili zgrabljeni in vrženi v prepad nesreče. Človeška telesa trgajo bombe ali ubijajo krogle. Ranjenci in bolniki napolnjujejo bolnišnice in jih zapuščajo pogosto z uničenim zdravjem, z okrnjenimi udi, onespособljeni za vse življenje. Koliko je ujetnikov, ki so daleč proč od svojih dragih, o katerih

nimajo nobenih vesti! Poedince in družine izseljujejo, preseljujejo; ločeni, odtrgani so od svojih domov, v bedi blodijo, brez pomoči, brez možnosti, da bi si prislužili košček kruha. Te nesreče ne zadevajo samo vojakov, ampak pritiskajo tudi na cela ljudstva, starčke, žene, otroke, najnedolžnejše, najmiroljubnejše, ki so brez obrambnih sredstev. Blokade in protiblokade skoraj povsod še večajo težave pri preskrbi živeža, tako da tu in tam že kruto čutijo lakoto. Poleg tega prenaša ponekod toliko naših dragih sinov, duhovnikov, redovnikov in laikov nedopovedljivo trpljenje, križe in preganjanje zaradi Kristusovega imena, zaradi svoje vere in svoje zvestobe do Cerkve, zaradi svoje svete duhovniške službe! Skrb za one, ki trpijo, nam ne dovoli, da bi te težave in bridkosti razkrili v vseh njihovih žalostnih in pretresljivih nadrobnostih.

Ob tolikšnem kupu zla, ob tolikih nevarnostih za krepostno življenje in ob preizkušnjah vseh vrst se zdi, da se človeški razum in človeška sodba ne znajdetata več. Morda se je v srcu tega ali onega med vami porodila grozna misel dvoma, ki je že ob smrti dveh apostolov skušala in begala nekatere manj trdne kristjane: Kako more Bog vse to dopustiti? Kako je mogoče, da Bog, ki je vsemogočen, neskončno moder in neskončno dober, pripusti toliko zla, ko bi ga mogel tako lahko preprečiti!? Na usta sili človeku beseda sv. Petra, ko je bil še slab, ob napovedi trpljenja: »Nikakor, Gospod, to se ti ne sme zgoditi!« (Mt 16. 23.) Ne, moj Bog — tako mislijo — ne Tvoja modrost, ne Tvoja dobrot, ne Tvoja čast ne morejo dovoliti, da bi zlo in sila v toliki meri vladala v svetu, se ti rogala in se ponašala ob Tvojem molku! Kje je Tvoja moč, kje Tvoja previdnost? Mar bomo morali res zdvomiti ali nad Tvojim božjim vladanjem, ali pa nad Tvojo ljubeznijo do nas?!

»Ne misliš na to, kar je božjega, ampak kar je človeškega!« (Mt 16, 32) je odgovoril Kristus Petru, kakor je bil govoril po preroku Izaiju judovskemu narodu: »Moje misli niso vaše misli, vaša pota niso moja pota.« (Iz 55, 8.)

Vsi ljudje so pred Bogom kakor otroci, vsi, tudi najgloblji misleci in najizkušenejši vodje narodov. Ti presojujejo dogodke s pogledom, omejenem po času, ki mine, beži in se več ne vrne; Bog pa, nasprotno, zre nanje z višine in z negibnega središča večnosti. Pred svojimi očmi imajo ljudje le ozek razgled na maloštevilna leta, Bog pa ima pred seboj celoten pogled na vsa stoletja. Ljudje ocenjujejo človeška dogajanja po njihovih najbližjih vzrokih in po neposrednih učinkih, Bog pa vidi tudi oddaljene vzroke in daljnje učinke. Zadovoljni so,

ko zasledijo to ali ono poedino odgovorno roko, Bogu pa je odkrito vse skrivnostno in zamotano stekanje raznih odgovornih činiteljev, ker njegova vzvišena Previdnost ne izključuje svobodne volje slabih in dobrih človeških odločitev. Ljudje bi radi, da bi se pravica takoj uveljavila in se pohujšujejo nad minljivo močjo božjih sovražnikov, nad trpljenjem in ponižanjem dobrih. A nebeški Oče, ki v luči svoje večnosti objema, pregleduje in vodi dogodke časov, Bog, ki je blažena Trojica, polna sočutja s človeškimi slabostmi, nevednostmi in nepotrpežljivostmi, ki pa preveč ljubi ljudi, da bi ga mogle njihove krivde spraviti s potov njene modrosti in ljubezni, ta Bog pusti in bo še naprej pustil vzhajati svoje sonce nad dobrimi in hudobnimi, deževati nad pravičnimi in krivičnimi (Mt 5, 45); še bo vodil naprej njihove otroške korake s trdnostjo in nežnostjo, samo da bi se dali voditi od Njega in da bi zaupali v moč in modrost Njegove ljubezni do nas.

Kaj se pravi zaupati v Boga?

Zaupati v Boga se pravi prepustiti se z vso močjo volje, podpirane od milosti in ljubezni, vkljub vsem dvomom, ki jih prišepetavajo nasprotni videzi, božji vsemogočnosti, modrosti in njegovi neskončni ljubezni. Zaupati vanj se pravi verovati, da nič na svetu ne uide njegovi Previdnosti, tako na splošno, kakor v nadrobnostih; da se nič velikega in ne majhnega ne zgodi, česar bi Previdnost božja naprej ne videla, hotela ali dopustila, česar ne bi usmerila proti višjim namenom, ki so na tem svetu vedno namenili ljubezni do ljudi. Zaupati se pravi verovati, da more Bog včasih dopustiti tu na zemlji za nekaj časa nadvlado brezverstva in brezboštva, žalostno otrplost čuta pravičnosti, kršitve prava, muke nedolžnih in miroljubnih ljudi, ki so brez obrambe, brez opore. Zaupati se pravi verovati, da Bog včasih dopusti, da pridejo po zlobi ljudi nad poedince in nad narode preizkušnje, s katerimi Bog po načrtu svoje pravičnosti kaznuje grehe, očiščuje po zadostilnem trpljenju v tem življenju osebe in narode in jih po tej poti spet privede k sebi; a isto zaupanje zahteva, da obenem tudi verujemo, da je ta pravičnost na zemlji pravičnost Očeta, katero navdihuje in vodi ljubezen. Kakor se morda zdi roka božjega kirurga trda, kadar reže z nožem v živo meso, jo vendar nagiba in vodi vedno le skrbna ljubezen in le zaradi prave koristi za poedince in narode se posluži Bog takega bolečega ravnanja. Končno pomeni zaupati v Boga verovati, da hosta pekoča ostrina preizkušnje kakor tudi zmago-slavje zla tu na zemlji trajala le nekaj časa, da bo prišla ura Boga, ura usmiljenja, ura svetega veselja, ura nove pesmi osvobojenja,

radosti in veselja (Ps 96), ura, v kateri bo vsemogočna roka nebeškega Očeta z nevidnim migom zaustavila in razgnala nevihto, ki jo je pustila za hip zdivjati preko ubogega človeštva. Po potih, nedostopnih človeškemu umu in človeškim upom, bodo narodom vrnjene pravica, tihota in mir.

Dobro vemo, da se pojavi za one, ki nimajo pravega čuta za božje reči, največja težkoča, ko vidijo toliko nedolžnih ljudi vrženih v isti vihar, ki premetava grešnike. Ljudje ne ostanejo brezbrizni, kadar nevihta, ki ruje ogromna drevesa, lomi obenem tudi ponižne cvetlice, ki so se razcvetele ob njihovem vznožju le, da bi razveseljevale s svojo lepoto in delile svoj vonj zraku, ki jih obdaja. Pa vendar so tudi te cvetlice in njih vonj delo božje, delo njegove čudovite umetnosti. Če je On dovolil, da katero teh cvetlic ugrabi vrtinec vetrov, mar ni mogel morda določiti žrtvi te tako nedolžne stvarce poseben namen, skrit človeškemu očesu, pa vendar koristen v ekonomiji zakonov, s katerimi urejuje in vlada naravo! Koliko bolj bosta njegova vsemogočnost in njegova ljubezen v dobro obrnili usodo človeških bitij, čistih in brez krivde!

Zaradi vere, ki je v človeških srcih oslabela, zaradi uživanja-željnosti, ki oblikuje in očaruje življenje, so ljudje začeli smatrati za zlo, za absolutno zlo, vse fizične nesreče na zemlji. Pozabili so, da se pojavi trpljenje ob zarji človeškega življenja in da ga spremlja od prvih smehljajev v zibki. Pozabili so, da je največkrat trpljenje odsvit križa s Kalvarije na pot vstajenja; pozabili so, da je križ pogosto božji dar, potreben, da moremo božji pravičnosti nuditi tudi mi svoj del zadostitve; pozabili so, da je pravo zlo samo eno: krivda, ki žali Boga; pozabili so na apostolove besede: »Trpljenje sedanjega časa se ne da primerjati s slavo, ki se bo razodela nad nami.« (Rim 8, 18.) Pozabili so, da se moramo ozirati na začetnika in dopolnitelja svoje vere, Jezusa, ki je mesto veselja, ki ga je čakalo, pretrpel križ (Hebr 2, 12).

H Kristusu, na Golgati križanemu, ki je moč in modrost, se obrača vse veselstvo. Nanj sta se ozirala v neizmernih stiskah pri širjenju evangelija, prvaka apostolov, ko sta živela s Kristusom križana, in ko sta umirala, Peter na križu, Pavel pod rabljevimi mečem; postala sta nam vzora, učitelja in priče, da je v križu moč in rešitev, da ni mogoče živeti v Kristusovi ljubezni brez trpljenja. K temu križu, iz katerega svetijo pot, resnica in življenje, so se ozirali prvi rimski mučenci in prvi kristjani v uri trpljenja in preganjanja. Tudi vi, dragi sinovi, se v svojih bridkostih tja obračajte! Našli boste tam ne

samo moč, da jih boste vdano vzeli nase, ampak da jih boste vzljubili, se ponašali z njimi, kakor so jih vzljubili in se z njimi ponašali apostoli in svetniki, naši očetje in starejši bratje, ki so bili ustvarjeni iz istega mesa in nadeti z isto občutljivostjo. Glejte na svoje trpljenje in na svoje stiske preko bolečin Križanega, preko trpljenja Device, ki je bila najbolj nedolžna med ustvarjenimi bitji, pa tudi najbolj deležna božjega trpljenja, in razumeti boste mogli, da je podobnost z božjim Sinom, Kraljem bolečin, najvzvišenejša in najvarnejša pot v nebesa in do zmage.

Ne glejte samo na trnje, ki vas rani in vam povzroča bolečine, ampak mislite tudi na zasluženje, ki vzraste iz vašega trpljenja kakor roža za nebeški venec. Z božjo milostjo boste našli pogum in moč onega krščanskega junaštva, ki je žrtev pa obenem zmaga in mir, ki vsak razum presega. To je junaštvo, ki ga ima vera pravico od vas zahtevati.

Končno (ponovili bomo besede sv. Petra) »bodite vsi enih misli, sočutni, bratoljubni, milosrčni, ponižni: ne vračajte hudega za hudo, ne sramotenja za sramotenje, marveč blagoslavlajte... da se bo v vsem slavil Bog po Jezusu Kristusu, ki ima slavo in moč na vekov veke.« (1 Pet 3, 8—9, 4, 11.)

Toda če vzvišeni nauki krščanstva tako dvigajo naše misli, pa čutimo tudi na dnu svojega srca, kako se dih vseh naših sinov druži z našim v skupno prošnjo do Boga, da bi v tako težki uri zgodovine naše življenje odgovarjalo naši veri.

Nate mislimo, o dragi Rim, dvakrat naša domovina, izraz večnega sklepa, ki si navajen nositi s tako visoko zavestjo največje naloge v življenju Cerkve; tebe predvsem blagoslavljam, prepričani, da ne boš zatajil v tej uri, v pravi moči in v izvrševanju dobrih del, svoje vere, ki te je postavila za učitelja na svetu in za veličastnega narodom krščanskega mišljenja.

S teboj blagoslavljam ves italijanski narod. S privilegijem, da ima v svoji sredi središče cerkvene edinosti, kaže jasna znamenja previdnostnega božjega poslanstva; spomeniki njegovega trpljenjapolnega pa slavnega življenja dolgih stoletij razodevajo njegove neoskrunjene slavne krščanske tradicije.

Končno pošiljamo vsemu svetu, kjer koli se nahajajo naši sinovi, ki so nam vsi enako dragi, svoj blagoslov. Pri tem pa nam srce v prsih trepeti ob misli na one narode, ki najbolj trpijo zaradi sedanje krvoločne nesreče, ki je napolnila zemljo že s tolikšno žalostjo in s

tolikimi solzami. Tudi nočemo iz svojih molitev izključiti onih, ki so še daleč proč od Cerkve, da bi slišali njen nujni materinski klic in da bi tudi oni pri njej iskali rešitve in miru.

Vse vas priporočamo Bogu v Jezusu Kristusu, ki je vse odrešil. In v njegovem imenu, z oblastjo sv. apostolov Petra in Pavla, katerih mučeništvo in zmago danes praznujemo, podelimo vsem iz srca apostolski blagoslov.

Preložil dr. Ignacij Lenček.

RERUM NOVARUM

Ob petdesetletnici.

ALEŠ UŠENIČNIK

Če je kak dogodek vreden hvaležnega spomina, je gotovo dogodek, ko je pred petdesetimi leti (15. maja 1891) izšla socialna okrožnica Leona XIII. »Rerum novarum«. Leonov nastop za delavce (okrožnica ima tudi naslov »de conditione opificum«, o položaju delavcev ali o delavskem vprašanju) je pretresel svet, nele delavce, temveč tudi podjetnike in nad vsemi državnike.

Okrožnica »Rerum novarum« in nje vpliv.

1. Leon XIII. je dvignil svoj glas, ko je na eni strani kapitalizem vedno bolj zaslužnjeval delovne stanove, na drugi strani pa komunizem klical delavce na revolucijo in popoln prevrat človeške družbe. Treba je bilo poguma, začeti boj na dve strani. Leon je imel ta pogum.

S tem seveda ni rečeno, da bi ne bili katoličani dotlej še ničesar storili. Že leta 1864., ko še ni bil izšel Marxov »Kapital« (I 1867), je napisal škof Ketteler delo »Die Arbeiterfrage und das Christenthum«, ki se je v njem z apostolsko vnemo zavzel za delovne stanove in tudi že podal prvi krščansko-socialni program. Leon XIII. sam je dejal o Kettelerju: »Bil je moj veliki prednik.« Kettelerjev močni vpliv je segal na vse strani. V Avstriji je zanetil ogenj krščanskih socialnih idej Vogelsang (1818—1890), na Francoskem dva ujetnika iz Nemčije, grof de Mun in de La Tour-du-Pin, v Švici škof Mermillod in parlamentarec Decurtins, na Angleškem kardinal Manning, v Ameriki Gibbons. Ker je pa socialno vprašanje težko, so se začeli krščanski možje, laiki in duhovniki, družiti v znanstvene socialne krožke, da bi v njih znanstveno proučevali npravna, socialna in gospodarska vprašanja, ki so v zvezi z vprašanjem o rešitvi delovnih stanov. Taki krožki so se ustanovili v Rimu, Frankfurtu in v Freiburgu v Švici. Prvi se je ustanovil v Rimu leta 1881. Člani so mu bili najodličnejši katoliški znanstveniki, med drugimi sloveči italijanski sociolog in ekonom Talamo, poljski resurekcionist Pavlicki, dominikanec Denifle in jezuit filozof Liberatore. Za Nemčijo in Avstrijo se je ustanovil socialni krožek leta 1883. Predsednik mu je bil knez Löwenstein (ki je pozneje kot p. Rajmund postal dominikanec), člani dobri znani nemški socialni

delavec Hitze, grof Knefstein, prof. Schindler, Scheicher, sloveči moralist jezuit Lehmkuhl. V švicarskem krožku (Union de Fribourg) so bili škof (poznejši kardinal) Mermillod, Decurtins, znani francoski ekonom Henri Perrin, de La Tour-du-Pin in sloveči dominikanec p. Weiss. Vsi ti krožki so obravnavali vprašanja, ki so deli velikega socialnega vprašanja. Nekateri so jim očitali, da se bavijo preveč s teorijo. Mermillod jim je odgovoril: »Dejanja se rode iz teorije, iz misli.« Freiburška zveza je obravnavala zlasti tri vprašanja: o pravicah in dolžnostih dela; o pravicah in dolžnostih lastnine; o korporativni uredbi držav.¹

Leon XIII. je tudi sam že kot škof v Perugii pazno preučeval socialno vprašanje, bil v zvezi s Kettelerjem in Decurtinsom in leta 1877. izdal pastirski list, ki so v njem izražene že vse osnovne misli poznejše okrožnice »Rerum novarum« o »grdem oderuštvi« in »nepoštenem pridobivanju«, o »izgredih industrializma«, a tudi o nravni vrednosti človeka-delavca, o časti dela in o delu kot prvem viru blagostanja.²

Okrožnica »Rerum novarum« ni bila torej po svojih idejah nekaj čisto novega. A novo in sekularno je bilo, da je rimski papež Leon sam dvignil svoj glas, se zavzel za tlačeno delavstvo in avtoritativno med zmedami in zmotami načrtil osnovne smernice krščanskega socialnega programa. To je bilo tisto veliko delo in temu se je svet začudil. Leon se je zavedal, da bodo mnogi zmajevali z glavami, češ kaj se papež vtika v take reči. A zavedal se je tudi svoje pravice, dobro vedoč, da »brez vere in Cerkve ni nobene količjakaj verjetne rešitve« socialnega vprašanja.

2. Vsebina okrožnice je že splošno znana. Pij XI. jo je povzel v besede: »Oprť na neizpremenljiva načela prave pameti in božjega razodetja, je zavestno, kakor kdor ima oblast, oznanil in proglasil pravice in dolžnosti, ki morajo družiti med seboj bogatince in proletarce, tiste, ki dajejo snov, in tiste, ki dajejo delo, kakor tudi, kaj naj stori Cerkev, kaj vladarji, kaj tisti sami, za katere gre.«

V uvodu opisuje papež bedno stanje delavstva. Delavci so brez obrambe izročeni nečloveškemu pohlepu mnogih gospodarjev, kapitalizem jim je naložil skoraj sužni jarem. Zlo je povečalo še staro oderuštvo »požrešna lihva« (usura vorax), tolikokrat že od Cerkve prepovedana, a zopet se povračajoča v novih oblikah. Izpoveda pa, da je vprašanje težko, zakaj »težko je določiti prave meje med pravicami in dolžnostmi delavcev in delodajalcev. A socialno vprašanje je tudi

¹ Prim. Naša pot XXI: Quadragesimo anno, 23 sl.

² l. c. 28, 24.

nevarno, ker se da zlorabiti za hujskanje množic. Toda bodisi kakor koli, to je gotovo, da treba delovnim stanovom hitro in dejavno pomagati.

V prvem delu Leon zavrača socialiste in komuniste, ki obetajo delavstvu rešitev, če se zasebna lastnina odpravi in lastnina podružabi, bodisi da se prenese v upravo držav ali občin. Papež dokazuje, da taka rešitev ne bi bila zares rešitev; je pa tudi krivična in obenem zmotno prevrača državo, nje dolžnosti in pravice. Na koncu je papež globoko premišljeno, a tudi proroško napovedal: Socializem bi prinesel le trdo in mrzko sužnost, in če enakost, le nevredno enakost v bedi! Ali se ni ta napoved v Rusiji do besede uresničila?

Drugi del je pozitiven. Papež razlaga krščanska načela, ki morejo zares rešiti socialno vprašanje, potem pa razmejuje naloge Cerkve, države, delodajavcev in delavcev samih. Prevažna za delavce posebej so zlasti vprašanja o delu, o delovni pogodbi, o delavskih plačah, o družni pravici delavcev in o pomenu organizacij.

Na koncu papež poudarja veliko moč krščanske ljubezni. Izboljšanja socialnih razmer je pričakovati predvsem od dejavne in življenjske krščanske ljubezni.

3. »Kakor mlada zarja izza ponočnih megla je prisvetila papeževa okrožnica o delavskem vprašanju,« je zapisal dr. Krek v »Katoliškem Obzorniku« (1901). »Dan 15. vel. travna 1891 ostane zgodovinsko najpomembnejši dan v zgodovini krščanskega socialnega gibanja.« Saj se je res tudi že prej mnogo delalo. Pri katoliških shodih se je povsod obravnavalo tudi socialno vprašanje in širilo zanimanje za socialne študije in navdušenje za delovanje v korist delavskih stanov. A bilo je mnogo nejasnosti. Katoličani niso imeli enotnega socialnega programa. Liberalizem je tudi že med katoličani kazal svoj pogubni vpliv. Državi se je odrekala pravica, posegati v gospodarstvo. Delavska pogodba naj bo popolnoma svobodna. Zakonov za varstvo delavcev ni treba. Sploh socialno vprašanje ni vprašanje pravice. Polno predsodkov je bilo tudi proti delavskemu združevanju; s takimi zvezami, so govorili mnogi, se goji samo upornost. »To dobo poznamo še iz lastne izkušnje,« dostavlja dr. Krek. Okrožnica »Rerum novarum« je pa z enim mahom razjasnila katoliško stališče v socialnem oziru.³

»Papeževa beseda je ustvarila čuda.« Preučevanje socialnega vprašanja se je poglobilo. Cela vrsta mož se je jela znanstveno baviti s sociologijo. Pričela se je tudi doba praktičnega socialnega dela. Delavci, obrtniki in kmetje so dobili novih moči. V gospodarskem oziru je pro-

³ Katoliški Obzornik V (1901) 91, 94.

dirala ideja združevanja. Kjer koli se je pričelo res delovati v papeževem duhu, povsod je zmagovala krščanska misel. Socialna demokracija je izkusila, da vstaja njen edini resni nasprotnik.⁴

Škofje so s sveto vnemo podpirali socialno delovanje.

Vpliv Leonove okrožnice na svet je na kratko označil Pij XII. v okrožnici »Quadragesimo anno«. Idejno opozarja na katoliško socialno znanost, ki ji je Leonova okrožnica »pokazala in razsvetlila« pot, na socialne tečaje in krožke, na socialno literaturo. A vpliv ni ostal v mejah Cerkve, temveč se je »počasi in neopazno« širil dalje preko teh mej. Katoliška socialna načela, pravi Pij, so postala »skupna last človeštva«, navajajo se — neredko, smemo dostaviti, nevede od kod so izprva izšla — ne le v nekatosliških časopisih in delih, temveč tudi »po zakonodavnih zbornicah in sodnih dvorinah«. Ko so ob versailskih mirovnihi pogodbah razmišljali tudi o tem, kako bi uredili novo delovno pravo, so postavili, pravi Pij, »to in ono, kar se čudovito sklada z načeli in nauki Leonove okrožnice, kakor bi bilo namenoma iz nje povzeto«. Leonova okrožnica je tudi dala državam pobudo in smeri za novo socialno politiko. Leonovi okrožnici, pravi Pij, »gre prav posebna zahvala, če se je položaj delavstva izboljšal«. Po pravici pravi Pij: »prav posebna zahvala«. Priznati moramo namreč, da gre del zasluge tudi socialni demokraciji, ki se je po shodih in zbornicah tudi mnogo trudila za proletariat. Saj se nje »bližnji«, praktični program v mnogočem krije s krščanskim socialnim programom. Zlasti nje delo za delavsko varstvo je bilo hvale vredno. Vendar je pa bilo vse to delo socialne demokracije prav za prav nelogično. Saj je Marx klical le na revolucijo, vse delo za izboljšanje delavskega položaja se mu je zdelo nasprotno cilju, ker bi utegnili delavce spraviti z meščansko družbo in polenobiti za pravo revolucionarno delo. Katoliška socialnost ne pozna teh ovir, temveč pomaga, kjer more. A tudi delavci sami, pravi Pij XI., so po navodilih okrožnice »Rerum novarum« mnogo storili za rešitev socialnega vprašanja. Leon XIII. je slovesno proglasil družno pravico delavcev in začele so se snovati razne delavske organizacije, katoliška delavska društva, vzajemnopodporna društva, strokovna društva. Podobne »prekorslne organizacije so se razrastle tudi med kmeti in drugimi srednjimi stanovci.

Po vsem, je dejal Pij XI., se je Leonova okrožnica izkazala kot »Magna Charta«, ki se mora nanjo kot na temelj opirati vsa krščanska socialna dejavnost.

⁴ l. c. 95.

Za Slovenijo je »Čas« posebej opisal socialno delo po Leonovi okrožnici.⁵ Opisal je delo pri nas v idejnem (literarnem), socialno organizatoričnem in gospodarskem pogledu. Sklenil je po pravici, da se je veliko delalo in veliko tudi storilo, žal, da je svetovna vojska veliko tega uničila. K temu sedaj le še to. Če smo s Krekom dejali, da so škofje s sveto vneto podpirali socialno delovanje, je vredno spomina, kar je zapisal Krek v »Katoliškem Obzorniku« o škofu Missiju. »V tem času,« je dejal, »je tudi na Slovenskem padla iskra novega življenja. Božja previdnost je poslala na ljubljansko škofijsko stolico moža odličnega po bogatem duhu, temeljiti učenosti in apostolski gorečnosti, sedanjega goriškega kardinala, vzornega dr. Missia. Njegovega dela sad je bil l. 1892. prvi slovenski katoliški shod. Ideje, ki so tu oživele v socialnem oziru, je uresničeval, vzpodbada duhovnike in laike k socialnemu delovanju v krščanskem smislu. Pričelo se je in mnogo je koristilo — v trajen spomin njemu, ki je z besedo in zgledom vzbudil med nami duha in ideje Leona XIII. Mi smo precej pozabljeni v svetu; od drugod laže zaide glas v javnost nego od nas. Naši dogodki ostajajo skriti. Zato pa ne ve širši svet, kar vemo in v resnični hvaležnosti čutimo mi, da se kardinal Missia more po svojem delovanju primerjati cerkvenim knezom Doutrelouxu, Langénieuxu, Manningu, po trpljenju, po bridkosti, ki so zapisane v knjigi življenja, mu pa pripada prvo mesto.«⁶

Kajpada ob Missiju, ki mu je Krek napisal tako lepo hvalnico, ne smemo pozabiti njega samega, Kreka. Missia je zedinil duhovščino na delo, dajal Kreku pogum in varstvo, a največ socialnega dela je opravil Krek sam z mladimi kaplani. To je bila pač njegova najlepša doba!

Ovire in motnje.

1. Bogati so bili sadovi okrožnice »Rerum novarum«, »lepi in zveličavni«, kakor pravi Pij XI. v okrožnici »Quadragesimo anno«, vendar ne tako bogati in lepi, kakor bi bilo po navdušenju prvih let pričakovati. Več vzrokov je navedel že Pij XI. v svoji okrožnici.

Nekateri se niso mogli sprijazniti z Leonovimi idejami. Zdele so se jim sicer lepe, a utopične. »Nekateri,« pravi Pij XI., »so se sicer čudili tej luči, a so mislili, da kaže le neko umišljeno lepo stanje, ki bi si ga bilo želeti, a ga ni pričakovati.« Jasno je pa, če kdo sploh dvomi o uspehu, da ne bo imel tistega zagona za delo, ki bi bil potreben,

⁵ Čas XXVI (1931/32) 361—377: A. Ušeničnik, Kako smo Slovenci izpolnili naročila okrožnice »Rerum novarum«.

⁶ KO V (1901) 94 sl.

gledal bo le od strani, kako se drugi ženo. Drugim so se zdele Leonove ideje predrzne, preveč revolucionarne, nekaterim, pravi Pij XI., so bile celo »v pohujšanje«. Seveda, Leon je, kakor zopet pravi Pij XI., »preziral stare predsodke in prevračal malike liberalizma«. Tudi je »proti pričakovanju prehitel čas«.

Naravno je, da je oviral Leonovo delo, kolikor je le mogel, liberalizem sam z vsemi mogočimi sredstvi, ki mu jih je dajal kapitalizem. Moč kapitalizma pa ne sega le v zasebne razmere delodajavcev in delavcev, temveč v javno časopisje, v javno mnenje in tudi tja, kjer se delajo zakoni, v državne zbornice in posvetovalnice državnikov. Saj je Pij XI. sam nekje rekel, da proti volji velikih kapitalistov »nihče niti dihati ne more«.

Mnogo so pa zagrešili tudi tisti gospodarji, ki se imajo za katoličane, a se niso menili za Leonovo okrožnico in nje nauke, marveč so še nadalje »iz pohlepa po dobičku tlačili delavce«, dà, so celo taki, pravi Pij, »ki zlorabijo vero samo in skušajo z njenim imenom pokriti svoje krivice, da bi se ubranili popolnoma upravičenih delavskih zahtev«. Ti so krivi, da se delavci odtujujejo Cerkvi, misleč, da se Cerkev zavzema le za bogate, a ne čuti z delavci, ki so »tako rekoč oropani naravne dediščine«.⁷

Dodati moramo seveda še moč komunizma, ki oznanja, kakor je dejal Pij XI. ob drugi priliki, »neki bloden ideal pravičnosti, enakosti in bratske skupnosti« in zavija svoj nauk »z nekim mysticizmom«, »tako da množice, privabljene po čarljivih obetih, prevzema navdušenje in se širi med njimi, kakor se širi kaka epidemična bolezen«, kar je »dandanes tem laglje, ker je neprava razdelitev dobrin kriva nenavadne bede«.⁸

2. Poleg teh ovir za uspešno socialno delo, zlasti med delavci, so pa bile še razne motnje, ki so bile bolj ali manj krive, da ni bilo med socialnimi delavci prave edinosti. Te motnje so bile poleg drugega Piju XI. povod za okrožnico »Quadragesimo anno«. V tej okrožnici jih je z jasnimi idejami razpršil. Določil je individualni in socialni značaj lastnine in nje dolžnosti, opredelil pravice dela in kapitala, postavil načela pravične plače, pokazal vodilna načela, če naj se družba in gospodarstvo obnovita in socialno vprašanje reši ali vsaj približa rešitvi.

Za nas posebej so morda najvažnejše tri rešitve: o delu in kapitalu, o socializmu in o korporacijah.

⁷ Prim. Quadragesimo anno, nr. 14, 106, 125 (Naša pot XXI).

⁸ Okrožnica Pija XI. »Divini Redemptoris« o brezbožnem komunizmu, nr. 8 (Naša pot XIII).

O delu in kapitalu je Pij XI. avtoritativno izjavil: »Zmotno je, ali samo snovi, ali samo delu pripisati, kar je učinek vzajemne dejavnosti obeh.« S tem je rešil tisto tudi med katoliškimi sociologi preporno vprašanje, ali je vir (menjalne) vrednosti samo delo, ali tudi kapital. Znano je, da je zlasti Marx dokazoval prvo in iz tega izvajal, da je kapitalizem bistveno oderuški, izvajal pa še dalje, da je torej treba odpraviti zasebno lastnino produkcijskih sredstev in uvesti komunizem. A tako je mislilo tudi več odličnih katoliških sociologov, dasi niso izvajali tistih posledic, ker niso logično nujne. Med temi sociologi imenujejo imena mož, kakor so: španski filozof Balmes, škof in poznejši kardinal Mermillod, Vogelsang, Decurtins in dr. Drugi sociologi (zlasti iz družbe Jezusove, Antoine, Lehmkuhl, Cathrein in dr.⁹) so branili že izprva tudi produktivnost kapitala. Razume se, da ni šlo za snovno produktivnost kapitala, da se namreč z orodjem in stroji več pridela kakor brez njih. Tega tudi Marx ni tajil, ker bi bilo to brezumno. Ponavljal je marveč z Angležem Pettyjem: »Oče bogastva je delo, mati bogastva je zemlja.« Šlo je marveč samo za menjalno vrednost, za vrednost pri kupu in prodaji. Ta, so dejali, je odvisna samo od dela, ki je nakupičeno v blagu. Ne bomo tu navajali njih argumentov, pravimo samo to, da je papež avtoritativno rešil to pravdo: iz dohodkov produkcije gre en delež delu, drugi delež kapitalu. Greh sedanjega gospodarskega reda je le ta, da si kapital »le preveč prisvaja«, da si časih lasti tako rekoč »vse«, delavcu pa ostane le toliko, da »se morejo popravljati in obnavljati njegove sile.«¹⁰ Sicer pa praktično razlike med enimi in drugimi skoraj ni bilo. Saj so tudi nasprotniki Marxove teorije priznavali, da je sedanji gospodarski red »pogrešen« in »nenaraven« (Antoine) in da kapitalizem bogati skoraj vedno »z neplačanim ali premalo plačanim delom« (Garriguet).¹¹ Teoretično pa tisti katoliški sociologi tudi niso šli dalje z Marxom. Vsi so branili zasebno lastnino, za industrijska podjetja so pa zahtevali nov gospodarski red, osnovan na korporacijskem načelu, torej to, kar je ohranil Pij XI. v svoji socialni okrožnici.

O socializmu je papež dejal, da je brezupno upanje nekaterih, ki mislijo, da bi bilo mogoče z nekimi kompromisi socialiste pridobiti. Socializem, kakršen je, ima zamisel o človeški družbi, ki je »popol-

⁹ Nekoliko čudno je pa, da je še sedem let po okrožnici l. 1938. J. Kleinkappel S. J. zapisal v ugledni reviji »Zeitschrift f. kath. Theologie« (B. 62, 405) tale stavek: »Nun ist aber unleugbar, daß aller neue Wert — unter Wert ist hier nur der Tauschwert zu verstehen — allein aus der lebendigen Arbeit quillt.«

¹⁰ Quadragesimo anno, nr. 53, 54.

¹¹ Prim. A. U. Uvod v krščansko sociologijo (1920) 80.

noma tuja krščanski resnici«. Zato je »krščanski socializem« protisloven izraz in »nihče ne more biti obenem dober katoličan in zares socialist«. Zato pa za katoličane sledi: »Kdor hoče biti za apostola med socialisti, mora odkrito in iskreno izpovedati vso in celo krščansko resnico in na noben način ne sme popuščati zmotam.« Prizadeva naj si le »pokazati socialistom, da se njih zahteve, kolikor so upravičene, mnogo krepkeje branijo z načeli krščanske vere in mnogo bolje pospešujejo z močjo krščanske ljubezni«. ¹²

Glede korporacij, ki so jih že stari katoliški sociologi smatrali za rešilne, v Leonovi okrožnici še ni bilo zadostne jasnosti. Zato je Pij XI. povzel to idejo in jo postavil za enega izmed temeljev prave obnove socialnega reda. Le s korporacijami bo mogoče premagati »razredni boj«, s tem pa »nasilnost«, »nestalnost« in »majavost« sedanjega položaja človeške družbe. ¹³ Če naj pa korporacije dobe pravo življenjsko moč z zdravo svobodo in samoupravo, je potrebna obenem tudi preosnova države. Država naj si prisvaja le tiste naloge, ki jih more samo ona izvršiti, glede nižjih organizacij in tako tudi glede korporacij pa je in bodi nje naloga samo »dopolnjujoča«, naj jih nadzira, čuva in podpira. Današnja država je pa po krivdi »individualizma« izgubila »socialno obliko« vladavine. ¹⁴

3. Te ovire, motnje in nejasnosti so tudi pri nas motile in ovirale složno in veselo socialno delo.

Tudi pri nas je bilo — zlasti iz početka — dosti neumevanja in nasprotovanja. Liberalizem, ki se je v teh letih tudi pri nas med inteligenco in gospodarskimi krogi zelo razširil in utrdil, si je vse prizadejal, da bi zavrl mlado krščansko socialno strujo. Pomagala mu je kajpada tudi nedelavnost mnogih. Tudi je prvi idealizem počasi splahnel, zlasti če ni bilo znatnih vidnih uspehov.

Teoretično je bila tudi pri nas tista pravda o delu in kapitalu ali o viru menjalne vrednosti. Dr. Krek jo je reševal na preprost način s tem, da je smehljaje dejal: jaz sem marksist! Z vsem znanstvenim aparatom je dokazoval prof. J. Pavlica v »Katoliškem Obzorniku« (III 1899), da je bistvo kapitalizma obrestovanje, a obrestovanje da je oderuštvo. Njegov brat A. Pavlica je bil zlasti pod vplivom Hohoffa, katoliškega duhovnika, ki je na Nemškem branil Marxovo teorijo. F. Angelik Tominec je branil misel o delu, edinem činitelju vrednosti, zlasti na podlagi Leonovega izreka v »Rerum novarum«, da »ne izhaja narodno bogastvo od drugod kakor iz dela delavcev«. Jaz — če naj

¹² Quadragesimo anno, nr. 117, 120, 116.

¹³ Quadragesimo anno, nr. 81, 82.

¹⁴ Quadragesimo anno, nr. 81, 80, 78.

se tudi izpovem — sem v »Sociologiji« in tudi še pozneje v KO branil nasprotno teorijo.¹⁵ Toda ko sem v »Uvodu v krščansko sociologijo« (1920) še enkrat pretehtal obojne argumente, se mi je zazdelo, da imajo dokazi proti kapitalu večjo moč. Vpliv teh misli se pozna tudi v prvi izdaji »Socialnega vprašanja« in v »Socialni ekonomiji«.

Ali so vplivali ti nazori na delavske sloje? Najbliže sta jim bila Krek in Angelik Tominec. Toda ne eden, ne drugi ni iskal rešitve socialnemu vprašanju v marksizmu. Krek je glasno izpovedaval: »Marksizem razpada!« (KO III 1899, 48 sl.), Tominec je pa izrazil svoje mnenje v komentarju okrožnice »Rerum novarum«, ki ga je priredil vprav za delavce, ki se pa v njem z Leonom bori zoper marksizem in socializem za zasebno lastnino in vnema za to, da bi si moglo več in več delavcev pridobiti vsaj košček zemlje za družino in dom.

Za marksizem kot tak tudi le v gospodarskem oziru ni bilo pri nas v katoliških vrstah nobenega človeka. Če se je torej ponekod v delavskih vrstah po prevratu oglasil ta klic, je moral vpliv prihajati od drugod. In vemo tudi, od kod je prihajal. Iz Nemčije. Tam so po svetovni vojski začeli vstajati razni »religiozni socialisti«, ki so skušali združiti katoličane in protestante in sploh vse vere s socializmom in komunizmom. Od tam se je slišal tisti izrek »komunistični in socialistični svobodomislec, monisti in ateisti so nam ljubši kakor pomeščanjeni cerkveni kristjani in siti samopravični pobožnjaki«, ki se je v milejši obliki, a po smislu izrazil tudi pri nas v klicu »po ljudski fronti«. Od tam je prihajalo nezaupanje v Cerkev, češ nje krivda je prevelika, da bi mogla še slepiti delavce. »Krščanske cerkve trpe protikrščanski kapitalizem, ki vodi v imperializem in nacionalizem, napadajo organizacije proletariata, branijo posest in pomagajo tako reakcionarni buržoaziji.«¹⁶

Tak duh »religioznega socializma« z »rdečo zastavo proletarske revolucije in črnim križem Jezusa Kristusa« je zastrupil zlasti nekatere vodilne delavce tudi pri nas. Tako so bili oslabljeni v svojem katoliškem prepričanju, ko je prišla usodna ura. Ta usodna ura je prišla z okrožnico »Quadragesimo anno«. Ta okrožnica je razgnala megle, kjer so še bile, in pokazala jasne smernice krščanskih socialnih načel. A neki del naših krščanskih delavcev je začel omahovati, sklicevati se na Leona XIII. in Kreka, a nasproti Pijevi okrožnici da bodo še »zavzeli svoje stališče«. Na pol prisiljeni so končno sprejeli tudi Pijevo okrožnico, a ne brez rezervatov. Zlasti ime »krščanski socializem« da je res dvoumno in neprimerno za druge, a ne za slovenske delavce. Sicer

¹⁵ Prim. IS V 247 sl.

¹⁶ Prim. Čas XXII (1927/28) 379—381.

je res beseda beseda, a so časi, ko beseda znači izpoved. Klasičen zgled nam podaja v Cerkvi beseda o sv. Trojici. Časih so lahko rekli, da so v Bogu tri substance (uzije). Kdor bi sedaj to rekel, bi bil heretik. S tem seveda nočemo reči, da bi bila beseda »krščanski socializem« tolikega pomena, a brez pomena ni. Da je bila več ko beseda, je pokazalo poznejše ravnanje te delavske skupine, zlasti še nje vnema za »ljudsko fronto«.

Nečesa je manjkalo tej delavski skupini ob usodni uri, sinovske vdanosti do Cerkve, sv. očeta in škofov. Če so povzdigovali Leona XIII., niso prav za prav izkazovali spoštovanja sv. očetu, temveč le velikemu možu, ki se je tako mogočno zavzel za delovne ustanove. Zato so v isti vrsti imenovali Kreka, časih pa Kreka proti vsem. Zdi se, da je bil v vsej vzgoji vodilnih delavcev neki manko. Dokler jih je vodil dr. Krek, je bilo dobro. On je bil sicer revolucionarne narave, a kot bister mož je dobro poznal meje. Ko ni bilo več njega, so se delavci radi bodrili z njegovim revolucionarnim duhom, a njegove premišljenosti seveda niso imeli. Predvsem je pa manjkalo nekaterim velike ljubezni do Cerkve. Brez te je pa v tako težkih časih težko.

Nekaj podobnega se je pokazalo glede korporacij. Tudi del inteligentov se je zelo odtujil Cerkvi. Ne da bi bili zatajili vero ali kako versko resnico, a vdanosti do Cerkve ni, ljubezni ni, zaupanja ni. Kako bi mogel sicer kdo reči, da so korporacije le novo slepilo kapitalizma? Ali od kod tista mržnja zoper vse praktične poskuse, organizirati korporacije po navodilih Pijeve okrožnice, kakor sta jih izvršili Avstrija (1933) in Portugalska (1934)? Obe sta načelno priznali korporacijam samoupravo. Seveda zaradi močnega komunističnega odpora dejansko nista mogli organizacije prepustiti svobodni odločitvi, ker so komunisti kot komunisti načelni nasprotniki korporacij. Prepustiti korporacije njih svobodi bi se torej dejalo, jih sploh uničiti. A kako podsmešljivo se je govorilo in pisalo zoper te poskuse! Sicer je pa pri nas dr. Krek že davno pisal, da bodo morale biti korporacije stalne in obvezne.¹⁷

Ob usodni uri ni bilo torej pri nas vse dobro. In še sedaj se te megle vlačijo za nami. Nekatere bolj vabijo in mikajo Leninove kakor pa Leonove in Pijeve ideje. Za delavce to ni tako čudno, saj je Pij sam, kakor vemo, dejal, da se širi komunizem s svojimi varljivimi obeti kakor epidemija, in kdo bi bil za take varljive obete bolj do vzeten kakor bedni proletarci? Slišal se je že glas, da je vsega zla kriva naša socialna metoda, češ da se bavi z marksizmom, ko bi bilo

¹⁷ Prim. komentar h Quadragesimo anno (Naša pot XXI) 177.

treba le iti mimo njega in z moderno vedo snovati nov gospodarski in družabni red.

S to mislijo se ne moremo sprijazniti. Najprej je marksizem tako mogočen pojav, da ni mogoče mimo njega. Dokler bo marksizem s socializmom in komunizmom, sploh s svojimi obeti očaroval delovne množice, dotlej ni mogoče marksizma prezreti. Treba ga je preučevati in najprej idejno premagati, potem šele bo mogoče množice odvrniti od njega. Ker pa ima vsaka zmota, kakor pravi Pij XI,¹⁸ nekaj resnice v sebi, zato je seveda ta študij dosti težak in možne so kake zmote. A hvala Bogu, vprav katoličani imamo nad seboj učiteljstvo Cerkve, ki nas opozarja na take zmote, in katoliško načelo pravovernosti ne pravi, da se ne moreš nikdar zmotiti, temveč le da moraš biti vedno pripravljen svoje mnenje podvreči sodbi cerkvenega učiteljstva.

Poleg tega ideologija marksizma ni nekaj čisto novega, temveč je prevzela to in ono iz naukov klasične ekonomije, ta pa iz naukov prejšnjih dob. Zato zopet ni mogoče mimo Marxa, ne da bi razložili v njegovih naukih to, kar je zmotnega, od tega, kar je resnično in kar sega morda do sv. Tomaža in še dalje v krščansko starodavnost.

Naše naloge.

Iz vsega, kar smo povedali, se nam jasno odkrivajo naše naloge v sedanji dobi, zlasti po okrožnici »Quadragesimo anno«.

1. Prva naša naloga je, buditi v ljudeh vdanost in ljubezen do Cerkve. Brez tega ne bomo prišli nikamor. Za naše socialno delo je treba žrtev — mi ne moremo ljudi varati, kakor jih vara komunizem —, a žrtev je zmožna le vera in ljubezen. Tudi pokorščina do Cerkve in nje naukov je neka žrtev, ki je je zmožna le vera v Cerkev in nje poslanstvo in ljubezen do nje.

Ker je prvi pogoj za uspešno socialno in gospodarsko reformo n ravni preporod, se bo moralo socialno delo vršiti predvsem v tej smeri.

Hvala Bogu! Nov rod že dorašča. Je to rod Katoliške akcije.

Naloga Katoliške akcije je providencialna, kakor je KA sama providencialna. Cerkev se pri delu za duhovno obnovo zanaša najbolj na KA. To je jasno izpovedal Pij XI. v okrožnici »Quadragesimo anno«. KA mora vzgojiti apostolov-laikov, da bodo »prvi in neposredni apostoli delavcev delavci, prav tako pa apostoli industrijcev in trgovcev industrijci in trgovci«.¹⁹

¹⁸ Quadragesimo anno, nr. 120.

¹⁹ Quadragesimo anno, nr. 141.

Nekateri še vedno ne umejo bistva Katoliške akcije. Če se kje kaj dela za poštenost ali zmernost, pa pravijo: to je katoliška akcija! Kakor bi hoteli reči, da KA v Pijevem smislu treba ni. Kajpada je vsako delo za nravni in verski dvig ljudstva »katoliška akcija«, a Pij XI. je hotel več. Pij XI. in prav tako njegov naslednik Pij XII. hočeta, da takšne in druge »katoliške akcije« prevzamejo predvsem laiki, člani organizirane KA — laiki, ker le-ti morejo dandanes v kraje in družbe, kamor duhovniki ne morejo; organizirane KA, ker le organizacija more dati laikom tisto vzgojo, zavest in moč, ki je laik drugod ne more zlahka dobiti; KA, ker ima le-ta posebno poslanstvo od Cerkve, da vzgaja take apostole in vrši po njih en del hierarhičnega apostolata.

2. Potreben pa je za socialno delo tudi socialni študij. Preosnova države in osnova korporativnega reda je naloga bodočnosti. A mi moramo pripravljati to bodočnost z idejno in moralno pripravo. Ideja novega reda mora počasi prevzeti večino državljanov: njih spoznanje in njih hotenje.

In priznati je treba, da se tudi glede tega pri nas mnogo dela. Navedimo le neki literaren pregled za čas po okrožnici »Quadragesimo anno«.

Dobili smo prevode socialnih in reformnih papeških okrožnic s komentarji: *Immortale Dei* o krščanski državi (dr. A. Odar), *Quadragesimo anno* (A. Ušeničnik), *Divini Redemptoris* proti brezbožnemu komunizmu (A. Ušeničnik), *Casti connubii* o krščanskem zakonu (J. Dostal), okrožnico o vzgoji (J. Turk), okrožnico o filmu (I. Lenček). Dr. A. Gosar nam je podal »Socialni nauk Cerkve po besedilu papeških okrožnic« (1939). Dr. Gosar je napisal tudi mogočno delo o celotnem socialnem in gospodarskem redu bodočnosti, kakor si ga zamišlja na podlagi okrožnice »Quadragesimo anno«: »Za nov družabni red« (I 1933, II 1935/36).

O korporativni uredbi posebej smo dobili naslednja dela in spise: Aleksič J.: *Stanovska država* (1933); Žebot C.: *Korporativizem in narodno gospodarstvo* (1939); Jeraj J.: *Korporacijski red in družabna reforma v Jugoslaviji* (1941); Ahčin J.: *Korporativna ideja po Quadragesimo anno* (Čas 26, 31/32); Osnutek zakona za korporativno gospodarsko ureditev države (Čas 28, 33/34); *Korporativizem* (Čas 34, 39/40).

O posameznih vprašanjih: Jeraj J.: *Naša vas* (1933); Puš L.: *Kmečki stan* (1939); Gosar: *Kolektivizem* (1936), *Gospodarstvo po načrtu* (1938); Ahčin J.: *Komunizem, največja nevarnost naše dobe* (1939); *Quadragesimo anno* in načrtno gospodarstvo (Čas 27, 32/33), *Poskus načrtnega gospodarstva v Ameriki; Načrtno gospodarstvo Sovjetske Ru-*

sije (Čas 29, 34/35), Kolektivizem in osebnost (Čas 30, 35/36), Evolucija v Sovjetski Rusiji (32, 37/38); Gosar A.: Kolektivizem (1936), Gospodarstvo po načrtu (1938), Socialna vprašanja in svetovni nazor (Čas 31, 36/37), Socialna pravičnost (33, 38/39); M. Valant: Krščanska strokovna organizacija (1936); dr. Ign. Lenček: Dobiček kot brezdelni dohodek (1937).

Preglede o socialnem vprašanju sta podala J. Jeraj (Sociologija, 1932) in A. Ušeničnik (Socialno vprašanje, 2. izd. 1934, Obris socialnega vprašanja, 1938).

Omeniti moramo še najvažnejša dela o Katoliški akciji: A. Odar: Pravila KA v Sloveniji (1938), Katekizem o KA z razlago (1939); A. Zupan: Sentire cum Ecclesia (1933); Tanquerey: O vzgoji izbranih čet (prevedel L. Žitko, 1935); Žosizem (poslov. 1938).

Naš študij mora obsegati tudi krščansko filozofijo, zlasti socialno etiko. Posamezna socialna vprašanja so pod nravnim ozirrom dostikrat tako težka, da jih ni mogoče rešiti brez resnega in vsestranskega študija. Nekatera vprašanja je rešil avtoritativno že Leon XIII. v okrožnici »Rerum novarum«, druga prav tako avtoritativno Pij XI. v okrožnici »Quadragesimo anno«, a gotovo bodo tudi poslej kakor doslej nastajala vprašanja, ki jih ne Leon XIII. ne Pij XI. v svojih okrožnicah nista rešila. Eno vrsto takih vprašanj Pij XI. sam omenja. To so vprašanja o dolžnostih lastnine, nje mejah in rabi glede na socialno skupnost. Papež pravi, da opravljajo »koristno in vse hvale vredno delo« tisti, ki se trudijo s temi vprašanji. Papež le zahteva, da se varujejo ostrih in ljubezen žalečih preprirov in pa da ohranijo neokrnjen nauk, ki ga je vedno učila Cerkev, kar pomeni seveda tudi to, da so vedno pripravljeni, ukloniti se, če Cerkev kaj odloči.

Omenimo nekatera takšna vprašanja! Nekaterim se še vedno zdi pereče vprašanje o obrestovanju.

Glede obrestovanja je stališče Cerkve znano. Vedno je učila, da je prejemanje obresti iz posode kot take »usura«, lihva, po naše odedruštvo. To je slovesno izpovedala na V. later. zboru (1515) po Leonu X., to je tako določno izrazila v okrožnici Benedikta XIV. »Vix pervenit« (1. nov. 1745), da so imeli nekateri to izjavo celo za pravo definicijo. Z druge strani pa so moralisti in tudi papeži v svojih izjavah dopuščali neke »titule«, neke vnanje pravnonravne naslove, zaradi katerih se je dovoljevalo, pogoditi se za neki plus. Nekateri so te naslove strože presojali, drugi mileje, a kongregacije so v 19. st. navadno odgovarjale »non esse inquietandos«, da ne v vesti vznemirjati tistih, ki jemlje zaradi teh resničnih ali domnevanih naslovov neke obresti. Brez dvoma so se gospodarske razmere zadnja stoletja tako izpremenile, da so po-

stali ti naslovi splošni. Zato je Cerkev končno ob redakciji novega zakonika v čl. 1543 povzela oboje: Iz posode kot take ni dovoljeno jemati nobenih obresti. Dovoljeno pa je ob tej pogodbi napraviti drugo pogodbo o legalnih obrestih, če niso čezmerne, in tudi o višjih, če je za to pravičen in primeren titulus. Toliko je sedaj načelno odločeno. Vzbujaajo se pa težka vprašanja. Ali ne dobiva kapitalizem vedno večjo moč vprav po obrestovanju, seveda posebej po čezmernem obrestovanju? Od kod tista strašna moč bank, če ne od tod? Celo navadno obrestovanje, če je splošno, rodi dostikrat tako žalostne gospodarske posledice. Mlad kmet prevzame posestvo, a mora bratom in sestram izplačati doto. S tem se tako zadolži, da ne more nikamor, a obresti teko in teko in dolg raste in raste, dokler ga ne zaduši. Niso torej zlo le čezmerne obresti, temveč tudi navadne, ne toliko kot obresti, a zaradi brezkončnosti. Ko bi se manjšale in manjšale in po nekaj letih ugasnile, bi bilo vse drugače. Mnogi mislijo, da bi bilo najbolje, če bi jih sploh odpravili. Če ni to utopija! Ob sedanjem gospodarskem ustroju je to gotovo nemogoče. Morda bo to mogoče v tej ali drugi obliki v gospodarstvu korporacij. Najuglednejši katoliški ekonom jezuit H. Pesch v svojem velikem delu »Lehrbuch der Nationalökonomie« v zadnjem, V. zvezku, proti koncu (str. 233) pravi: »Obrestovanje v sedanji obliki opravičuje zgodovinski razvoj gospodarstva. Če zadobi le-to v novih razmerah nove oblike, bo vprašanje o upravičenosti obresti na novo postavljeno na razgovor (zur Diskussion)«.

Drugo takšno vprašanje je vprašanje o dobičkarstvu. O tem se je pri nas že razpravljalo v tem in onem smislu, a bo treba še mnogo dela, preden bo vse jasno.

Najprej je beseda »dobiček« v gospodarstvu delovnemu ljudstvu zelo mrzka. V gospodarstvu, kjer gre za vsakdanji kruh delavstva in ubogih slojev, se ljudem upira in se bo upiralo, ko slišijo govoriti o profitu in profitih. »Od kod ti profiti, ko imajo delavci komaj za življenje?« se vprašujejo in si sami tudi odgovarjajo: »Od tod, ker kapitalizem odira delavce ali konsumente ali pa oboje!« Ta sodba v tej splošnosti je kajpada nepravilna. Če gre delež pri produkciji tudi kapitalu, je ta delež pravičen, a zakaj se imenuje »dobiček« »profit«, ko je dobila ta beseda tako mrzek pomen v smislu tistega reka: »ubi lucrum, ibi damnum«, kjer ima eden dobiček, ima drugi izgubo? Ker pa dela kapitalizem dejansko »dobiček« tudi v tem pomenu, da ima on dobiček, a drugi škodo, je gotovo upravičena želja, naj bi se z drugo besedo označeval pravični delež kapitala, z besedo dobiček ali profit pa samo profit v pomenu: »ubi lucrum, ibi damnum«, to je, nepravilni.

nekomu utrgani delež in dohodek. Na ta način bi izginilo že mnogo nesporazumov.

Govorimo n. pr. o pridobitnih gospodarskih panogah. Gotovo po pravici. Ta si napravi mlin, oni opekarno, še drugi tovarno za olje, oni začne gojiti povrtnino — čemu? Ne za svojo porabo, temveč zato, da si kaj pridobi in tako pomaga v življenju. Ali mu je torej namen dobiček? Neki pridobitek gotovo, saj se po tem imenuje ta gospodarska panoga, a ta pridobitek je poštenemu možu pošten zaslužek, ne pa »dobiček« v tistem mrzkem pomenu, da ima zato nekdo zgubo. Pij XI. je v okrožnici »Quadragesimo anno« (136) posebej omenil pridobitvene obrti, češ da tudi pod vidikom pravega gospodarskega reda niso »manj vredne ali manj v soglasju s človeškim dostojanstvom«, da »tudi ni zabranjeno njim, ki proizvajajo dobrine, svojo imovino prav in pravično množiti«, a takoj dostavi, »le da vsega tega išče v pokorščini do božjih zakonov in ne da bi kršil pravice drugih«. Kateri so ti božji zakoni in katere te pravice drugih?

Najprej morejo pridobivati le po menjavanju, a za menjavanje velja krščanski etiki načelo ekvivalence. A dejal bi kdo, kako morejo kaj pridobiti, če se morajo ravnati po tem načelu, ki zahteva enako za enako? Morejo, ker je v pravični ceni obsežen tudi pošten zaslužek, saj je smisel poštenega dela le-ta, da se človek preživi in tudi opomore. To je že za navadno delo delavcev poudarjal Leon XIII. (Rn 35) in za njim tudi Pij XI. (Qua 74). Če se torej govori o dobičku, se mora po pravici smatrati za dobiček takšen pridobitek, ki pa ni noben plus na škodo drugih. Zahteva drugega dobička proti načelu ekvivalence bi bila že krivično dobičkarstvo. Samo po sebi jasno je, da je krivično dobičkarstvo, če skuša kdo povečati dobiček s ponarejanjem blaga ali z izrabljanjem stiske (neko zvišanje cen, če je blaga malo, je pa že obseženo v naravni regulaciji cen). Takšno krivično dobičkarstvo je, če delodajavec na kakršen koli način utrgava delavcem pravični zaslužek.

Namesto teh posameznih primerov najlažje postavimo načelo o vrhovnem namenu gospodarjenja, ki je kakor vsega človeškega dela na splošno slava božja, posebej gospodarjenja preskrba človeštva z življenjskimi potrebščinami. Človek, ki gospodari, pravi jako moderno usmerjeni jezuit Nell-Breuning, mora smatrati svojo dejavnost za nalogo, dano mu od Boga v človeškem občestvu. V tem smislu postane pridobivanje poklic. Podjetnik ne gleda več samo na najvišjo donosnost svojega podjetja, temveč na to, da obrt preskrbuje narodno gospodarstvo s tem, kar potrebuje. Zato je mamonizem (z našega vidika dobičkarstvo), če gleda le na večji dobiček, a ne priznava obveznosti

nasproti družbi, če mu je produkcija sama sebi namen, če pridobiva zaradi pridobivanja, če išče dobička zaradi dobička. Ta duh je posebno nevaren, če se skuša iz narave gospodarjenja notranje upravičiti.²⁰

V tem smislu zavrača krščanska socialna šola tisto načelo, da je cilj gospodarjenja čim večji dobiček. Morda se temu in onemu zastopniku te šole po pravici lahko očita nevednost v gospodarskih stvareh, a ta vrhovna načela so etična, ne v ožjem pomenu gospodarska. Če torej kdo sodi, da človek, ki gospodari, vendarle misli najprej na svoj zaslužek in na čim večji zaslužek, je lahko to resnično, a ta »najprej« mu ne sme biti edina, celo pa ne najvišja norma, zakaj človek ni le »homo oeconomicus«, temveč je predvsem homo, človek, ki ima nad seboj Boga in njegove večne zakone in okoli sebe druge ljudi, ki ga tudi z njimi vežejo npravne vezi. Zato mora podrediti vse svoje delovanje, tudi gospodarjenje, božjim in npravnim zakonom. In za te zakone gre, ker jih je liberalizem zavrgel in osnoval ekonomijo brez etike. Vprav to nalogo, uveljaviti zopet v gospodarstvu npravna načela, je prevzela krščanska socialna šola, zato obravnavanje specifično gospodarskih vprašanj rada prepušča ekonomom strokovnjakom. Motil bi se tudi, če bi kdo mislil, da bodo sedanji gospodarski nered odpravili socialni zakoni. Taki zakoni so gotovo nujno potrebni, vendar sami ne zadostujejo. Treba bo vsaj na splošno premeniti tudi mišljenje po tistem načelu, da brez npravne reforme tudi ne bo uspešne socialne reforme.²¹

Da pa misel na gospodarstvo brez dobičkarstva ni utopična, priča n. pr. veliki zgodovinar kapitalizma Werner Sombart, ki pravi, da se bodo v bodočnosti vedno bolj širili gospodarski sistemi, ki slone kakor koli na načrtnem gospodarstvu, združni, javni, mešano-javni, osnovani ne več na načelu pridobivanja (Erwerb), temveč preskrbovanja z dobrinami (Bedarfsdeckung), kjer odpadeta težnja po dobičku (Gewinnstreben) ter individualizem.²² Res Sombart dostavlja, da se za delavce ne bo s tem nič bistveno spremenilo, češ profit od kapitala, razdeljen mednje, ne bo plač bistveno povišal; spremenila da se bo morda zavest. Toda če bi res ne bilo nič drugega, je že ta zavest nekaj neprecenljivega, ko bodo delavci vedeli, da ne delajo več za kapitaliste in njih dobičke, temveč zase in za skupnost.

Naj omenim še vprašanje družinskih plač. Sicer to vprašanje ni več tako važno, ker vsi priznavamo, da zahteva socialna pra-

²⁰ O. Nell-Breuning S. J., Kirche und Kapitalismus (M. Gladbach) 11.

²¹ Prim. Quadragesimo anno, nr. 126, 135.

²² Sombart W., Der moderne Kapitalismus III 2 (München u. Leipzig 1928) 1014 sl.

vičnost take plače, da jih bo morala torej prav urejena družba tudi uveljaviti. Vendar ni brez važnosti vprašanje, ali ne zahteva družinskih plač tudi stroga pravičnost (*iustitia commutativa*). Prvo vprašanje je, ali je o tem kaj odločila okrožnica »*Quadragesimo anno*«? Sam zase sem že izjavil mnenje, da ne. Pijeva socialna okrožnica in tudi že okrožnica »*Casti connubii*« zahteva družinske plače, a kakor se zdi, ne pravi, da bi bila ta zahteva zahteva stroge pravičnosti. Kakor sedaj vidim, zagovarja to mnenje tudi priznani socialni etik A. Brucculeri S. J., dostavlja pa, da je drug prav tako priznan znanstvenik Nell-Breuning S. J. drugačnega mnenja, ki namreč misli, da je po okrožnici »*Quadragesimo anno*« zahteva družinskih plač zahteva stroge pravičnosti.²³ Drugo vprašanje je, kaj pravi o zahtevi družinskih plač etična filozofija. Tu pa zopet pravi p. Brucculeri, da »najodličnejši zastopniki katoliške socialne etike« branijo zahtevo družinskih plač kot zahtevo stroge pravičnosti. Štirinajst jih izrecno navaja z njih deli vred, pravi pa »in še mnogi drugi«. Poleg teh premnogih so še drugi »*minoris ordinis*« in med te smem prištevati tudi sebe. Branil sem to tezo in jo še branim. Ugovori me niso prav nič prepričali o nasprotnem mnenju. Težkoče, ki so, so pa tudi pri individualni plači, saj tudi ni mogoče vedno matematično določiti, kaj zahteva menjalna pravičnost. Zanimivo pa je vendar opazovati, kako vprav »sodobno« gledanje moti poglede. Če gledamo sodobno gospodarsko življenje, se res zdi, da se cene vseh stvari, torej tudi človeškega dela, ravna po tržnih cenah. A že tukaj se to samo zdi, saj vemo, da se producent umakne s trga, če se mu »ne splača delo«, torej je poleg porabnosti pridelkov in izdelkov vendarle delo, ki se morajo navsezadnje cene po njem ravnati. A popolnoma jasno nam bo to, če gledamo v notranjo naravo dela in cen, ki se nam odkriva v prvotnosti. Ko se je prvi delavec obvezal za stalno delo, je moral zahtevati tako plačo, da bo mogel živeti, in tu naravno že tudi, da bo mogel živeti s svojo družino. Saj mora po naravnem pravu skrbeti za svojo družino, in če naj zanjo skrbi z delom, ima po istem naravnem pravu zahtevati za svoje, seveda pridno delo tako plačo, ki mu to omogoča, torej družinsko plačo. Prav tako je bilo s prvimi obrtniki. Čevljar je po pravici zahteval za svoje delo toliko, da se je mogel pošteno preživiti s svojo družino. Po tem so se morale ravnati cene čevljev. Ne ravna se torej po naravni uredbi vrednost dela po cenah izdelkov, ampak narobe, cene se morajo prvotno ravnati po tem, da bo delo pošteno plačano, to je, da bo mogel delavec s svojo družino pošteno živeti. Ta zahteva je naravnopravna, torej se mora

²³ Brucculeri A. S. J., *Il giusto salario* (3. ed. Roma 1940) 47.

vedno in povsod uveljavljati in kjer se ne, tam socialne razmere niso prave.

Tu so le namignjena nekatera vprašanja, ki so tudi še med nami bolj ali manj preporna in ki jih bo treba znanstveno dodobra izčistiti.²⁴ So pa še druga težka vprašanja, ki jih bodo pa morali reševati predvsem državniki, pravniki in ekonomisti. Najvažnejše med temi je vprašanje o organizaciji korporacij. Morda se bo že s tem moglo vsaj v glavnem rešiti tudi tako pereče vprašanje brezposelnosti. Saj je tu prava anarhija. Kdo začne kako podjetje in privabi z vseh strani delavce. Potem pa delo ustavi in vse te delavce naj sedaj rede občani, dokler se ne bo val obrnil kam drugam. To so vprav neznosne razmere in rešitev tega vprašanja je eno najvažnejših, seveda tudi najtežjih socialnih vprašanj.

3. Tretja naša važna naloga sta pa sloga in edinstvo.

Pij XI. v okrožnici »Quadragesimo anno« naravnost pretresljivo opominja vse na slogo in edinstvo. Saj so, pravi, tudi med nasprotniki notranja nesoglasja, a kadar gre za njihovo skupno stvar, opuste vse prepire ter se zbirajo složno v skupno bojno vrsto. Tako naj bi tudi pri nas, kadar gre za katoliško delovno skupnost, »nihče ne doganjal le svojih misli, ampak naj bo pripravljen pustiti jih, naj se zde še tako lepe, če kdaj večje, obče dobro to zahteva«.

Za ta skupni boj imamo pa katoličani poklicane voditelje, papeža in škofo, in skupen bojni načrt, predvsem papeške okrožnice. »Ob času, ko se vse ruši, ko vse razpada, ko samo negativne stranke navidezno zmagujejo, nastopa on (papež) s pozitivnim programom ne samo kot učitelj katoličanov, marveč kot zdravnik človeštva. Moč katoliške ideje je veličastna!« Tako je zapisal dr. Krek v tisti lepi dobi, ko je katoliška inteligenca složno z duhovniki neumorno delala za verski, nramni, socialni in gospodarski podvig našega kmeta in delavca.²⁵ Okrožnica »Rerum novarum« je pa bila temelj za to delo. In dr. Krek je z veselim pogumom zaklical: »Mi pa se zavedamo, da smo nepremagljivi, dokler ostanemo odkrito načelni in dosledni na svojem temelju!«

V »Času« (XXXV, 1941, 158 sl.) dolži dr. Gosar »krščansko socialno šolo« po svetu, a zlasti pri nas, da je »nesodobna, neživljenjska in mrtva« in »zelo mnogo kriva nevednosti, brezbriznosti in toposti« v socialnih rečeh in da »so se nje predstavniki skrivali za neko namišljeno pravovernost in pod tem vi-

²⁴ Postavil sem »ad discussionem« namenoma ta vprašanja, saj se menda v njih reševanju najbolj razodeva tista »nesodobnost«, »nevednost« in »namišljena pravovernost«, ki jo nekateri očitajo »krščanski socialni šoli«. Kdor zna bolje, svobodno mu polje!

²⁵ Čas V (1901) 98 sl.

dezom — če prav nehote — zavirali vsak napredek«. Dr. Gosar bo menda vse to dokazal v posebni brošuri in zlasti osramotil mene, ki se tudi delam za nekega predstavnika krščanske socialne šole pri nas.

Jaz zase se le čudim tem čudno rezkim sodbam. Še enkrat sem šel čitat kritike njegovih del, zlasti njegovega največjega dela »Za nov družabni red«. Nisem se vedno z vsem strinjal, a vedno sem hvalil njegovo delo, zlasti sem iskreno pozdravil njegovo zadnje veliko, monumentalno delo in poudaril, če so med nami razlike, da je »kriterij za socialne reforme vendarle skupen«. Tudi razlike so dostikrat le bolj navidezne, posledica nesporazuma. Kako naj bi torej oviral napredek, ki on zanj dela?

A »namišljena pravovernost«? Ob tem sem se res spomnil sovražne besede Gosarjevih namišljenih prijateljev, da odrekam dr. Gosarju »pravovernost« in si jo prilaščujem seveda samo sebi. Kaj je bilo? V »Času« sem branil načelo ekvivalence kot načelo zamenjavanja in imenoval to načelo sv. Avguština, Tomaža in moralnih teologov »krščansko etično naziranje«. Toda ali sem zato dr. Gosarju odrekel pravovernost, ali nisem marveč samo pokazal na neko težkočo, namreč da mora dr. Gosar ali pokazati, da to načelo v modernem gospodarstvu ni več veljavno, ali pa mora spraviti svojo gospodarsko teorijo s tem načelom v sklad.

A moja pravovernost? Res sem vedno po najboljši volji skušal biti »pravoveren«, kakega monopola si pa menda vendar nisem lastil. Toda ali nisem sam ničesar pogrešil? Že v uvodu IS sem izpovedal, da hočem popraviti, kar sem v svojih publikacijah kaj zagrešil, in imam kajpada namen to storiti tudi glede socialnih vprašanj na koncu »Sociologije« (seveda če bo mogla iziti). Zlasti sem v »Uvodu v krščansko sociologijo« hipotetično obravnaval vprašanje o bistvu kapitalizma in, kakor se je pozneje izkazalo, žal, zmotno mnenje z logičnimi posledicami (o profitu, obrestih in dr.) zanesel deloma v knjižici »Socialno vprašanje« (1. izd. 1925) in »Socialna ekonomija« (1926). Že v prvem komentarju okrožnice »Quadragesimo anno« sem opozoril na avtoritativni nauk okrožnice. To reč bi torej rad natančneje razjasnil. Če sedaj kdo drug namesto mene in zame opravi to delo — da le po resnici in pravici —, ne morem ugovarjati.

Opozoril bi pa rad ob tej priliki, da moramo malo bolj paziti na očitke nepravovernosti s te ali one strani. Seveda zmota je zmota. Če je dogmatična, smemo ugotoviti — kolikor moremo to kot privatni ljudje —, da je verska zmota. A da odredimo komu pravovernost, moramo še ugotoviti, da ni zmota samo materialna, to je, zmota, ki jo kdo res uči, a »bona fide«, v dobri veri, ne vedoč, da je njegov nauk v kontradiktornem nasprotju z razodeto resnico (ne le morda kaka trditev »mimo« dogme), pripravljen zmoto takoj popraviti, če spozna, da Cerkev drugače uči. Sicer bomo morda lahko rekli, da nauk ni pravoveren, a ne bomo možu - katoličanu odrekli pravovernosti. Dokler je torej kak nauk v Cerkvi sporen, sploh ni mogoče govoriti o pravovernosti in nepravovernosti. Če je pa nauk kot verska resnica definiran, ne bomo mogli komu subjektivno odrekati pravovernosti, če obenem ne dokažemo, da je učil zmoto »mala fide«, vedoč, da je verska zmota. Kajpada so še druge zmote nižje vrste, ki tudi niso v skladu z naukom Cerkve, torej tudi ne v skladu s katoliškim mišljenjem. A tudi tu bomo komu katoliško mišljenje odrekli le tedaj, če se izkaže, da gre res za nauk Cerkve (četudi ne dogmatičen) in če

se še posebej jasno izkaže, da se tisti ne meni za Cerkev in nje uk (n. pr. za okrožnice papežev ali navodila škofov).

Ta pravec velja seveda tudi zame. Če bo torej kdo presojal kake moje zmote s katoliškega stališča, mi ne bo mogel odrekati ne pravovernosti, ne katoliškega mišljenja, če se pokaže, da so tiste zmote iz dobe, ko se je svobodno pro in kontra razpravljalo (kakor n. pr. vprav o produktivnosti kapitala pred okrožnico »Quadragesimo anno«). Če bo pa presojal te reči z znanstvenega stališča, pa zopet ne bi bilo pravšno, če bi navedel to in ono, od tod in od tam, a ne bi povedal, da gre prav za prav le za eno vprašanje, vprav za vprašanje, kaj je s produktivnostjo kapitala ali z vprašanjem menjalne vrednosti.

Toliko o moji »namišljeni pravovernosti«. Glede znanstvenih vprašanj, ki so preporna, si pa smem pač prisvajati tisto svobodo, ki gre vsem pri znanstvenem delu. Če so vprašanja zgolj ekonomska, je jasno, da imajo prvo besedo ekonomi. Če so pa etična, so seveda ekonomu manj kompetentni. Vendar je resnica resnica. Če jo kdo res dokaže, jo je treba sprejeti, najsi bo tudi resnica etična, a jo je dokazal ekonom. In mislim, da nam vsem gre samo za resnico, a ne za umišljeni osebni »prav«.

A. U.

SKRIVNOST SVETE CERKVE IN KATOLIŠKA AKCIJA

FRANC GRIVEC

Nāše stoletje celō protestantje (Dibelius) imenujejo stoletje Cerkve, stoletje poživljenega zanimanja za sveto Cerkev. Dobri poznavalci nāše dobe (Guardini, Jungmann, Lippert i. dr.) že dve desetletji ponavljajo, da se Cerkev prebuja v srcih vernikov. O Cerkvi se res toliko govori in piše, poljudno in znanstveno, zgodovinsko in nabožno, kakor še nikoli prej.

Ni zgolj sluāaj, da se vzporedno s prebujanjem globljega pojmovanja o Cerkvi prebuja tudi katoliška akcija, organizirano sodelovanje vernikov s sveto Cerkvijo. Brez dvoma sta naāin in gorečnost sodelovanja s Cerkvijo odvisna od pravilnejšega in globljega mišljenja o Cerkvi.

Enostransko pojmovanje Cerkve

Nikar ne mislimo, da je pravilno pojmovanje Cerkve lahka stvar. Cerkev je paā vidna organizacija, a hkrati je nadnaravna druŹba in boŹjeāloveški organizem. Po nauku vatikanskega cerkvenega zbora je Kristus Cerkev zato ustanovil, da bi po nji in v nji neprenehoma nadaljeval svoje globoko skrivnostno in nadnaravno odrešilno delo.¹ Po nauku svetega Pavla in kršāanskega izroāila je Cerkev skrivnostno Kristusovo telo, skrivnostni Kristus. Zato je tudi deleŹna neizārpne Kristusove globokosti in skrivnostnosti, ki je ne moremo nikoli do dna doumeti, nikoli vsestransko izārpiti in izraziti. Najveāji veleumi in svetniki so Kristusa kolikor toliko enostransko pojmovali in posnemali. Tako razni verni in globoki misleci tudi Cerkev le enostransko umevajo in se zavedajo, da je njena globoka vsebina neizārpna. Kakor Kristusa tako pojmujejo razne dobe in razni verniki tudi Cerkev bolj od ene ali druge strani. Globoke resnice o Cerkvi so bolj kakor druge deleŹne nekega razvoja in napredka v pojmovanju in verovanju njenih ālanov.

Cerkev kot nadnaravna druŹba in skrivnostni nadnaravni organizem je v nekem oziru celō skrivnostnejša kakor Kristus, ker razen Kristusovih skrivnosti in razen zakramentov obsega tudi zvezo ālo-

¹ Ut salutiferum redemptionis opus perenne redderet.

veških slabosti in celo grešnosti, a z nadnaravno božjo pomočjo vendar dosega svoj namen, posvečuje človeštvo in ostaja nepremagljiva.

Zaradi nadnaravne pomoči, s katero Bog podpira sveto Cerkev in ojačuje njene slabotne človeške sestavine, ter zaradi božje moči, ki vzdržuje vidno cerkveno organizacijo, je tudi vidna stran svete Cerkve tako izredna, da se ji ne more primerjati nobena naravna družba. Nikjer ni tolike edinosti v toliki raznoličnosti, v tako ogromni množici in obsežnosti. Nikjer ni tolike demokratičnosti ter tolikega spoštovanja človeške osebnosti in vesti obenem s toliko oblastjo vrhovnega poglavarja in škofov. Ruski sociolog Peter Struve občuduje katoliško Cerkev, ker je »v živem edinstvu spojila absolutizem in demokratizem, kar se svetni vladi še nikjer in nikoli ni posrečilo.«² Ta spojitev je toliko čudovitejša, ker traja že skoraj dva tisoč let ter vedno ohranja svojo gibčnost in življenjsko moč, medtem ko manj obsežne svetne države v raznih dobah menjavajo svoje vladavine, da bi se s prilagoditvijo času in razmeram trdneje zasidrale, a vendar razpadajo in propadajo. A. Harnack, prvak protestantske bogoslovne znanosti, zgovorno priznava, da je katoliška Cerkev najobsežnejša in najsilnejša, najbolj zapletena in najenotnejša tvorba, kar jih pozna zgodovina; vedno ostaja, kar in kakršna je bila, a obenem se vedno prenavlja in prilagaja zgodovinskim razmeram.³

Kolikor daljša je zgodovina Cerkve, tem čudovitejša in sestavljenejša je. Notranji strivnostnosti svete Cerkve se vedno bolj pridružuje še vnanja sestavljenost in čudovitost. Vzporedno pa napreduje tudi zapletenost moderne kulture ter odtujevanje modernega sveta od krščanstva in Cerkve. Po vsem tem je naravno, da je pravilno pojmovanje Cerkve danes težavnejše kakor v prejšnjih stoletjih, čeprav imamo toliko razprav in knjig o Cerkvi. Saj je celo v bogoslovni znanosti vprav razpravljanje o Cerkvi še zelo negotovo in nedognano. Bogoslovni znanstveniki v najnovejšem času drug drugemu očitajo enostranost in netočnost nauka o Cerkvi. Ni čudno, da tudi mnogi verniki celó po natančnejšem verskem pouku pojmujejo Cerkev zelo površno in enostransko.

² Citat glej v knjigi Kristus v Cerkvi (Ljubljana 1936), str. 246.

³ Die römische Kirche ist das umfassendste und gewaltigste, das komplizierteste und doch am meisten einheitliche Gebilde, welches die Geschichte hervorgebracht hat... Der römische Katholizismus ist durch seine Vielseitigkeit und seinen strengen Zusammenschluss dem griechischen weit überlegen. — Diese Kirche besitzt in ihrer Organisation eine Fähigkeit, sich dem geschichtlichen Gang der Dinge anzupassen, wie keine andere: sie bleibt immer die alte und wird immer neu. (Wesen des Christentums, Leipzig 1908, str. 153 in 160.)

Proti protestantskim in sorodnim zmotam o Kristusovi Cerkvi je treba v verskem pouku poudarjati, da je Kristus postavil apostole in njihove naslednike za cerkvene predstojnike; po Kristusovi naredbi in torej po božjem pravu jo vodijo papež, škofje in njim podrejeni duhovniki. Nikoli pa ni katoliška Cerkev učila, da je Cerkev isto kakor duhovščina. Vedno je odločno zavračala klevetniško očitaje, da je katoliška vera klerikalna, t. j. da se katoliška Cerkev bori le za oblast in nadvlado klera, duhovščine. Vendar premnogi verniki tako mislijo in ravnaajo, kakor da bi bila katoliška Cerkev zgolj duhovniška družba vsaj v tem pomenu, da imajo le duhovniki dolžnost skrbeti za obrambo in uspešno delovanje Kristusove Cerkve. Takšni verniki so podobni tistim državljanom, ki mislijo, da so država le uradniki, davkarji, orožniki, oficirji in generali. Če ima država samo takšne državljane, potem ni dovolj trdna; težko prenese hujše zgodovinske preskušnje in pretrese.

Po takšnih enostranskih pojmi je Cerkev vernikom nekaj tujega. Sodelovanje s Cerkvijo je mlačno ali prisiljeno. Takšni verniki nimajo niti razumevanja niti vneme za katoliško akcijo.

Sledovi takšne odtujenosti med Cerkvijo in verniki se premnogokrat ohranjajo celo med dobrimi katoličani. Verniki te vrste sicer ljubijo Cerkev in so nanjo ponosni; tudi duhovščino spoštujejo in so ji vdani. Njihova ljubezen je podobna državni domoljubnosti. Cerkev jim je varno zavetje, zakladnica pravega nauka, posvečevalnih sredstev in svetih zgledov. Manjka pa še prave zavesti, da je treba s Cerkvijo tudi sodelovati; manjka razumevanja za klic sedanje svete Cerkve — za katoliško akcijo.

Pravi pojem Cerkve

Površno in enostransko mišljenje o Cerkvi je danes nevarnejše kakor v prejšnjih dobah. V prejšnjih stoletjih je Cerkev tako obvladovala javno življenje, da je niti verniki niti nasprotniki niso mogli prezreti. Njena dejanska javna veljava in moč je izravnala pojmovanje vernikov in v marsičem nadomeščala pouk in znanstveno razpravljanje o Cerkvi. V novejšem času pa se je javno mišljenje, družabno in kulturno življenje Cerkvi in duhovščini tako odtujilo, da je vernikom toliko bolj potreben pravilen pouk o Cerkvi. Z natančnejšim pravilnim poukom o Cerkvi je treba izravnati ravnotežje modernega človeka, da ne obtiči na vnanjem videzu ter da sredi tolikih zmot in zmešnjav ne prezre pravega bistva Cerkve. Zlasti pa je treba v vernikih zbuditi zavest, da so dolžni s sveto Cerkvijo sodelovati.

Po nastopu protestantizma je bilo treba poudarjati, da je Cerkev hierarhična družba pod božjepravnim poglavarstvom rimskega papeža in škofov. Tako je Cerkev opredelil sv. Robert Belarmin; njegovo opredelitev so ponavljali katekizmi in bogoslovni učbeniki do naj-novejšega časa. A ta opredelitev poudarja obenem, da je Cerkev družba pravovernih kristjanov, družba vernikov, ki verujejo iste nauke in prejemajo iste zakramente. Še bolj poudarja isto misel že precej pozabljeni Rimski katekizem.

Rimski katekizem, sestavljen po naročilu tridentskega vesoljnega cerkvenega zbora, toplo priporoča, da je treba Cerkev vernikom pojasniti tudi kot občestvo svetnikov. Po nauku Rimskega katekizma je »občestvo svetnikov« neko pojasnilo člena: Verujem v sveto katoliško Cerkev. Duh svete edinosti namreč daje Cerkvi tako vzajemno enotnost, da so vsi njeni zakladi skupni vsem vernikom. Sadovi vseh zakramentov so last vseh vernikov; po zakramentih so verniki kakor s svetimi vezmi združeni s Kristusom (po Kristusu pa tudi med seboj). Tako uči Rimski katekizem.

Rimski katekizem s tem nazorno obnavlja nauk apostola Pavla, da smo vsi eno v Kristusu, skrivnostno telo Kristusovo. Občestvo, skupnost svetnikov pojmuje ne le kot skupnost svetih oseb, svetih vernikov, ampak kot skupnost svetih reči, skupnost zakramentov.⁴ To misel so v zvezi s Cerkvijo še razločneje poudarjali v dobi svetega Avgušтина, ko so Cerkev pogosto imenovali *communio sacramentorum* — občestvo zakramentov. Občestvo zakramentov je najnazornejše pojasnilo Pavlovega nauka, da smo vsi eno v Kristusu, vsi krščeni (potopljeni) v istega Kristusa, vsi eno telo Kristusovo. Po svetem krstu smo namreč vcepljeni, včlanjeni v Kristusa; še tesneje se z istim Kristusom združujemo v svetem obhajilu. Po zvezi z istim Kristusom, po včlanjenju v istega Kristusa smo zvezani tudi med seboj v eno Kristusovo družbo, Cerkev, skrivnostno Kristusovo telo.

Občestvo svetnikov danes navadno razlagajo kot veliko skupnost vseh živih in umrlih vernikov, vernikov na zemlji, duš v vicah in svetnikov v nebesih. A prav je, da se spet povrnemo nazaj k starejši razlagi, da občestvo svetnikov ne pomeni le Cerkve v najširšem obsegu (na zemlji, v vicah in v nebesih), ampak predvsem Cerkev v ožjem pomenu, vidno Cerkev na zemlji. Vsi verniki so namreč stvarno sveti in posvečeni po neizbrisnem znamenju svetega krsta in svete birme,

⁴ Naš slovenski izraz občestvo svetnikov je prevod latinskega *communio sanctorum*, ki more pomeniti občestvo svetih oseb (svetnikov) ali pa občestvo svetih reči (zakramentov).

ki jih vedno opominja, naj milost svetega krsta in drugih zakramentov ohranjajo in poživljajo, da bodo res sveto živeli kot vredni udje Kristusovi.

Občestvo svetnikov apostolske vere nam je tudi zato nekam tuje, ker izraz občestvo ni slovenski, ampak izposojen iz ruskega jezika; še danes čutimo, da ta izraz ni dovolj domač. Pravilni slovenski izraz za *communio* v tej zvezi je občina, skupnost. *Communio sanctorum* bi torej morali prevesti: občina svetnikov, občina (skupnost) svetih (oseb in reči). V duhu starega izročila iz dobe svetega Avgušтина smemo to skupnost pojmovati še bolj nazorno kot občino zakramentov, zakramentalno občino. S tem pravilnejšim slovenskim prevodom moremo ljudstvu tudi pojem Cerkve bolj približati in ponazoriti. Cerkev je občina (skupnost) vernikov in zakramentov. Kakor ima občina skupni občinski dom (mestni dom, magistrat), s skupnimi občinskimi trgi, cestami, ulicami, ki družijo vse občane, pospešujejo medsebojno občevanje, promet in skupne koristi; kakor ima občina svoj občinski pašnik, občinski vodnjak, vodovod, razsvetljavo in podobne naprave; tako imajo tudi verniki v Cerkvi mnogo skupnega, nauk, zakramente, mašo, papeža, škofo in Kristusa samega. Verniki so torej združeni v sveto skupnost, sveto občino; saj jih družijo res svete reči in svete zadeve. Vsakdo je že pri sprejemu v to občino posvečen po svetem krstu. Cerkev je torej občina globoko skrivnostno posvečenih ljudi, občina svetnikov, ki naj kot občani tudi res sveto žive.⁵ Prav tako je Cerkev tudi občina zakramentov ali zakramentalna občina; vsi verniki so po zakramentih globoko resnično in živo združeni s Kristusom in med seboj.

Resnica o občini svetnikov je torej po starem izročilu katoliške Cerkve in po nauku Rimskega katekizma v tesni zvezi s Pavlovim naukom o skrivnostnem Kristusovem telesu, ki je v svojem jedru isto kar zakramentalna skupnost (občina, občestvo), zakramentalni organizem. Naš starejši katekizem je to zvezo še nekoliko ohranil, kakor razodeva njegovo 235. vprašanje: V čem se kaže občestvo svetnikov? Občestvo svetnikov se kaže v tem:

1. vsi so tesno združeni med seboj, kakor udje enega telesa, katerega glava je Kristus;

2. vsi so deležni duhovnih dobrot tega občestva, to je njegovih milosti in zaslug, njegovih molitev in dobrih del. (Ta točka se očitno

⁵ Nekaj misli sem posnel po razpravi: *Die Kirche im religiösen Leben der Gegenwart*, spisal J. Jungmann S. J. v zborniku: *Die eine Kirche. Zum Gedenken J. A. Möhlers*. Paderborn 1939, str. 373—390.

ozira bolj na najširši pojem Cerkve. Pravilneje bi bilo, da bi se v duhu Rimskega katekizma bolj poudarila skupnost zakramentov in zakramentalnih vezi.)

S tem je podano pravilno in globlje pojmovanje svete Cerkve v duhu starih krščanskih izročil, ki nas stopnjema in nazorno vežejo z naukom tridentskega cerkvenega zbora, sv. Avgušтина, apostolske vere, sv. Pavla in Jezusa Kristusa. Kako varna in trdna podlaga pravega nauka, obenem pa toliko žive zgodovine in nazornosti! Ne hodimo površno in brez misli mimo globokih in za življenje takó važnih resnic, ki jih vsak dan izrekamo v apostolski veri!

Skrivnostno Kristusovo telo

Staro krščansko izročilo razlaga občestvo svetnikov v duhu Pavlovega nauka, da je Cerkev Kristusovo telo, Kristusov organizem. Ker smo po krstu vsi vcepljeni in včlanjeni v istega Kristusa, zato smo v Kristusu in po Kristusu najtesneje združeni tudi med seboj v sveto skupnost, v sveto občino, sveto družbo, v občestvo svetnikov. V luči in okviru Pavlovega nauka o Cerkvi, telesu Kristusovem, se najgloblje zavemo, da smo ne le podložniki, ampak tudi udje svete Cerkve, ker smo udje Kristusovi in tudi udje med seboj. Bogoslovni znanstveniki, ki so kot posebni zaupniki papeža Pija IX. pripravljali gradivo za vatikanski cerkveni zbor, so poudarjali, da je treba današnjemu svetu in današnjim vernikom Cerkev predvsem od te strani predstaviti in jim ta pojem Cerkve globoko v srca vcepiti, ako hočemo, da jo bodo prav razumeli in cenili! V zadnjih letih pa papeževi odloki in učeni bogoslovci bolj ali manj izrečno poudarjajo, da je to pojmovanje Cerkve pogoj za pravilno umevanje katoliške akcije. Papež Pij XI. vsaj med vrstami svoje prve okrožnice (*Ubi arcano* l. 1922), ki proglašala katoliško akcijo, svoje opomine k sodelovanju s Cerkvijo naslanja na ta pojem Cerkve. Vernike vabi k sodelovanju, da bodo res »izvoljen rod, kraljevo duhovstvo, svet narod, pridobljeno ljudstvo« (1 Petr 2, 9); naj bodo najtesneje združeni s Kristusom in s papežem. Besede apostola Pavla o kraljevem duhovstvu pa se dajo pravilno umevati le v luči Pavlovega nauka.

Pavlov nauk o skrivnostnem Kristusovem telesu Cerkve se v papeževih izjavah zadnjih dveh desetletij posebno pogosto in značilno ponavlja. Ta nauk je jedro okrožnice o Srcu Jezusovem (1928). V okrožnici o duhovstvu (1935) pa sveti oče Pij XI. posebno hvali »prelepi nauk o mističnem Kristusovem telesu«.

Očividno je, da razmah nauka o skrivnostnem Kristusovem telesu napreduje vzporedno z razmahom katoliške akcije. Kakor je katoliška akcija v najboljšem pomenu moderna, tako je tudi nauk o skrivnostnem Kristusovem telesu res modern, posebno privlačen za mlajši rod katoliške inteligence. Načelne misli učenih teologov vatikanskega cerkvenega zbora o važnosti in sodobnosti tega nauka se dejansko uresničujejo.

Kaj rado pa se primeri, da se moderne ideje enostransko pretiravajo ali celo zlorablajo. Nauk o skrivnostnem Kristusovem telesu je že Luter zlorabljal proti hierarhični cerkveni uredbi; podobno je ta nauk zmotno razlagala tudi sinoda v Pistoji (1794). Pod vplivom protestantov so bogoslovci ločenega vzhodnega krščanstva Pavlov nauk obrnili zlasti proti papeževemu prvenstvu. Tako je bilo Pavlovo pojmovanje Kristusove Cerkve tudi nekaterim modernistično usmerjenim katoličanom v zadnjih dveh desetletjih zato posebno ljubo, ker so v tem nauku iskali opore proti hierarhičnemu cerkvenemu ustroju in sploh proti cerkveni oblasti.

Napačno bi bilo, če bi lepo in globoko misel, zlasti pa globoki verski nauk zato kaj manj cenili in upoštevali, ker ga nekateri zlorablajo. Nasprotno je treba zlorabo preprečiti s tem večjim pravilnim poudarjanjem takega nauka. To velja zlasti o Pavlovem pojmovanju svete Cerkve; saj se to pojmovanje gotovo tudi zato zlorablja, ker ga je katoliška bogoslovna znanost premalo upoštevala in premalo pojasnjevala.

V zadnjih dveh desetletjih je izšlo mnogo knjig in razprav o skrivnostnem telesu Kristusovem. A skoraj vse so enostranske in deloma celo netočne. Sv. Pavel predstavlja sveto Cerkev kot telo Kristusovo. V novejši bogoslovni književnosti pa je prav ta stran Pavlovega nauka (ozir na Cerkev, zveza z naukom o Cerkvi) zanemarjena. Razen prof. Spačila (Bessarione 1920) in razen slovenskih knjig »Cerkev« (1924) in »Kristus v Cerkvi« (1936) ni doslej še nihče natančneje razpravljajal o razmerju med Pavlovim naukom in hierarhično cerkveno organizacijo.⁶ V tem tiči nevarna enostranost novejših knjig in razprav o tem vprašanju. Prav zato je razpravljanje o mističnem telesu Kristusovem zašlo v neko krizo ali vsaj v neprimliko. O tej krizi značilno pričajo mnoge novejše nemške knjige in razprave.

⁶ Pravilno razpravlja o tem tudi naš ameriški rojak John Gruden v knjigi: *The Mystical Christ* (St. Louis 1936). Zadevno poglavje je posnel po moji knjigi; v drugih poglavjih pa preveč pritruje tistim pisateljem, ki tega razmerja ne pojmujejo dovolj točno.

Po enostranskem pretiravanju Pavlovega nauka je dr. Karel Pelz v knjigi »Der Christ als Christus« (Berlin 1940) zabredel v tako očitno nasprotje s cerkvenim naukom, da je njegova knjiga prišla na Indeks obsojenih knjig (6. nov. 1940). Dve nemški knjigi pa sta izšli kot kritika in svarilo proti pretiravanju tega nauka.⁷ Najboljše strokovnjaško poročilo o tej zadevi je podal E. Przywara S. J. v Zeitschrift für Ascese und Mystik 1940, str. 197—215. Bolj površno in manj točno je poročilo v Stimmen der Zeit, januar 1941, str. 129—135. Przywara je pravilno ugotovil, da Deimel v kritiki proti pretiravanju tudi sam pretirava in da njegova »atomistično jezikoslovna« metoda ni pravilna (str. 209). Še bolj pa pretirava omenjena knjiga učenega dominikanca Kostersa, ki Deimela daleč prekaša po bogoslovni izobrazbi, pa tudi po drzni kritiki.

Przywara je bistroumno ugotovil, da je enostranosti novejših nemških razprav o tem predmetu nekoliko kriv veliki teolog Scheeben, ki je nauk o mističnem telesu globoko obdelal v knjigi »Mysterien des Christentums«, a ne s stališča nauka o Cerkvi (ne eklesiološko), marveč v okviru nauka o Kristusu (kristološko). Nauka o Cerkvi Scheeben tudi v svoji dogmatiki ni obdelal; s te strani njegov bogoslovni znanstveni sestav ni do konca obdelan. Prehitela ga je smrt. Vsi nemški pisatelji, ki obširneje razpravljajo o skrivnostnem Kristusovem telesu, v preveliki odvisnosti od Scheebena, gledajo ta nauk preveč kristološko (s stališča nauka o Kristusu), ne pa s stališča nauka o Cerkvi. Samostojnejši inozemski pisatelji pa so enostransko odvisni od starejših bogoslovnih pisateljev in od cerkvenih očetov, ki Pavlovega nauka zato niso dovolj vpletli v nauk o Cerkvi, ker nauk o Cerkvi sploh še ni bil razvit.⁸ Z drugimi besedami: zmešnjava in kriza v tem nauku je nastala zato, ker ga inozemska bogoslovna znanost ni spravila v pravilno zvezo in soglasje z naukom o Cerkvi, zlasti pa ni preiskala osrednjega vprašanja o razmerju mističnega telesa do cerkvene hierarhične organizacije.

Zaradi te metodične in deloma tudi stvarne napake enostranske bogoslovne znanosti pa ne smemo zaiti v nasprotno skrajnost, kakor so zašli Kosters, Deimel i. dr. Kosters in Deimel smatrata Pavlov nauk le za lepo primero in podobo poleg drugih lepih podob svetega pisma, cerkvenih očetov in liturgije. Deimel ponavlja, da je to le »ein Bild unter Bildern«. Toda Deimel, Kosters i. dr. so prezrli, da je Pavlov nauk o skrivnostnem Kristusovem telesu razodet in izraz tudi navdihnjen ter da so z njim notranje spojene tudi druge svetopisemske primere o Cerkvi, zlasti »nevesta Kristusova«. Nikakor ne smemo prezreti, da je ves Pavlov nauk o Cerkvi zvezan v eno celoto s Kristusovim razodetjem pred Damaskom, ko je Pavel spoznal skrivnostno istovetnost Kristusa in Cerkve (»Jaz sem Jezus, ki ga ti preganjaš«). V tej zvezi razlagajo Pavlov nauk mnogi cerkveni očetje in važne cerkvene izjave, n. pr. okrožnica Pija XI. o Srcu Jezusovemu l. 1928. Pavel ne uči tega nauka samo tam, kjer izrečno govori o Kristusovem telesu in o glavi svete Cerkve, ampak tudi tam, kjer govori, da smo vsi eno v Kristusu in s Kristusom, da smo v Kristusa krščeni, da smo Kristusa oblekli i. dr. Ne smemo se (s Kostersom) čuditi, da tega nauka ne srečujemo v pismih drugih apostolov. Ta nauk je bil pač apostolu Pavlu posebej razodet. Drugi apostoli v svojih kratkih pismih sploh malo govore o pojmu Cerkve in opuščajo tudi mnogo drugih stvari.

Ne moremo se dovolj načuditi, da je pri sedanjem stanju bogoslovne znanosti sploh moglo tako daleč priti. Saj je dovolj očitno, da je Kristus ustanovil hierarhično Cerkev in določil njeno ustavo. Očitno je, da Pavlov nauk o skrivnostnem Kristusovem telesu ne nasprotuje Kristusovemu, marveč da nujno obsega tudi hierarhično cerkveno organizacijo. Saj je nauk apostola Pavla o Cerkvi tudi Kristusov nauk, Kristusovo razodetje. Tako se je Kristus apostolu Pavlu razodel ob njegovem spreobrnjenju pred Damaskom. Zato se zelo motijo tisti, ki ne vidijo in ne poudarjajo soglasja med Kristusovim in Pavlovim naukom o Cerkvi. Prav tako je zelo neprimerno, če kdo (n. pr.

⁷ L. Deimel, Leib Christi (Freiburg, Herder 1940). — M. D. Kosters, Ekklesiologie im Werden (Paderborn 1940).

⁸ Kristus v Cerkvi (Ljubljana 1936), str. 201—203.

Kosters) v tej zvezi poudarja, da je Kristus več kakor sv. Pavel. Saj noben apostol ne poudarja tako odločno, da je njegov nauk Kristusov nauk in da v njem živi Kristus.

Vprav značilna Pavlova misel o Cerkvi kot skrivnostnem Kristusu je bilo prvo in odločilno Kristusovo razodetje apostolu Pavlu. Po tem razodetju in po globoko presunljivem Kristusovem opominu, da je Savel kot preganjalec svete Cerkve preganjal Kristusa, se je Savel spreobrnil v Pavla in bil poklican v apostolsko službo s posebnim poslanstvom, da prav z naukom o Cerkvi kot skrivnostnem Kristusovem telesu postane apostol poganov in premosti prepad med Judi in pogani. Zato je pač umevno, da se mu je ta misel o Cerkvi tako globoko vcepila in da se po poudarjanju te misli nekoliko loči od drugih apostolov, kakor se od njih loči tudi po svojem svojstvenem spreobrnjenju in poslanstvu.

Zmešnjava in kriza inozemskega bogoslovnega razpravljanja o mističnem Kristusovem telesu naj nas nikar ne moti. V zgodovini Cerkve in znanosti so takšne krize velikokrat koristne za globljo in jasnejšo razbistritev prizadetega nauka. Ta zmešnjava posebno značilno opozarja, da morajo v vsoljni katoliški Cerkvi in v njeni bogoslovni znanosti sorazmerno sodelovati vsi katoliški narodi. Ako bi inozemska znanost v tem vprašanju bolj upoštevala uspehe in razprave slovanske bogoslovne znanosti, ne bi zašla v tolikšno enostranost in zmešnjavo.

Zaključek

Katoliški bogoslovni nauk o Cerkvi se je razvil zlasti od 16. stoletja dalje, ko je bilo treba pravilno pojmovanje Cerkve braniti proti protestantom in galikancem. V tej zvezi ni bilo potrebno razpravljati o Pavlovem pojmu Cerkve. Zato so ga v zvezi z naukom o Cerkvi manj upoštevali. Iz istega razloga so pozabili tudi starejšo katoliško razlago nauka o občestvu svetnikov. Zaradi te enostranosti, utemeljene v zgodovini zadnjih stoletij, je nastalo neko nespোরазumljenje glede Pavlovega nauka o Cerkvi; to nespোরазumljenje je povzročilo nepotrebno zmešnjavo in krizo v razpravljanju o mističnem Kristusovem telesu.

Danes mnogi bogoslovni znanstveniki v soglasju z rimskimi odloki že uvidevajo, da je nauk o Cerkvi v zvezi s Pavlovim pojmovanjem ne le nekako središče vse bogoslovne znanosti, ampak tudi odločilen za versko življenje in za katoliško akcijo. Saj je versko življenje v svojem jedru življenje s Cerkvijo. Versko vprašanje je cerkveno vprašanje. Od pravilnega pojma o Cerkvi kot nadnaravni družbi, v kateri in po kateri deluje Kristus, je odvisno razumevanje vsega nadnaravnega, milosti in Kristusa. Cerkev kot nepremagljiva in nadnaravna Kristusova družba je za večino ljudi poglaviti dokaz za resničnost krščanske vere.

S tem pojmovanjem Cerkve je združena tudi katoliška akcija, kakor vidimo iz papeških izjav in iz skoraj soglasnega nauka bogoslovne znanosti. Celó že omenjeni L. Deimel, ki važnost Pavlovega nauka o Cerkvi premalo ceni, na koncu svoje knjige izjavlja, da Pavlov pojem Cerkve vernike nujno priganja k sodelovanju s

Cerkvijo, k dejanjem vere in ljubezni, k gorečemu delovanju v cerkvenem občestvu. Kristjan, ki ta apostolov nauk pravilno umeva, ne bo obtičal v samem premišljevanju, ampak bo prešel k živahni delavnosti pravega Kristusovega uda.⁹

V tem duhu dokazuje dolžnost sodelovanja pri katoliški akciji tudi slovenski Katekizem o katoliški akciji, ki predvsem poudarja, da nam to dolžnost nalaga sveti krst, ker z njim postanemo člani Cerkve in udje skrivnostnega Kristusovega telesa. Udje skrivnostnega Kristusovega telesa morajo namreč drug drugemu pomagati in drug za drugega skrbeti; nobeden ne sme biti nedelaven.

Stara cerkvena izročila pa v tem duhu razlagajo deveti člen apostolske vere: Verujem v sveto katoliško Cerkev, občestvo svetnikov. Ne pozabimo, da po stari razdelitvi občestvo svetnikov spada v celoto devetega člena apostolske vere o sveti Cerkvi. Po opominu častitljivega Rimskega katekizma v duhu tridentskega cerkvenega zbora je sveta katoliška Cerkev občestvo svetnikov, ker so verniki posvečeni po svetem krstu in drugih zakramentih ter po njih združeni z istim Kristusom v skupno sveto občino (občestvo). Po še starejšem cerkvenem nauku je skupna občina svete Cerkve prav za prav skupnost (občestvo) zakramentov. Obilni skupni zakladi svetih zakramentov pa dajejo vernikom sposobnost in nalagajo dolžnost sodelovanja s sveto Cerkvijo.

Naj se v tem duhu prebuja Cerkev v srcih vernikov, da bo naše stoletje res stoletje Cerkve in — stoletje katoliške akcije.

⁹ Im Blickfeld des Christen, im Blickfeld der Welt steht die Kirche... besonders die Lehre von der Kirche als dem Leib Christi... Diese Lehre leitet von der bloßen Anschauung des Wesens der Kirche über zum praktischen Handeln, zu Taten des Glaubens und der Liebe, zu eifervollem Wirken in der Gemeinschaft der Kirche. Der Christ, der diese Lehre in ihrem apostolischen Sinn recht verstanden hat, wird bei bloßer Anschauung und Betrachtung nicht stehen bleiben, er wird fortschreiten zu der regen Tätigkeit eines wahren Gliedes Christi. — Str. 186 s.

BOJ IN LJUBEZEN

L—j.

Ko zunaj divjajo boji, a smo mi v miru, v miru lahko premislimo, kakšni so bili nekdanj naši domači boji in kakšni naj bi bili v bodoče, če ni mogoče biti brez njih.

Da so bili naši boji dostikrat surovi in presurovi, o tem smo menda vsi edini. Znana farška gonja je vsem, tudi našim resnim nasprotnikom, še v žalostnem spominu. Prav za prav pa nam niti ne sme žal biti. Saj je ta gonja odkrila vso gnilobo tedanjega »liberalizma«, tako da so ga vsi pametni ljudje dodobra spoznali in se od njega obrnili. Priznati pa moramo, da boj tudi z naše strani ni bil vedno v mejah prave dostojnosti. Tudi Mahnič ni izvzeti. Seveda, Mahnič je bil Kraševce, a rezka kraška burja menda tudi ljudi dela raskave, saj je bil Mahničev ožji rojak sv. Hieronim prav takšne nature, svetnik, a v boju skrajno brezobziren, tudi z rojaki in prejšnjimi prijatelji, n. pr. z Rufinom. Sv. Avgustin je bil tega načina boja zelo žalosten.¹ Kako se je moral tudi Mahnič otepati, da ni hotel res »ženskam s škarjami jezikov prirezavati«, češ da je treba to umeti »v prenesenem pomenu«, da je zapisal to ne kot profesor bogoslovja dr. Anton Mahnič resno, temveč le kot Štefan Hodulja satirično.² Kljub temu pa se nikomur ni zdela takšna satira posebno fina.

Če smo pa vsi edini v tem, da naš boj, ki se ga mnogokrat ni mogoče ogniti, ne sme biti surov, nismo več edini, ali sme biti časih vsaj oster. Nekaterim se zdi tak način boja proti ljubezni, zakaj ljubezen, kakor uči sv. Pavel, je »potrpljiva, dobrotljiva, se ne da razdražiti, vse opraviči, vse veruje, vse upa, vse prenaša«.³ Že v Mahničevih časih je bil eden najbolj navadnih očitkov proti njemu, da v svoji borbi za katoliška načela žali ljubezen. Tako zvanim »katoliškim liberalcem« je bil to najmočnejši argument, ki so se nanj sklicevali v odporu proti njemu in proti mladi katoliški struji. Tudi v našem času se je ponovil ta očitek.

Kako je torej z ljubeznijo v boju?

¹ Gl. Lukman Fr. Ks., Svetega Hieronima izbrana pisma, I (1941) 46.

² RK VI (1894) 398.

³ 1 Kor 13, 4—7.

I.

Ljubezen je tako splošna in tako osnovna zapoved, da moramo ljubiti tudi nasprotnike, tudi sovražnike. Ta zapoved torej tudi v boju ne preneha. Toda t r o j e je, na kar moramo misliti, da ne zgrešimo resnice in pravice.

P r v o je, da ljubezen veleva ljubiti človeka, a ne njegovih morebitnih napak in zmot. Te, pravi Tomaž Akvinski, smemo sovražiti. Sovražiti koga zmote, se ne pravi sovražiti njega, ampak nasprotno, ljubiti ga. Saj ljubezen hoče dobro, ljubiti se pravi hoteti komu dobro. Sovražiti koga zmote, se pa vprav pravi hoteti in želeti, da teh zmot v njem ne bi bilo, torej hoteti in želeti mu dobro, kar je isto, kar ljubiti ga.⁴ Ne bi bila torej prava ljubezen, če bi kdo drugega tako branil, da bi branil tudi njegove zmote. Sv. Tomaž imenuje to »*condescendere proximo in aliquo malo*«, pritegniti komu tudi glede kakkega zla, in pravi, da takšna ljubezen ni prava ljubezen (*dilectio proximi iusta*).⁵

D r u g o je, da ni prava ljubezen, ki ljubi enega ali nekatere v škodo skupni blaginji. Načelo je: »*Bonum commune potius est bono privato*«. Skupna blaginja mora biti tudi v ljubezni pred blaginjo tega ali onega. Ljubezen torej ne veleva molčati zaradi dobrega imena enega ali nekaterih, če so zaradi njega ali zaradi njih v nevarnosti mnogi ali vsi. Dovoljeno je zaradi občne blaginje, zlasti v verskem in nravnem oziru, koga tudi ponižati, osmešiti, če njegova avtoriteta ni osnovana in podpira njegov razdiralni in škodljivi vpliv. Zakaj takšne pravice do dobrega imena in časti nima, da bi smel samovoljno drugim škodo delati. Seveda opominja sv. Tomaž, da je potrebna previdnost (*necessaria est discretio*), to je, da ne udarimo po njem bolj, kakor je treba. »Le redko in ne brez velike potrebe smemo koga grditi,« je dejal sv. Avguštin, ki ga navaja tudi sv. Tomaž.⁷

Vendar nahajamo trde izraze že v sv. pismu. Jezus je bil gotovo poln milobe, a je imenoval farizeje v javnem govoru »neumneže in slepce«, »podobne pobeljenim grobovom«, »hinavce«, »kače«, »gadjo zalego« (Mt 23, 13—33). Herodu je dejal »lisjak«: »Pojdite in recite temu lisjaku« (Lk 13, 32). Kajpada je Jezus poznal srca in je bil obenem najvišji sodnik vseh. A tudi apostoli so rabili včasih takšne

⁴ Summa theol. 2 II, 34, 3: *Eiusdem rationis est, quod velimus bonum alicuius et quod odiamus malum ipsius.*

⁵ Summa theol. 2 II, 44, 7.

⁶ Summa theol. 2 II, 152, 4, 3; cf. tudi 2 II, 26, 3 in 4 ad 3.

⁷ Summa theol. 2 II 72, 2 et ad 2. — Za citat iz sv. Avguština navaja: II, I. de sermone Domini in monte c. 19.

trde besede. Sv. Pavel, ki je zapel tisto prelepo himno ljubezni, je citiral o Krečanih pesnika Epimenida, da so Krečani »lažnivi« in »leni trebuhi« in pristavil: »to pričevanje je resnično« (Tit 1, 12—13). Elimu je zaklical pred cesarskim namestnikom Sergijem Pavlom: »O ti, sin hudičev, sovražnik vsake pravičnosti« (Apd 13, 10). Sv. Janez, apostol ljubezni, je svaril vernike pred zanikovavci Kristusovega nauka. Takega, je dejal, »tudi ne pozdravljajte! Kdor ga namreč pozdravlja, se udeležuje njegovih hudobnih del!« (2 Jan 11). Take trde besede tudi pri sv. očetih in učiteljih niso redke.

Da se pa sv. očetom ni zdelo proti ljubezni, z zmoto udariti tudi nositelja zmote, to zadosti pričajo že naslovi njih spisov. Mili sveti Avguštin je sam napisal celo vrsto takih spisov: *Contra Pelagium*, *Contra Faustum Manichaeum*, *Contra Adimantum Manihaci discipulum*, *Contra Secundinum Manichaeum*, *Contra epistolam Donati*, *Contra Cresconium grammaticum partis Donati*, *Contra nescio quem Donatistam* itd.⁸

Tretja je pa, da ločimo boj in boj. Kakor ni vsaka vojska dovoljena, tako tudi ne vsak boj, naj se tudi bije le z jezikom in peresom. Sv. Tomaž je to vprašanje obdelal pod naslovom »contentio« (prepir).⁹ Tak boj je le samoljuben prepir, če ne gre za drugega kakor vsakemu za svoj prav. Je pa hvalevreden boj, če gre za resnico in zoper zmoto. Paziti je treba le še na način, da je namreč boj primeren osebam in stvari. Ni pa s tem rečeno, da ne bi smel biti boj tudi oster. Sv. Tomaž navaja Cicerona, ki mu je »contentio« tudi v dobrem smislu »ostra« (*oratio acris ad confirmandum et confutandum accommodata*).

II.

Na podlagi teh načel ni težko presoditi, kdaj je med nami in zlasti proti našim domačim nasprotnikom upravičen boj in kakšen bodi.

O mirni apologiji tu ni govora. Ta prav za prav ni boj. Tudi ni v taki apologiji povoda za ostrine in trdine. Ako hočemo z ogrambo resnice in zavračanjem zmot ne le poučiti, temveč tudi nasprotnike pridobiti, navadno niti mirna razprava ne bo zadostovala, temveč bo potrebna poleg silogizmov prav posebna ljubezen. Tu je primerno zopet in zopet navesti izrek velikega konvertita in ostrega dialektika kardinala Du Perrona (1556—1618), ki je dejal, ko je šlo za boj zoper kalvince: »Če jih hočete ugnati, jih privedite k meni; če jih pa hočete izpreobrniti, jih vedite k ženevskemu škofu Frančišku Saleškemu!«

⁸ Prim. Bardenhewer, *Patrologia* (1894) 453 sl.

⁹ 2 II, 38, 1—2.

To se pravi: za izpreobrnjenje ne zadostuje sama dialektika. Ni dosti, če premagamo um, premagati moramo tudi srce. To pa zmoreta le ljubezen pa božja milost, pridobljena z molitvijo. Frančišek Saleški, je dejal ponižno Du Perron, je pa vprav mož milobe in molitve!

Polemična apologija ima pa za namen obrambo resnice proti zmotam, ki se morda širijo. Tu pa navadno ne gre za pridobitev nasprotnikov, temveč za zaščito svojih, da se v zmedi ne zbegajo in morda celo zamotajo v zmote. Tu je potrebna jasna in odločna beseda. Tu kaže včasih tudi udariti po nasprotniku, odkriti njegove sofizme, varljivi način njegovega dokazovanja in če je nasprotnik res nevaren, pokazati, da svojo avtoriteto, ki si jo je morda pridobil na kakem drugem polju, zlorabi na teološkem in verskem polju, kjer mu ne gre prav nobena veljavnost. Tu je, če je nasprotnik drzen ali celo nesramen, dovoljena tudi trda beseda. Tu ne gre več za njegovo čast in dobro ime, ki ju ni vreden, ampak za blagor duš.

Ali je mogoč in dovoljen kdaj takšen boj tudi med katoličani samimi? Če gre za stvari, ki so svobodne, je boj mogoč in dopusten, kakor so mogoča in dopustna razna mnenja. Toda jasno je, da so v takem boju trde, celo pa žaljive besede brez smisla in zato nedopustne. Tako je izjavil Benedikt XV. v svoji prvi okrožnici: »V stvareh, o katerih se more brez kvari za vero ali disciplino pro in contra razpravljati, ko ni še izrekla sv. Stolica nobene sodbe, je gotovo vsakemu dopustno, da pove in brani svoje mnenje. Varuje naj se pa vseh rezkih izrazov, ki bi mogli hudo žaliti ljubezen do bližnjega; vsak naj svobodno brani svoje mnenje, a umerjeno; naj ne misli, da sme sumničiti druge pomanjkanja vere ali pokorščine samo zato, ker drugače mislijo kakor pa on!«¹⁰ Kaj pa, če gre za verske stvari? Zopet je jasno, če je Cerkev kaj razsodila, da ta sodba veže vse in »mora vsak,« kakor je zopet dejal v rečeni okrožnici papež, »podrediti svoje mnenje avtoriteti njega, ki je nad njim.« Še nekaj je dostavil papež: »Prav tako pa naj se ne vede noben privatnik, bodisi v knjigah ali listih, bodisi v javnih govorih, kakor da je postavljen v Cerkvi za učitelja; vsi vedo, komu je Bog izročil cerkveno učiteljstvo.« Zdelo bi se torej, da papež sploh zavrača vsako borbo katoličanov za verske stvari. A to je le videz. Papež je le hotel zavrniti tako zvane »integralne katoličane«, ki so si z nekakšno avtoritativno oblastjo lastili katolicizem, drugim ga pa odrekli. Saj papež sam takoj nadaljuje, »naj zastavijo katoličani vse moči, da obranijo vero vsakega diha zmote«, češ »danes se dobe ljudje in ne redko,

¹⁰ Ad beatissimi Apostolorum Principis 1. nov. 1914.

ki je dejal o njih apostol, da zdravega nauka ne bodo trpeli, temveč si po svojih željah izbirali učenike... Zares, napihnjeni in prevzeti od velike misli o človeškem umu, ki je res v preučevanju narave neverjetno napredoval, se drznejo nekateri zaupajoč svoji sodbi in prezirajoč avtoriteto Cerkve meriti s svojim umom globine božjih skrivnosti in jih prilagojevati okusu našega časa. Tako so nastale tiste strašne zmote modernizma... Ne želimo pa le, da bi se katoličani obvarovali modernizma (ta kuga še ni popolnoma odstranjena, temveč se skrivaj dalje razleza), temveč tudi njegovih teženj in tako zvanega modernističnega duha. Ta duh se kaže v tem, da takemu človeku mrzi vse, kar je starega in hlepi v vseh stvareh po novotarijah...«

Gotovo je torej naloga tudi katoličanov-neškofov in katoliških listov, da branijo katoliško resnico in zavračajo zmotne težnje in zmotnega duha. Seveda ne kot učitelji v Cerkvi (ki so papež in škofje), temveč kot zvesti sinovi Cerkve, ki se bore s papežem in škofi. Saj papež in škofje niti ne morejo zasledovati vseh struj, zato jim morajo pomagati zvesti katoličani, kajpada morajo prepustiti zadnjo besedo njim. Tako je bilo vedno v cerkveni zgodovini. Vedno so nastopali v obrambo resnice tudi katoličani ne-škofje, duhovniki, neredko tudi laiki. Glede laikov se spomnimo le mož, kakor so bili De Maistre, Görres, Montalembert, Donoso Cortes, Veuillot. A niti ni treba, da bi bili tako učeni. Neredko imajo preprosti verniki globlji »katoliški čut« kakor učeni teologi. V dobi janzenizma so bili tudi pri nas med borci za katoliško resnico preprosti redovniki proti veleučnim doktorjem sv. pisma.

Nekateri se pohujšujejo, če slišijo take reči, da bi nastopali katoličani proti katoličanom in celo proti učenim duhovnikom. Toda pomisliti moramo, da mnogo zmot nastaja med katoličani samimi in da so največ herezij zagrešili duhovniki. Iz početka so sejavci takšnih zmot seveda še katoličani. Tudi je iz početka dosti težko ločiti zmoto od resnice. Zato moramo biti le hvaležni tistim drugim katoličanom, naj si bodo veleučeni ali ne, ki se pogumno zavzamejo za katoliško resnico proti zmotam. Seveda je to iz početka navadno nehvaležno delo. Napadajo navadno take može z vseh strani, tudi dobri, saj se šele kasneje pokaže, da so se res že tedaj pod dvoumnim govorjenjem in pisanjem kotile pogubne zmote.

Kdo bi torej odrekal takemu boju upravičenost? Kajpada, ako škof vidi, da ni zadostne podlage za boj, ali da boj zaradi okoliščin ni primeren, ali ako je zadeva že dosti jasna in hoče sam pravdo

avtoritarno razsoditi, tedaj je za katoliškega borca škofova želja ukaz, in je takoj pripravljen odložiti orožje. To je zahteva katoliške discipline.¹¹

III.

Navedimo za pojasnilo še dvoje značilnih dokumentov!

Prvi je knjižica španskega publicista duhovnika F. Sardá y Salvany »El Liberalismo es pecado«, ki je izšla že l. 1884. Sama zase seveda ni noben dokument. Avtor presoja in obsoja tedanji liberalizem in katoliški liberalizem ter obenem dokazuje, da je upravičen proti njima boj, tudi oster in brezobziren boj. Knjižica je povzročila mnogo nasprotja. Ostro je proti njej nastopil zlasti kanonik De Pazos z drugo knjižico »El Proceso del integrismo«. Ker ni bilo videti konca boju, so škofje predložili obe knjižici rimski kongregaciji (S. Iud. Congr.). Kongregacija je prvo knjižico odobrila, češ da ni v njej ničesar našla proti zdravemu nauku, da marveč avtor zasluži pohvalo, ker je tako jasno, logično in s trdnimi dokazi razložil zdravi nauk v tej stvari. Ni pa tako sodila o drugi knjižici, temveč dejala, da je deloma pogrešena, potem pa avtorju prve knjižice krivična in naj jo zato De Pazos, kolikor je mogoče, umakne. Tako je postala knjižica »El Liberalismo es pecado« dokument o »zdravem nauku« (sana doctrina) glede bojev v Cerkvi.¹²

Povzemimo iz nje vodilna načela glede naših vprašanj!

V 22. poglavju obravnava avtor vprašanje o ljubezni v polemiki.¹³ (Govori konkretno o polemiki z liberalci, ker je ves spis naperjen proti liberalizmu, a so načela splošno veljavna.)

Ako je res, pravi med drugim, da je liberalizem nekaj slabega, ne more biti proti ljubezni, tiste, ki ga branijo, imenovati slabe. To se le pravi na liberalizem uporabiti načelo pravičnosti, ki so ga katoličani uporabljali vsa stoletja. Vedno so volka imenovali volka.

Če so potrebne za obrambo resnice trde besede proti zmotam in njih nosilcem, tudi take trde besede niso proti ljubezni. To je le posledica prejšnje ugotovitve. Zlo je treba osovražiti in to je le mogoče, če ga pokažemo v njegovi grdobi. Tudi ljudstvo ni dovzetno

¹¹ Ako se pa primeri, da v velikih časovnih zmedah tudi posamezni škofje izgube jasno smer — prim. janzenistovske čase in tedanje razmere v naši škofiji —, tedaj ni proti verni zvestobi, če se katoličani »ab episcopo male informato« obrnejo v Rim. Seveda morejo biti takšni primeri naravno le zelo redki.

¹² V rokah nam je 6. španska izdaja (1887). Knjižica je izšla tudi v več prevodih, tako v nemškem: »Der Liberalismus ist Sünde«. Brennende Fragen, Salzburg 1889. Po tem prevodu je objavil tudi dr. Mahnič dvoje najbolj prepornih poglavij (22. in 23.) v slovenščini v RK I (1889) 477—482.

¹³ Dela caridad en lo qua se llama las formas de la polémica (str. 85—88).

za akademične razprave, ljudstvu je treba govoriti k sreči in domišljiji s krepkimi in strastnimi izrazi. Strast, ki izhaja iz svete strasti do resnice, ni proti ljubezni. Edini zakon je tu smotrnost in resnica. Sardá je uporabil in po svoje prevedel tisti stavek iz rimskega prava na XII. tablah: *Adversus hostem aeterna auctoritas esto. A los enemigos guerra sin cuartel.* Proti sovražnikom boj brez prizanašanja!¹⁴

Poglavje 23: To pa ne velja samo za abstraktne zmote, temveč tudi za osebe. Zmote je treba premagati s tem, da jih spravimo pri ljudstvu ob dober glas. Zmote pa ne letajo po zraku, temveč so kakor puščice, ki jih mora kdo z lokom sprožiti, da se zapičijo. Kdor torej hoče zmote zavrniti, mora strelca udariti in onemogočiti. Zato je kdaj lahko dovoljeno, nasprotnika tudi osmešiti, njegovo ime osramotiti. Seveda nas mora voditi le resnica, laži nikdar ne smemo jemati v službo resnici!

Poglavje 24: Nekateri ugovarjajo: To je proti volji papežev, ki tako priporočajo zmernost in ljubezen v polemiki. Sardá: To je resnično, a gre le za katoličane in katoliške liste v medsebojnih razpravah o versko indiferentnih rečeh, ne pa za boj proti verskim zmotam in verskim nasprotnikom, saj je mili Pij IX. sam imenoval komuniste »zle duhove«, katoliške liberalce pa še hujše kot zle duhove.

Poglavje 38: Nekateri še ugovarjajo, da je dovoljeno, rabiti trde izraze samo tedaj, če je že Cerkev zmoto obsodila. Sardá: Seveda preprost katoličan ne more zmote avtoritativno obsoditi. To morejo le papeži in škofje. Nikakor pa ni resnično, da bi morali katoličani vedno čakati na takšno obsodbo. To bi bilo kajpada nasprotnikom zelo pogodu, ker bi lahko medtem mirno širili svoje zmote. Cerkev sama daje učenim teologom doktorat in z njim pravico, da razlagajo verske resnice, presojuje in tudi obsoja (seveda ne končno veljavno) znanstvena teološka dela; škofje se jih poslužujejo tudi pri cerkveni cenzuri, da podajajo predloge za odobritev ali neodobritev teoloških del. A tudi drugi verniki, tudi laiki, ki so zadosti izobraženi, morejo nastopati za resnico in proti zmotam. Velik španski škof jih je primerjal zvestim psom-čuvajem. *Oportet ad latrare canes.* Gospodar ne more vedno čuti in paziti na vse, čujejo pa tudi ponoči čuvaji in zalajajo, kadar je kaka nevarnost. Morda kdaj oblažajo tudi hišnega prijatelja, a bolje je, če se kdaj zmotijo, kakor pa da bi pustili tudi zle ljudi v miru. Papež in škofje ne morejo vedno sami neposredno posegati v vse primere, ki lahko nastanejo vsak dan,

¹⁴ Pravi smisel latinskega izvirnika je: nasproti tujcu bodi večna veljavnost (posesti), torej nobenega zastaranja.

vsako uro, zdaj tu, zdaj tam, zdaj v govorih, zdaj v listih, zdaj v knjigah. Tu je naloga tudi drugih katoličanov, da uporabljajo vrhovna verska načela, presojujejo krive nauke in opozarjajo nanje cerkveno učiteljstvo.

Drugi dokument je knjiga italijanskega jezuita P. Chiaudano, *Il Giornalismo cattolico* (1913). Tudi ta knjiga ni še sama po sebi dokument, dokument je pa, odkar je papež Pij X. poslal po državnem tajniku pisatelju posebno zahvalo. »Zlasti dobro poudarjate,« pravi v tem pismu državni tajnik v papeževem imenu, »da v današnjih težkih verskih bojih katoliški časnik ne samo ne sme pred sovražnikom skrivati svoje zastave, ampak mora biti vojščak, vedno pripravljen za obrambo in boj. Vaše delo je lahko katoliškemu časnikarju vodnik (il manuale ed il codice, priročnik in zakonik), dà, vodnik tudi škofom, ki morajo v svojih škofijah časnike nadzorovati.«

Kaj torej pravi Chiaudano o nalogah katoliškega časnikarja in časnika?

Katoliški list mora biti predvsem katoliški. A katero je najbolj pereče vprašanje naše dobe? Ali ne vprašanje, kako obvarovati narode razkristjanjenja? Povsod deluje nevera. Univerze so prave kovačnice brezverstva. Že gimnazije so dostikrat pod vplivom profesorjev brez vere in vesti semenišča nevere. Tisk z vso silo in zlobo izpodkopa temelje vere in npravnosti. Predstave in kinematografi kvarijo mladino. Masonstvo deluje z vsemi močmi. Širi se socializem. Kdo bo pomagal? Ali nimajo tu važnega poslanstva tudi katoliški časnikarji? Katoliški časnikarji, če so zares katoliški, morajo braniti vero, buditi ljubezen do Cerkve, pobijati zmote, zavračati klevete, klicati na združen odpor proti združenim sovražnikom.

Na kaj mora paziti katoliški časnikar? Zlasti na to, da so na pol zmotni, na pol resnični dvoumni nauki večkrat še bolj nevarni kakor pa odkrite verske zmote. Očitnim zmotam bi se katoličani takoj uprli, dvoumni nauki jih pa, ne da bi se zavedali, počasi zastrupljajo. Tudi pripravljajo tla za nove zmote in zablode. Ali se ni modernizem tako razširil?

A kakšen bodi katoliški časnikar glede nasprotnikov? Goreč in moder, resničen in pravičen.

Chiaudano omenja tudi vprašanje o hvali nasprotnikov. Nekateri zelo radi hvalijo nasprotnike, češ, tako jih bomo pridobili. Gotovo ne smemo zanikovati resničnih vrlin kogar koli, pravi Chiaudano, a da bi ravno mi povelicevali nasprotnike, tega ne zahteva nobena pravica. Če je n. pr. kako delo formalno lepo, a npravno kvarno po vsebini,

tako delo ne zasluži hvale. Ali je tisto ugodje, ki ga da formalna lepota, v kakem razmerju z nravno duševno kvarjo, ki jo lahko povzroči? Kdor hvali tako delo, pomaga, da se razširi, in tako sodeluje, da se razširi tudi duševna kvar. Jaz hvalim, pravijo, samo obliko, ne pa vsebine. To je resnično, a nič ne pomaga. Ljudje smo že taki, če nam je kdo avtoriteta v eni stvari, da nam je rad tudi v drugi. In ko bi že drugega ne bilo, s tako hvalo ubijamo gnus pred grehom in zmoto. Če je že treba pohvaliti, kar je hvale vredno, moramo tem bolj ostro obsoditi zmoto in greh. Ne se bati, da bomo preostri! Časi niso taki, da bi preodločno branili resnico in pobijali zmoto, ampak ravno nasprotno, časi so le preveč popustljivi in neodločni! A pravijo, z ostrostjo nasprotnikov ne bomo pridobili. Toda najprej ni prav, pogubljeni dobrih, da bi pridobili simpatije slabih. Potem jih s hvalo tudi ne bomo pridobili. Zaradi naše hvale se bodo le še bolj prevzeli, češ, glejte, kako čutijo svojo inferiornost, kako nam ne morejo odreči priznanja, ki bi bilo seveda še večje, ko bi bili pravični! K temu je treba še pripomniti, da je takšno hvalisanje dostikrat le znamenje slabosti in malovernosti. Možje, ki so si res pridobili zaslug za vero in Cerkev, so bili vsekdar neizprosni, ko je bilo treba obsoditi brezboštvo in nevero!

Včasih se sliši: Prav, bodimo odločni, a ne pretiravati načel!

Kaj se to pravi, pretiravati načela, vprašuje Chiaudano. Ali to, da ni treba sprejeti načel vseh in celih, ampak le deloma? Ali da ni treba izvajati vseh posledic, ki iz njih logično izhajajo? Ali da jih ni treba porabljati na vse, katere zadevajo? To bi se dejalo, da načela niso načela, da se resnici lahko kaj odvzame ali kaj lažnivega doda!

A treba se je, pravijo, prilagoditi času. Gotovo, če je mogoče po vesti in pameti, sicer nikdar! Časi, ki v njih živimo, so slabi. Tu velja Pavlov izrek: *Nolite conformari huic saeculo!* Ne ravnajte se po tem svetu! (Rim 12, 2). Prav, rabimo milejše izraze, a ne kvarimo izrazom smisla: ne imenujmo tega, kar je neresnično, dvomljivo, in tega, kar je pogubno, nepopolno! Prav, ločimo zmoto in osebo, a le kolikor je mogoče! Ne smemo pa iz obzirnosti do osebe dopustiti, da se širi zmota, brezboštvo, brezverstvo. Ni naša krivda, če zadenemo tudi osebo, ko moramo udariti zmoto. Ni namreč mogoče, če po pravici ocenimo in označimo zmoto, če jo osmešimo, da ne bi nekaj sence neumnosti in smešnosti padlo tudi na osebo, ki zmoto širi. To velja, če je oseba v dobri veri kaj takega zagrešila. Kadar pa gre zoper krive nauke ošabnih nasprotnikov Cerkve ali grdihi hinavcev,

tedaj je pa treba brezobzirno ošibati njih pogubne in nesramne spise. Tu je edini pravec resnica in pošten namen. Seveda je ljubezen splošna zapoved. A ljubezen mora biti urejena. Tu gre predvsem za splošni blagor. Tega pa ni mogoče drugače očuvati, kakor da uničimo kvarni vpliv nasprotnikov. Ta vpliv jim pa daje ravno avtoriteta. Množico zводи mnogo bolj avtoriteta kakor pa razlogi. Zato treba v takih primerih udariti avtoriteto. Že sv. Bernard je dejal: »Brezverce treba z nepremagljivimi dokazi ugnati, da se, če je mogoče, poboljšajo; če pa ne, da vsaj izgube avtoriteto in moč, s katero druge zapeljujejo.«¹⁵ Opomniti je kajpada, da govorimo o javnosti. Privatno priporoča krščanska ljubezen in modrost marsikdaj drugačno ravnanje: sočutje in milobo. Tu pa ne gre v prvi vrsti za to, da bi se nasprotniki izpreobrnili, temveč za to, da ne bi kvarili drugih.

A to je, pravijo, sovraštvo in jeza. Sovraštvo do zlobe, da; sveta jeza na zlobneže, da. Gorje človeški družbi, če tako sovraštvo in taka jeza ne bi bila upravičena!

Tako Chiaudano.

To so torej načela o boju in ljubezni. Seveda bi nekateri imeli najrajši, da bi sploh bojev ne bilo. Mi tudi. A takega miru in take sloge, kakor si ju žele nekateri, Kristus na svetu ni napovedal. Obetal je le svojim »mir v sebi«, a »na svetu,« je dejal, »boste imeli stisko, ali zaupajte, jaz sem svet premagal« (Jan 16, 33). »Ne mislite, da sem prišel za to, da prinesem na zemljo mir; nisem prišel, da prinesem mir, ampak meč« (Mt 10, 34). Vemo tudi, kaj je vzrok, namreč to, da »ves svet tiči v zlu« (1 Jan 5, 19). Tudi vemo, da ni vsak mir pravi mir, ne vsaka sloga prava sloga. Znan je tisti klasični izrek sv. Tomaža, da je hvale vredno, povzročiti neslogo, če sloga vsebuje kako veliko zlo.¹⁶ A veliko zlo je, če se v slogi mirno širijo pogubne zmote. Boljša je nesloga kakor taka sloga; boljši svež boj kakor gnil mir.

¹⁵ De consider, III, c. 1, n. 3.

¹⁶ Causare discordiam, per quam tollitur mala concordia, scilicet in mala voluntate, est laudabile. Summa theol. 2 II, 37, 1 ad 2.

RETRACTATIONES

A. Ušeničnik

Na koncu nove izdaje Sociologije (IS XII) sem nameraval dodati nekaj pojasnil oz. popravkov — retractationes — za nekatere trditve v socialnih delih, ki jih nisem mogel sprejeti v Izbrane spise. Mislim tu zlasti na 1. izd. Socialnega vprašanja (1925; 2. izd. je izšla že po okrožnici »Quadragesimo anno«) in Socialno ekonomijo (1926). Gre predvsem za težko vprašanje o kapitalizmu. Sicer sem že v prvem komentarju imenovane okrožnice načelno pojasnil, kako treba umeti razne dotedanje trditve o teh rečeh, a dvoumnih ali zmotnih podrobnosti nisem navajal. Ker se je zadnji čas začelo širiti ponekod kakor neko »pohujšanje«, bi rad čim prej še to popravil. A pokazalo se je, da Sociologija zaradi težkih razmer ali sploh ne bo mogla iziti ali vsaj ne tako kmalu, kakor se je mislilo. Zato naj objavim te »retractationes« že sedaj v Reviji KA, saj je ta revija po mojem mnenju za takšna pojasnila prav posebej poklicana.¹

Najprej se mi pa zdi, da bo najbolje, če povzamem iz tistega komentarja glavne odstavke o teh nekdanj spornih vprašanjih. Ti odstavki so bili priobčeni pod naslovom: »Vprašanje o delu in kapitalu«. (Prim. Čas XXX, 1931, 51—56; tudi v ponatisu.)

Nekateri so trdili za Marxom, da je delo edini činitelj vrednosti in bogastva. Tako so umevali tudi Leonov izrek, da »ni bogastvo narodov od nikoder drugod kakor iz dela«. Drugi so bili v negotovosti in so omahovali sem ter tja.

Iz nauka, da je delo edini činitelj vrednosti, so sklepali nekateri, da so torej vsi dohodki brez dela obsodbe vredni. (Drugi, n. pr. Orel, so to trdili tudi neodvisno od te podlage, češ uživanje sadov brez dela je že samo po sebi proti pravičnosti, kakor je tudi sv. Pavel dejal, da naj, kdor noče delati, tudi ne jé.)

S tem je v zvezi vprašanje o kapitalizmu. Ako je edini činitelj vrednosti delo, tedaj kapital ne more dobivati dohodkov od drugod kakor iz dohodkov dela, ki jih torej delu, oz. delavcem utrjuje. Potemtakem bi bil kapitalizem po svoji naravi, po svojem bistvu, ne samo v takih posebnih razmerah, oderuški. Ako so pa dohodki iz dela in kapitala, tedaj pristoji po pravici vsakemu svoj delež in gre praktično le za pravo razmerje, kako naj se dohodki porazdeljujejo, da ne bo n. pr. kapital jemal, kar je po pravici lastnina dela in delavcev.

Glede prvega je papež tako razsodil: Ker pridelki in izdelki (pridelki zemlje, izdelki naravnih dobrin, orodja in strojev) niso ne plod snovi same, ne dela samega (človeško delo ne more iz ničesar stvariti), temveč snovi in dela ali, kakor papež tudi pravi z udomačeno besedo, »kapitala« in dela, zato se morajo pridelki in izdelki ali dohodki od njih sorazmerno porazdeljevati med oba. Papež zavrača kapitalizem, ki si je dolgo lastil tako rekoč vse plodove in dohodke dela, zavrača pa prav tako tiste »intelektualce«, ki so začeli učiti, da so vsi plodovi in dohodki lastnina dela, kapitalu da pristoji le odškodnina za obrabo ali delež za obnovo.

¹ Prim. tudi v tem zv. moj članek o okrožnici Rerum novarum.

Da ne bo tu zmede, je pripomniti, da niti marksizem sam ni učil tega, da bi bili n. pr. tvorni plodovi ali proizvodi samo sad dela in ne tudi zemlje, strojev itd., ker je to povsem jasno. Brez snovi itak delo ničesar ne zmore in z orodjem ter stroji se v istem času in ob istem ali še manjšem človeškem delu mnogo več proizvede kakor brez orodja ali strojev. Res je nemška socialnodemokratska delavska stranka bila postavila v načrt za program l. 1875. stavek: »Delo je vir vsega bogastva in vse kulture.« A Marx je ta stavek zavrgel, češ da je zmoten. »Delo,« je učil Marx, »ni edini činitelj stvarnega bogastva.« »Delo je oče bogastva,« kakor pravi William Petty, »a mati bogastva je zemlja« (Das Kapital I^o, 10). Marx je le trdil, da je delo edini činitelj menjalne vrednosti, to je bogastva, kolikor se ceni in izraža v denarju, »abstraktnega družabnega bogastva«, kakor tudi pravi. Za dokaz navaja, da se dobrine ne morejo na trgu ali v kupu in prodaji po čem drugem ceniti in zamenjavati kakor po delu, po tem, koliko dela tiči v vsaki, češ da dobrine nimajo nobenega drugega skupnega svojstva.

Da je treba ločiti snovno bogastvo ali množico stvarnih dobrin (recimo žita, živine, sadja, ali tudi lesa, premoga itd.) od bogastva izraženega v denarju, je resnično. Ob bogati letini n. pr. njiva dvakrat toliko rodi kakor ob slabi letini. Snovna količina pridelkov je dvakrat toliko, ali tudi menjalna vrednost in cena? Znano je čudno dejstvo, da so časih kmetje več dobrih letin po vrsti žalostni, češ veliko smo pridelali, a kaj, ko je vse brez cene! Snovno, materialno so »obogateli«, ne pa tudi po »vrednosti«, po ceni tega, kar imajo, po denarju, ki bi ga za pridelke dobili, vsaj ne v enaki meri.

Tega »abstraktnega bogastva« edini činitelj je pa Marxu delo. Slaba letina, dobra letina, delo je isto, zato je tudi vrednost skupne količine pridelkov dobre letine enaka (četudi n. pr. dvakrat manjši) skupni količini pridelkov slabe letine.

Nekateri so mislili, da si je tudi Leon XIII. v svoji okrožnici »Rerum novarum« osvojil to misel, ko je dejal, da »ni narodno bogastvo od nikoder drugod kakor iz dela delavcev«, češ o bogastvu v snovnem smislu ni mogel govoriti, saj mu vendar ni moglo biti neznan, da sta za snovne pridelke potrebna narava in delo in da torej delo samo ničesar ne zmore; mislil je torej kakor Marx na bogastvo v smislu menjalne vrednosti. (Tako n. pr. Orel v *Oeconomia perennis*; prvi je menda okrožnico tako umel nemški duhovnik W. Hohoff, ki se je sploh med Nemci boril za »marksizem«, seveda le v gospodarskem pomenu, ne pa za Marxov materializem.)

Papež se s to mislijo, ki se je tudi pri nas razširila, ne strinja. Leona umeva tako, kakor so ga od početka umevali (z malimi izjemami) vsi. Namreč: Samo po sebi se razume, da človek ne more stvariti, in da mu mora narava dajati snovi in sil, toda brez dela se noben narod ne bi dvignil iz bede do blagostanja; le delo pridobiva bogastvo iz zemlje, le delo porablja naravne sile in daje z njimi naravnim dobrinam nove oblike in novo porabnost za udobnosti življenja. Ko tako poudarjamo delo, nočemo torej zanikati, da tudi brez narave, nje snovi in sil ne bi bilo ničesar. Zato je Leon XIII. sam dejal: ne snov brez dela, ne delo brez snovi! Pij XI. pa iz tega izvaja, da se morajo, če sta lastnika snovi in dela drugi in drugi, tudi proizvodi ali dohodki od njih deliti po pravičnem razmerju med oba. Da tudi dohodki, torej vrednost izražena v denarju (kolikor se pač »realizira« na trgu), je jasno iz besedila in smisla papeževih izrekov. Papež pravi najprej: deliti se mora vse, kar se je proizvedlo (54: *quidquid effectum est*), potem pa izrecno: proizvodi ali dohodki (55: *quaecumque scilicet aut progignuntur aut redeunt*). Jasno je pa to tudi iz smisla. Če naj lastnik snovi (»kapitala«) in dela pridelke ali izdelke med seboj delita, bo dobil vsak s svojim snovnim deležem tudi neko vrednost, ki jo bo lahko na trgu zamenjal

za denar, to je, dobil bo neki dohodek. Resnično je, da bi bil ta dohodek delavčev dejansko mnogokrat premajhen, dà, celó to se dejansko utegne zgoditi, da bi ves tržni iznos vseh proizvodov ne zadoščeval samo za poštene delavske plače, toda tega je krivo le to, da se zaradi razbrzdane konkurence blago kdaj prodaja pod resnično vrednost in lastniki kapitala jemlje svoj delež iz delavskih zaslužkov. A načelo samo na sebi je jasno: en del tega, kar se proizvede, gre lastniku snovi, drugi del delavcu, torej vsakemu tudi en del dohodkov ali izkupička, če se proizvodi prodajo. Cena proizvodov pa bi morala biti takšna, da bi se obojni delež dejansko lahko obema pridelil.

Marxov dokaz, da je dobrinam skupno le delo in da se morejo torej le po delu med seboj primerjati in le po delu ceniti, je zmoten. Kakor je opomnil že Aristoteles, je tudi porabnost dobrin (to, po čemer so vprav dobrine ali neko dobro, ki more kakor koli zadovoljiti naše potrebe) nekaj, po čemer jih moremo primerjati in ceniti. Marxu je porabnost pogoj, delo činitelj, po splošnem prepričanju je oboje odločilno: kakovost (ali porabnost) in delo, res pa ne kakovost brez dela, a tudi ne delo brez kakovosti.

Kaj je motilo mnoge, da se jim je Marxova teorija zdela prava? Marxov dokaz, kakor smo že dejali, ne, ker je očividno nedostaten.

Razlogi za Marxovo teorijo so se zdeli namreč ti:

a) Zdi se, da bi se svet najlaže in najlepše uredil, če bi se priznalo načelo, da naj vsak živi od svojega dela; razume se, da morajo na skupne stroške živeti tisti, ki še ne morejo delati, ker so premladi, tisti, ki ne morejo delati, ker so bolni, in (časih) tisti, ki ne morejo več delati, ker so stari. To načelo bi pa moglo le zavladati, če bi se samo delu priznavala produktivnost vrednosti in samo delu prisojali sadovi te produktivnosti. Tedaj bi bil vsak prisiljen opravljati kako socialno koristno delo, zakaj le za takšno delo bi mu bili fizični delavci pripravljeni odstopati (po družbi v obliki socialnih dajatev) delež proizvedene vrednosti. — Seveda, ni vselej pravo to, kar se zdi najboljše!

b) V nekaterih delih se neprestano ponavlja, da je v starem krščanstvu vsak dohodek brez dela veljal za nemoralnega. (Prim. Hohoffova dela ali Orlovo veliko delo »Oeconomia perennis«!) — Človek se zaneše na takšne trditve, tembolj, ker se mu zde tudi sicer (po a) resnične. Toda če gre k virom, se pokaže, da gre prav za posebne dohodke brez dela, namreč za dohodke iz lihve, ki jih je Cerkev res vedno obsojala in jih še obsoja.

c) Marsikomu se zdi, da se odpro na široko vrata vprav lihvi, t. j. oderušnemu obrestovanju, če se prizna kapitalu produktivnost. Zakaj ker je denar namestek in enačec vsega (za denar se vse dobi, kupi zemlja, kupijo stroji, surovine itd.), tedaj se zdi, če kapital rodi, da tudi denar rodi. A že Aristoteles je ponavljal in za njim ves srednji vek: denar ne rodi denarja. Če pa denar ne, tedaj se zdi, da tudi kapital ne. — Toda v tem tiči nesporazum. Kapital sam ni produktiven, a produktiven je, če je oplojen z delom. V zvezi z delom je pa produktiven tudi denar. Zato je že sv. Tomaž Akvinski, ki je lihvo odločno zametal, vendarle učil, da kdor vloži v trgovsko podjetje vsoto denarja, sme od dobička zase zahtevati delež (Summa theol. 2 II, 78, 2. 5). Ne sme pa zahtevati takšnega deleža, če je denar posodil. To bi bila lihva. Po pósodi preide namreč denar v lastnino trgovca, a lastnina rodi lastniku (res fructificat domino, kakor pravijo skolastiki). Če pa kdo denar samo vloži v podjetje, ostane denar njegov, zato pa njegov tudi delež dobička, oz. kdaj tudi delež izgubička. Pomniti je torej, da je lihva v pravem pomenu samo jemanje obresti iz pósode kot takšne. Res je pa ne le obrestovanje iz pósode, temveč tudi prisvajanje dobička kapitalu dandanes veliko zlo, ki je največ krivo vse bede. Toda ne zato, ker si kapital lasti neki delež, ampak zato, ker si lasti prevelik delež, ali, kakor pravi papež, ker si lasti vse.

Iz tega, kar je papež določil glede produktivnosti kapitala, je pa seveda že tudi razvidno, kaj reči o dohodkih brez dela. Če niso vsi dohodki iz dela, so možni tudi dohodki brez dela. Papež je obsodil mnenje, ki pravi, da so vsi takšni dohodki utrgani delu in da jih je že samo zaradi tega treba odpraviti (58). Ob tej priliki je papež zavrnil tudi tisto dosti navadno umevanje Pavlovega reka »kdor noče delati, naj tudi ne jé«, kakor da bi edino delo dajalo pravico do jela, češ, sv. Pavel govori le o takih, ki bi morali in mogli delati, pa ne delajo, ampak so drugim ljudem v nadlego (58).

Glede drugega, namreč glede kapitalizma, je treba reči: Ko je papež postavil načelo, da delo in kapital skupaj proizvajata in da zato gre enemu in drugemu po pravnem razmerju delež dobrin ali dohodkov, je jasno, da ne more obsoditi »kapitalističnega« gospodarskega načina samo zaradi tega, ker si kapital lasti neki delež, zakaj ta delež mu po pravici tudi pristoji. Kapitalistično gospodarstvo ni torej po svojem notranjem bistvu zlo (102). Z vso resnobo pa papež obsoja to gospodarstvo, kakor se dejansko uveljavlja (55, 61, 63, 106—110). Na eni strani si skuša iz pohlepa po profitu prilastiti vse in utrjava delavcem zaslužen plačo, na drugi strani si skuša prisvojiti neko gospodarsko samodržstvo in socialno ter politično gospodstvo, ki ga zopet izrablja za svoje bogatenje.

Kapitalizem ni torej enoumno določena beseda. Na splošno je kapitalizem gospodarstvo, ki ga označuje velika raba »kapitala«. Kapital pa pomeni: a) vsoto denarja, ki nosi obresti; b) tvarne reči, ki služijo proizvajanju tvarnih dobrin (zemlja, surovine, stroji itd.), seveda kolikor resnično ali vsaj fiktivno tudi »nosijo«.

Po tej resnični ali fiktivni produktivnosti kapitala ima zopet beseda kapitalizem vsaj tri pomena.

Prvi pomen, določen v papeževi okrožnici: Ker po nauku papeževe okrožnice tvarna sredstva skupaj z delom res proizvajajo vrednost, zato so ne le fiktivno, ampak resnično kapital. Dejansko kajpada lastnik le-teh delavce le premnogokrat tudi izkorišča, t. j. si prilašča več, kakor mu gre, vendar samo po sebi to ni nujno.

Po tem pojmovanju je torej kapitalizem gospodarsko proizvajanje z značilno pomočjo kapitala. Ker ta kapital, oplojen z delom, res nosi in rodi sadove, zato kapitalizem tako pojmovan ni nujno oduševski, ni nujno zlo, dasi je dandanes dejansko veliko zlo.

Drugi pomen: Če pa vprašamo, zakaj je dejansko kapitalizem toliko zlo, ugotovimo, da zaradi tega, ker se je z modernim gospodarstvom skopčal liberalizem in z njim brezobziren, za nobene pravne zakone ne marajoč pohlep po profitu.

Če bi torej jemali besedo kapitalizem tako, historično, v zvezi z liberalizmom in mamonizmom, bi seveda lahko rekli, da je kapitalizem kot takšen sistem nekaj nemoralnega, kakor je nemoralen mamonizem sam. Vendar ni mogoče reči, da bi bil ta mamonizem tako spojen z vsakim kapitalističnim gospodarskim redom, da bi ne bilo mogoče kapitalistično gospodarstvo, ki bi dajalo vsakemu svoje, delu, kar gre delu, kapitalu, kar gre kapitalu.

Tretji pomen: Po Marxu, ki mu je edini činitelj vrednosti in torej donosa in dohodkov človeško delo, tvarne dobrine in naravne sile ne proizvajajo nobene vrednosti in torej resnično nič ne »nosijo«. Zato tudi same na sebi niso »kapital«. Postanejo pa kapital po nekem posebnem socialnem razmerju. Namreč, če stoji nasproti lastniku zemlje, tovarne, strojev itd. delavec, ki nima drugega kakor svojo delovno moč, tedaj lastnik proizvajalnih sredstev lahko najame to delovno moč in ta proizvaja neko »nad-vrednost«, ki si jo delodajavec prilasti kot svoj delež. Delavec namreč da

svojo delovno moč na razpolago za ves dan, a tisto vrednost, ki se izraža v njegovi plači, proizvede že morda v pol dne. Tako dela drugega pol dne zgolj za delodajavca in vsa vrednost tega pol dne, vsa ta »nadvrednost« (nad plačo) je delodajavčev delež. Po nekakšni fikciji se pa smatra, da je ta »plus«, ta »nadvrednost« proizvod stvarnih dobrin in strojev, ki se rabijo pri proizvodnji. Tako dobe te snovne reči po fikciji značaj »kapitala«. Po tem pojmovanju je torej produktivnost kapitala laž; kapital resnično nič ne »nosi«; kar na videz nosi, to je utrغانo delavcu, to je delež delavčevega proizvoda. Po tem nauku je kapital bistveno »krvoses« (»aus allen Poren bluttriefend« — Marx, Das Kapital I^o, 726).

Po tem pojmovanju je torej kapitalizem po svoji naravi in bistveno oderuški gospodarski sistem. A to pojmovanje je vprav zmotno.

V dosedanjih delih in spisih je torej treba paziti na smisel besede »kapitalizem«. Če se kapitalizem obsoja, ker se umeva beseda marksistično, je to zmotno. Če se obsoja kot dejanski gospodarski način, prepojen z liberalizmom in amoralizmom, ni to zmotno, a dvomno in za posamezne delodajavce lahko krivično...«

Za boljše umevanje moram ponoviti, da nauk o delu kot edinem činitelju (menjalne) vrednosti ni nobena Marxova posebnost in sam ni še »marksizem«. Tako so mislili pred njim zastopniki klasične ekonomije (n. pr. Ricardo), tako za njim mnogi krščanski sociologi (ena, močna struja krščanske socialne šole). Saj se je zdel ta nauk v dobi razbrzdane konkurence res dejansko uresničen. Cene, ki so naravno izraz vrednosti, jemlje v anarhičnem gospodarstvu to vrednost iz dela. Saj celo kmet v taki dobi toži, da mu ne le gospodarstvo nič ne nosi, ampak da še delo ni plačano. Vendar prekratne razmere ne morejo biti norma etičnih načel. Marx se je motil in motili so se tisti krščanski sociologi. A že oni so zavrgli socializem, ki ga je Marx iz tega nauka izvajal. Marxov sklep se jim ni zdel logičen. Načelna zahteva bi bila, da se morata kapital in delo združiti. To pa — so dejali — se doseže tudi in najbolje, če se ustanove korporacije. Zato so tisti sociologi tudi iz tega vzroka tako živo zagovarjali gospodarsko uredbo korporacij.

Če naj sedaj preidem k svoji izpovedi, moram najprej ugotoviti, da sem v Sociologiji in tudi še pozneje v posebni razpravi v »Času« (gl. IS V 247 sl.) zavračal Marxovo teorijo. Pozneje sem se pa začel tudi sam nagibati k njej. V »Uvodu v krščansko sociologijo« (1920) sem obdelal to kontraverzo, sicer brez dokončne sodbe — »važno polje za znanstveno raziskavanje«, sem zaključil —, vendar ne brez nagibanja na Marxovo stran. Vsekako me je to vprašanje mučilo več let in povzročalo v mojem mišljenju glede teh vprašanj neko zmedo. Pokazalo se je to, ko sem na prošnjo Orlovске organizacije priredil »Socialno vprašanje« (1925) in »Socialno ekonomijo« (1926). Sicer sem izrečno zavrgel Marxovo teorijo (n. pr. SE 86), vendar so pa v teh dveh knjižicah trditve, ki so popolnoma dosledne po Marxovi teoriji, a le deloma upravičene v nasprotni, sedaj avtoritativno potrjeni teoriji. To so trditve o profitu, o obrestovanju, o dohodkih brez dela. Po Marxu je popolnoma jasno, kaj je s temi rečmi. Če je edini činitelj vrednosti delo, je ves dobiček, ki ni iz dela, naj se imenuje kakor koli, utrغان delu in zato objektivno oderuški. Tako se pa zdi, kakor da bi bil presoja ta vprašanja tudi jaz. Na vprašanje: Ali je profit upravičen? sem odgovoril (SE 78): Profit prav za prav ni upravičen. Na vprašanje o obrestovanju sem odgovoril (SE 79), da je obrestovanje najhujše zlo današnje gospodarske uredbe. Glede dohodkov brez dela sem dejal, da bi jih ne smelo biti (SE 78). O kapitalizmu na splošno sem dejal, da je njegovo bistvo oderušstvo (SV 40). Iz teh in takih izrekov bi kdo napravil sklep, da sem z nekaterimi drugimi uglednimi

krščanskimi sociologi učil neke nauke, ki so bili tedaj s katoliškega stališča svobodni, a niso v skladju z okrožnico »Quadragesimo anno«. Odkrito priznam, da je izražanje res netočno in motljivo. Priznam tudi, da je izhajalo nekoliko iz načelne nejasnosti o produktivnosti kapitala, torej iz Marxovega vpliva, oz. iz vpliva tistih krščanskih sociologov, ki so zagovarjali isto teorijo o vrednosti kakor Marx. Vendar to ne zadene bistva. Poglavitno je, da sem v teh dveh knjižicah vzel kapitalizem, kakršen je dejansko in historično. Ko sem ga opredeljeval, sem ga opredeljeval kot takega, kakršen je in kakršen deluje. Sedaj pa ne le ljudstvo, temveč vsi že priznavajo, da je nekaj zlega, da je največ kriv strašne gospodarske in tudi moralne bede naše dobe. Ko sem torej takega skušal razložiti, sem pokazal v njem poleg gospodarskih sestavin npravne oz. nenpravne činitelje, ki so ga šele napravili za to, kar je. Ti nenpravni činitelji so: pohlep, novo poganstvo in liberalizem. Tako sem lahko zaključil: »Pohlep žene človeka, da bi si čim več pridobil; novo poganstvo, ki je obrnilo človeškega duha zgolj na časne in svetne reči, je ta pohlep še okrepilo; liberalizem ga je oprostil vseh vezi, to je, vseh ozirov na Boga in božje zapovedi in kot individualizem tudi vseh ozirov na bližnjega in družbo. Tako se je pohlep razdivjal v sebičen, brezobziren gon za bogastvom« (SV 35). To sem imenoval tudi profitarstvo, to je »hlepenje po dohodkih brez dela« (SV 23). Ker veliki taki profiti niso možni brez izkoriščanja drugih, delavcev in konsumentov, sem označil kapitalizem na splošno kot oderuštvo. A takoj sem previdno dostavil: prav za prav. Ne subjektivno, sem dejal, ampak objektivno (SV 43), kot dokaz pa dostavil: »Ali je mogoče, da bi nekateri tako bogateli, a drugi ob vsej pridnosti le borno životarili, če ne bi eni na kakšen način izkoriščali drugih, t. j. če ne bi vladalo v današnjem gospodarstvu v tej ali oni obliki vidno ali prikrito oderuštvo?« (SV 41). Strogo logično bi bil moral reči, da je kapitalizmu imanentna težnja po oderuštvi, dejansko pa da je premnogokrat res oderuštvo. To je prav to, kar je povedal v okrožnici »Quadragesimo anno« Pij XI., ko je razložil vzroke današnjega zla. Ti vzroki da so: »nenasiten pohlep po bogastvu«, »liberalizem«, gospodarstvo »oprosčeno vseh zakonov«, posledica pa, da si lasti kapital le preveč, tako rekoč »vse« (132—135, 54). Res so pa zašle v tekst v SV nejasnosti in dvomnosti, kakor da kapital sploh ni produktiven; citiral sem tudi Pavličev članek o bistvu kapitalizma. Sicer je pa to že v zvezi s pojmovanjem profita.

Ker je profit, dobiček, v kapitalistični dobi dejansko ponajveč utrzan tujemu delu — saj je sam Pij XI. izjavil, da si lasti kapital »le preveč«, tako rekoč »vse« —, zato je dobila beseda profit med ljudstvom po pravici tisti grdi in zli pomen, da je sad izkoriščanja drugih, v smislu starega izreka: ubi lucrum ibi damnum, če ima eden dobiček, mora imeti drugi izgubo. Jaz sem profit v tem pomenu opredelil in zato seveda dejal, da ni upravičen, a zopet z dostavkom »prav za prav« (SE 78). Za ta »prav za prav« sem navedel celo dva vzroka. Dejal sem najprej: »Profit prav za prav ni upravičen, ker je dobiček v pravem pomenu le tam, kjer mu stoji nasproti izguba« (SV 24). Navadno, torej največkrat, ali največ dobička je takšnega. Dodal sem za to še pojasnjujoč razlog, ker je dandanes v gospodarstvu »tolik in tolik, da vsaj v dobi svobodne konkurence ni mogoč brez hudega izkoriščanja delovnih stanov« (SE 79). Zato da je profit »po večini« sad tujega dela (SV 40). Dejal sem pa potem še to, da pa je profit v modernem gospodarstvu tudi povračilo za usluge, ki jih kapital izkazuje modernemu gospodarstvu; drugačno narodno gospodarstvo za sedaj ni mogoče, a sedanje je vprav osnovano na pridobivanju profita. »Za sedaj je torej treba sprejemati te usluge, z njimi pa seveda tudi zlo, ki se jih drži, profite.« (SE

78). Tu je torej po mojem mnenju, kar je povedano, popolnoma pravilno, a manko je, da ni vse povedano. Moralo bi biti izrečno tudi povedano, da neki delež pridobitka kapitalu pristoji, da torej ni nujno ves »profit« profit v grdem pomenu. Seveda bi bilo treba uvesti za ta delež poseben izraz. Beseda »profit« res lahko prvotno pomeni vsak pridobitek (iz »proficere«), a kakor rečeno, se je dejansko tako zasovražila, da bi jo kazalo res rabiti samo še z ljudstvom v slabem pomenu (saj je usoda besed večkrat takšna). Rečeni »manko« je nastal iz nejasnosti o produktivnosti kapitala. In res se izražanje na str. 41 SV zelo bliža izražanju tistih, ki zavračajo njegovo produktivnost.

Glede obrestovanja je razložen najprej že prej (v cerkvenem zakoniku) avtoritativno rešen načelni nauk, da obrestovanje iz posode kot take ni dovoljeno, dovoljene pa so zmerne »obresti« iz posebnih naslovov (SV 23; kanon pravi: po drugi posebni pogodbi). Po presoji kapitalizma sem pa dejal, da je obrestovanje »najhujše zlo današnje gospodarske uredbe«. Zakaj? »Prvič zato, ker se zaradi tega vse ceni le kot kapital, to je kot nekaj, kar mora »nesti«. A kapital ničesar ne mosi brez dela in obresti so, če ne edino, vsaj ponajveč sad dela. Zato obrestovanje ni mogoče brez izkoriščanja delovnega ljudstva. Drugič zato, ker se obresti zopet obrestujejo in se tako na eni strani imetje vedno bolj kopiči, na drugi strani pa nujno vedno bolj manjša. Zato obrestovanje vedno bolj zaslužnjuje delovne stanove, a tudi cele narode in države.« (SE 79.) Zopet pa velja tudi za obresti to kar za profit, da bi »moderno gospodarstvo brez njih propadlo«, da je torej tudi obrestovanje, kakor je dejal sloviti krščanski sociolog H. Pesch, neko povračilo za »Dienstleistung«, ki jo izposojeni kapital izkazuje gospodarstvu (SE 78). Trditvi o posledicah obrestovanja bo po moji sodbi težko ugovarjati; dejstva so dejstva. Za vzrok sem navedel zlasti njih splošnost in neskončnost. Nekateri mislijo bolj na njih čezmernost. Res je pa v razlago segala zopet tista nejasnost o produktivnosti kapitala; od tod izraz, da so obresti, »če ne edino, ponajveč sad dela«. Dejansko je to zopet resnično, ker dobiva kapital »le preveč«, tako rekoč »vse«. Vendar bi bilo treba dostaviti, da gre delež dohodkov tudi kapitalu, da bi torej mogel iti en del obresti tudi iz tega deleža.

Podobno kakor o profitu in obrestih sem sodil o dohodkih brez dela. »Dohodki brez dela prav za prav niso upravičeni, ker morejo biti takšni dohodki na splošno le sadovi tujega dela in torej drugim utrgan za služek« (SV 24). Torej zopet »prav za prav«. In zopet sta navedena dva vzroka za to omejitev. Prvi je, da »so takšni dohodki časih posledica ugodnih razmer«; tako ljudje bolje plačujejo eno vino kakor drugo in te višje »cene se ne morejo imenovati oderuške, ker so cene odvisne ne le od dela, ampak tudi od kakovosti pridelkov« (protimarksistično pojmovanje!); prav tako če eni izdelujejo izdelke na roko, drugi s stroji, ki se z njimi »v istem času in z istim trudom več izdelava in je torej ob isti ceni dohodek večji«, dasi konkurenca te razlike izravnava (SE 24). Drugi vzrok, ki dovoljuje dohodke brez dela je pa ta, da so lahko takšni dohodki »nekakšna dajatev za drugo koristno delo« (SE 25). Za zgled sem navedel srednjeveški »census«, ki so ga prejemali iz posestev n. pr. samostani za skrb in delo za ljudstvo, za namene službe božje, za gostinčce, za uboge itd. Vse to mislim, da je pravilno, le to bi bilo treba zopet poudariti, da spada med dohodke brez dela v nekem smislu tudi tisti delež, ki gre iz produkcije kapitalu. Tega je prav za prav največ in le-ta je upravičen, kakor je tisti delež upravičen.

Če to pregledamo, se vidi, da so trdine iz tega, ker sem motril kapitalizem, kakršen je, ne pa, kakršen bi mogel biti, če se ne bi bil skopčal z mamizmom. Manj pravilno izražanje je pa res iz nejasnosti o produktivnosti kapitala. Zavračal sem teorijo o vrednosti iz samega dela, vendar pa bil v mišljenju pod nje vplivom. Od tod tisto omahovanje, ki se izraža v do-

datkih s »prav za prav«. Glede na jasne izjave okrožnice »Quadragesimo anno« je takšno izražanje pogrešeno, zato spada med moje retractationes. Govoriti pa o kaki »nepravovernosti« bi mogel le tisti, ki ne ve, kaj je »pravovernost«. Še l. 1928. je bila v dunajski katoliški reviji »Schönere Zukunft« velika svobodna anketa o teh vprašanjih, kjer so se kresala mnenja z obeh strani. Šele ko je izpregovoril avtoritativno Rim, je bila pravda dokončno rešena — Roma locula, causa finita —. Seveda pa morajo katoliški znanstveniki ta vprašanja tudi znanstveno osvetliti in nekdanje pomisleke zadovoljivo rešiti, da se prepričanje na podlagi avtoritete dopolni s prepričanjem na podlagi znanstvenega spoznanja.

PASTORALNE INŠTRUKCIJE ZA LJUBLJANSKO ŠKOFIJO O KATOLIŠKI AKCIJI

Skoraj eno tretjino Inštrukcij obsega zelo važno in praktično poglavje: Dušni pastir in Katoliška akcija, verska ter katoliška društva. Že dvajset let je pri nas vprašanje organizacij pereče, ob nastopu Katoliške akcije je znova vzvalovilo. Mnenja o organizacijah so se zelo križala, pojavljali so se dvomi o njih vrednosti za katoliško življenje, iz raznih vzrokov so organizacije celo hudo napadali, jih odklanjali in se jih naveličali, doživeli smo ob njih marsikatero razočaranje. Zato ni čudno, da se po prvem navdušenju za organizacije, ki se je pojavilo ob njihovem začetku, po nekaj desetletjih kritično vprašamo po njihovih sadovih. Kje so, kakšni so? To so vprašanja, ki zadevajo samo jedro naših organizacij. A nastala so še druga.

Važni, a doslej nerešeni sta bili zlasti dve vprašanji: kako izbirati med organizacijami, prvič tistimi, ki so istega reda, in drugič med organizacijami različnega reda; drugo vprašanje pa je, kakšen položaj ima dušni pastir v različnih organizacijah. Ti vprašanji sta za praktično življenje in delovanje velikega pomena, zato jih Inštrukcija vsestransko pojasnjuje. Zlasti je potrebno govoriti o Katoliški akciji in o duhovnikovem delovanju v njej, ker je taka, kakor je pri nas ustanovljena, popolnoma nova pastoralna ustanova.

Inštrukcija znova odločno poudarja neizpodbitno in po skušnji potrjeno dejstvo, da so organizacije potrebne, potrebne tudi za versko življenje in apostolsko delovanje, in se v tem lahko sklicuje na jasne besede Pija XI. Poleg tega cerkvena tradicija in zakonodaja pozna že od nekdaj cerkvena društva, v novejšem času pa tudi tako zvana katoliška društva. Obojna so bila uvedena v naši škofiji in so se lepo razvijala. Njihovo delo in uspehi so hvalevredni. Zato bi bilo zmotno in napačno, če bi se za organizacije ne menili ali jim celo nasprotovali. Za dušne pastirje je važno, da jim Inštrukcija daje nedvomna in jasna navodila glede društev, da se zaradi neupravičenih napadov nanje ne bodo odvrnili od tega težavnega dela.

Voljo za delo v organizacijah lahko jemlje tudi pomislek, da imamo v naši škofiji preveč verskih in katoliških društev, kar po mnenju nekaterih rodi mnogo slabih posledic. Ako ti pomisleki držijo in jih imajo odgovorni ljudje, ki se za društva mnogo trudijo, bi ravnali napačno, če bi jih ne premislili resno. Premislek o tej stvari pokaže tale važna načela: za isto področje in iste člane ne smejo biti različne organizacijske edinice, ker bi se s tem cepile sile in bi se delala velika škoda pravemu redu; naš čas zahteva specializirane organizacije, zato pomislek, da imamo preveč organizacij, ne more biti naperjen proti načelu specializacije; društev ne smemo

pospeševati pretirano in ekskluzivno na škodo družinskega in župnijskega življenja, marveč oboje: župnijsko življenje in organizacije; resnica je, ki jo potrjuje tudi skušnja, da so organizacije pri nas svoje člane dobro vzgajale in prinesle mnogo stvarnih dobrin, ki bi jih drugače nikoli ne imeli; kar pa je napak, pomanjkljivosti, razvad, naj se po možnosti odpravijo, ne pa zaradi njih zavreči kar organizacije same; delo v društvih ne sme sloneti samo na enem, ampak naj se razdeli na več članov in krajevnim društvom naj pomagajo njih centrale.

Pri obilici društev, ki v naši škofiji na splošno v resnici obstoji, si mora biti dušni pastir na jasnem glede narave, potrebnosti in važnosti tega ali onega društva za dušno pastirstvo. Tu nas zanimajo najbolj organizacije Katoliške akcije, ki vrše apostolsko delo in se od cerkvenih in katoliških društev v marsičem razlikujejo ter se z njimi ne dajo nadomestiti.

Jedro te razprave v Instrukcijah je poglavje: Dušni pastir in Katoliška akcija. To vprašanje je obširno, odpirajo se novi vidiki in se zahtevajo nove metode. Poglavje se deli na štiri odstavke: prvi o načelnem stališču, ki ga mora zavzeti dušni pastir do Katoliške akcije, drugi o položaju in delu cerkvenega asistenta v lastnih organizacijah Katoliške akcije, tretji o bistvenih sestavinah delovnih metod Katoliške akcije, četrti podaja nekaj navodil o tem, kako je začeti z delom v Katoliški akciji.

V prvem odstavku so poudarjena tale načela: noben dušni pastir ne sme več dvomiti, da je Katoliška akcija nujno potrebna, imeti jo mora za najpotrebnejšo stvar v svoji župniji, biti mora sodobna, dušni pastir mora imeti zaupanje v delo laikov pri Katoliški akciji. Važna je zlasti ugotovitev, da je Katoliška akcija nujno potrebna že za samo dušno pastirstvo, ako ga hočemo tako vršiti, kakor zahteva naš čas. Tako so lastne organizacije naše Katoliške akcije postale redno in nenadomestljivo pastoralno sredstvo — kar je važna novost za naše pastirstvo — in se v tem bistveno ločijo od vseh dosedanjih organizacij.

Iz tega sledi, da je treba Katoliško akcijo, ki zares ni preprosta ali malenkostna zadeva, resno študirati in se poglobiti v njeno bistvo, metode in naloge. Prilagoditi jo je treba sodobnim razmeram, da bo uspešno sredstvo za apostolske potrebe našega časa. Dušni pastir se ne sme zadovoljiti s samim odobravanjem Katoliške akcije, ampak jo mora imeti v svojem pastoralnem programu in se ji posvetiti z resnično vnemo kot najpotrebnejši stvari v župniji. Opazovati bo moral razmere, v katerih živi in dela med ljudstvom, proučevati in premišljevati vprašanja, ki vsak dan stopajo predenj in zahtevajo prave rešitve, da se ne obrnejo v napačno smer. Tako je delal leta in leta Cardyn, preden je ustanovil organizacijo žosistov.

Katoliška akcija je torej nekaj čisto drugega kakor samo še ena nova organizacija poleg dosedanjih s to slabo stranjo, da še bolj obremeni dušnega pastirja. Pomeni sodelovanje laikov pri apostolskem delu Cerkve pod vodstvom hierarhije, zato mora dušni pastir imeti zaupanje v delo laikov za božje kraljestvo. Tudi ta stran Katoliške akcije sili dušnega pastirja k resnemu delu in študiju. Celó osebno delo dušnega pastirja naj ob pogledu na duhovno bedo, ki vlada dandanes na svetu, in ob pripravljenosti laikov, da se lotijo apostolskega dela, dobi novega ognja in poguma. Saj mora biti današnjega stanja dušni pastir le preveč žalosten. Rešilno pot kaže Katoliška akcija, a ta pot zahteva nenavadno resne volje in dela. Katoliška akcija od osebe dušnega pastirja terja veliko: globoko sočutje z današnjo duhovno bedo sveta, velikodušno požrtvovalnost in podjetno odločnost, a tudi modrost

in previdnost pri delu. Uspeh dela zavisi tudi od enotnega načrta, metode in taktike, zato je važno, da dušni pastir dela v soglasju z vodstvom Katoliške akcije.

Vsi ti momenti in razna pravila Katoliške akcije predstavljajo na videz bolj njeno zunanjo in organizatorno stran, a vendar je že v samih pravilih močno poudarjen nadnaravni značaj in notranje bogastvo Katoliške akcije. Ni mogoče po pameti zanikati, da je za uspeh našega dela — tudi apostolskega — potreben red, disciplina, metoda, taktika, in sicer čim boljša. Lep zgled za to je žosistovska organizacija, ki jo je Pij XI. tako kot je, z njeno duhovno in organizacijsko stranjo, imenoval »dovršen tip Katoliške akcije«. Resno in temeljito pojmovanje Katoliške akcije vodi tudi k pravilnemu umevanju njenih zunanjih, organizatorskih sredstev, plitva površnost pa k zabavljanju in kritiziranju, ki sicer hoče vse bolje vedeti, a ker mu ni do dela in stvari, ne naredi niti malo dobrega.

Duhovniki morajo dobro vedeti, kakšno kompetenco in nalogo imajo kot cerkveni asistenti v organizacijah Katoliške akcije, da v tej laiški ustanovi ne bo ne gospodovanja duhovnikov ne necerkvenega laicizma, ki sta oba enako pogubna. Katoliška akcija duhovnika tako nujno potrebuje, da je brez njega ne more biti, a duhovnik mora biti zares globokega apostolskega duha, da bo znal tudi druge vzgojiti za apostole, kar bo zlasti v začetku težavno delo.

Največjo praktično važnost ima za dušne pastirje odstavek o cerkvenem asistentu. Položaj cerkvenega asistenta v lastnih organizacijah Katoliške akcije določujejo načela, ki izhajajo iz samega bistva Katoliške akcije. Bistveno ji je, da je laiška, ker jo sestavljajo in vodijo laiki, seveda pod vodstvom hierarhije. Nekatere moti bojazen, da bodo po Katoliški akciji celo duhovniki pri apostolskem delu podrejeni laškemu vodstvu. Ta strah pa je neupravičen iz dveh vzrokov. Katoliška akcija po izjavi kardinala Gasparrija ni vodstvena v teoretičnem redu, marveč izvršujoča v praktičnem redu; a tudi izvrševanje nalog v praktičnem redu vodi laiško vodstvo pod vodstvom cerkvene hierarhije.

Katoliška akcija z vsemi svojimi organizacijami vred je cerkven organ v pomoč Cerkvi, saj jo naša pravila nazivajo »cerkveno pastoralno ustanovo«. Zato je v njej funkcija duhovnika kot cerkvenega asistenta bistvenega pomena. Seveda pa n. pr. župnik in tudi noben drug duhovnik ni že kar sam po sebi cerkveni asistent Katoliške akcije, marveč postane to šele po imenovanju cerkvene oblasti. Jasno je, da prava Katoliška akcija ne more priti v navzkrižje s pravim dušnopastirskim delom in vodstvom duhovnika. Pij XI. je važno nalogo cerkvenega asistenta v Katoliški akciji močno poudarjal in v skladu s Pijevo izjavo tudi naša pravila natančno določajo njegovo vlogo. Še obširnejšo določbo so o tem skupno izdali naši škofje leta 1938.

Iz Fabrovega opisovanja žosistovskega duhovnika (Instrukcije 151—2) je razvidno delo dušnega pastirja kot cerkvenega asistenta v odseku kake lastne organizacije Katoliške akcije, n. pr. Zveze mladih katoliških delavcev. V podrobnostih velja za cerkvene asistente, da morajo biti organizacijam Katoliške akcije njih »duše«, članom organizacij »vir energije, navduševalci za apostolat« in glede na cerkveno hierarhijo »predstavniki škofovske avtoritet«. Vse te funkcije kažejo predvsem na duhovno, notranje življenje, ki ga mora asistent dati posameznim članom in celi organizaciji, da bo vzgojil delavnih apostolov. To zahteva osebnega vplivanja, individualnega vzgajanja, ne šablonske dresure, kakor neprijatelji Katoliške akcije hočejo označevati njeno vzgojno delo. Pravila zahtevajo naravnost asketično vzgojo članstva. Pokorščina navodilom cerkvene hierarhije, ki mora zanjo skrbeti cerkveni asistent, pa je porok za pravega cerkvenega duha Katoliške akcije.

Cerkveni asistent ima potemtakem skrbeti za duhovno vodstvo in apostolsko oblikovanje članov.

Pripomniti je še, naj se cerkveni asistent varuje nekaterih zmot. Tako bi zagrešil hudo zmoto, če bi ne uvaževal laiškega značaja in vodstva Katoliške akcije in bi hotel vse sam urejati in voditi. Nevarnost te zmote je tem večja, ker je duhovnik pri navadnih cerkvenih društvih res voditelj. Cerkveni asistent Katoliške akcije pa to ni in če bi hotel to biti, bi s tem organizacijo Katoliške akcije le uničil. Premalo pa bi storil zanjo, če bi ji bil le nekaj duhovni svetovalec v dvomnih primerih in bi v njej imel le kaka verska predavanja. Tako bi v Katoliško akcijo prenašal prakso iz nekaterih katoliških društev. Funkcija cerkvenega asistenta tudi ni navadno odborniško mesto v kakem društvu, ker asistent v Katoliški akciji ni ne predsednik, ne odbornik, ne član. Njegova funkcija je tako duhovna, vzgojna, oblikovalna, da se ne da označiti z navadnimi društvenimi izrazi. Imenovali bi jo lahko duhovno očetovstvo, saj je duhovnik v organizacijah Katoliške akcije v prvi vrsti oče duš. Potrebno je torej za cerkvenega asistenta izbrati res sposobne duhovnike, to se pravi take, ki se odlikujejo po globokem duhovnem življenju in se zavedajo, da ga morajo vedno še poglobljati v sebi in drugih.

Tu zbrana načela kažejo, kako je položaj in delo duhovnika v Katoliški akciji v bistvenih stvareh nekaj novega in poglobljenega, kar je za popolno umevanje zopet in zopet dobro premišljati.

Razumljivo je, da ima Katoliška akcija svoje delovne metode, ki se mora po njih ravhati tudi duhovnik. Med glavne štejemo metodo specializacije ali prilagojevanje, osvajanje življenjskega okolja s krščanskim duhom, ki izžareva iz organiziranih apostolov, ki žive v istem okolju; potem čim stvarnejše vzgajanje, kolektivno vplivanje, ustanavljanje jedrnih skupin, enotnost v vodstvu in delu.

Specializacija je važna zato, ker Katoliška akcija hoče pokristjaniti poklicna in stanovska okolja v celoti po principu notranjega apostolskega pridobivanja.

Stvarno vzgajanje ne trga n. pr. mladih delavcev iz njihovega delavskega in življenjskega okolja, marveč jih pušča v njem in tako vzgaja, da bodo v svojem okolju ostali, ga pokristjanili in v njem krščansko živeli. Za dosego tega cilja je treba spoznati dejansko življenje delavcev (enako drugih stanov) — realnost, prikazati dosegljivi vzor krščanskega delavca — idealizem, vzbuditi živo željo za odločno delo, ki naj ta vzor doseže, in pri tem delu vsem pomagati — akcija in organizacija. Prvi se mora dodobra z apostolsko čutečim srcem vživeti v tako vzgajanje cerkveni asistent, kakor bi bil eden od onih, ki jih vzgaja, zato jih navaja, da sami krščansko mislijo in delajo.

Katoliška akcija vzgaja svoje člane za skupno nastopanje po principu kolektivnega vplivanja. Razlogi za to so lahko razvidni in jih ni treba posebej dokazovati. Iz tega sledi, da posebeži, asocialni in nedisciplinirani ljudje ne spadajo v Katoliško akcijo. V kolektivni akciji je več sil kakor le vsota vseh posameznih sil, skupnost doda neko novo silo, ki je prej ni bilo. Skupni nastopi dajo vsem članom večje navdušenje, kakor pa se more doseči pri vsakem posamezniku.

Ako Katoliška akcija hoče osvojiti množice, potrebuje za to izbranih čet, zato ustanavlja jedrne skupine vojskujočih se članov-borcev. Začeti je treba torej vedno in povsod le z jedri, z majhnimi oddelki. Je pa Katoliška akcija namenjena množicam, ki jih hoče pridobiti, a rasti mora po jedrnih skupinah, po načelu kvalitetnega izbora, elite. Zato pravijo pravila naše Katoliške akcije: »Najvažnejša skrb Katoliške akcije so

jedrne skupine.« Dušni pastir, ki hoče priti do prave Katoliške akcije in po njej pokristjaniti neverne pa tudi verne izboljšati versko in нравno, ne sme omalovaževati te najvažnejše naloge.

Pij XI. je ponovno priporočal in naročal enotnost v vodstvu in delu, združenost v kar najožjo in organično enoto, enotno in enodušno vodstvo in kar najboljšo disciplino vseh. To so važna načela tudi za ravnanje cerkvenega asistenta, da ne bo prestopil meja svoje kompetence in bo pripravljen, če treba, da se podredi in odreče svoji volji in svojemu načrtu na korist skupnosti.

Končno slede še navodila, kako naj cerkveni asistent začne z delom v Katoliški akciji. K začetnemu delu spada Molitvena pomoč in ustanavljanje lastnih organizacij. Najlaže bo dušni pastir seznanil vernike s Katoliško akcijo, ako ustanovi stanovske skupine Molitvene pomoči. To ni težavno delo in je že precej vpeljano, zato ni treba o Molitveni pomoči kaj več govoriti.

A noben dušni pastir se ne sme zadovoljiti samo z Molitveno pomočjo. Predvsem mora ustanavljati lastne organizacije Katoliške akcije, začne naj s tisto, ki je v njegovi župniji najpotrebnejša. Inštrukcija podaja podrobna navodila, kako je postopati, da se izberejo primerne osebe za jedrne skupine. Tudi če to prvo delo ne rodi pravega uspeha, ne sme dušni pastir odnehati. Pomoč za ustanavljanje lastnih organizacij bodo nudili zlasti tečaji za tiste, ki naj bi se posvetili apostolatu Katoliške akcije. In tudi za take tečaje je treba osebe smotno izbrati ter po tečaju z njimi ohranjati stik. Člani jedrnih skupin pa naj se uče spoznavati življenje v verskem, нравnem in socialnem pogledu v študijskih krožkih.

Ze ta kratki posnetek iz Instrukcije da slutiti, da bo duhovnikovo delo za Katoliško akcijo težavno in obsežno. Toda ima bistveno zvezo z dušnim pastirstvom in kadar se bodo pokazali uspehi, bo dušni pastir imel ob strani izvežbane in organizirane laiške apostolske delavce. Zato bodo uspehi bogato poplačali ves trud. V pomoč pri vsem delu pa bo mogla biti duhovnikom zlasti centrala Katoliške akcije, zato naj bodo z njo v najožji zvezi. Končno Instrukcija svari, naj se na noben način ne dela napaka, da bi Katoliško akcijo istovetili s kako njej več ali manj podobno katoliško organizacijo, saj vsa razprava kaže, da je Katoliška akcija zares nekaj bistveno novega. Najprej je njeno notranje potem pa tudi zunanje delo tako važno in obširno, da je nujno potreben njen popolnoma samostojen ustroj, ki ga moramo resno proučevati, kajti gre za velike, zelo velike naloge.

Veliko vrednost za verski in нравni napredek ljudstva imajo tudi naša verska društva. Duhovnik naj torej pri njih vneto deluje. Pomen pa imajo tudi za Katoliško akcijo, ker morejo postati njene pomožne sile. Med njimi in Katoliško akcijo mora vladati po besedah Pija XI. »srčna vzajemnost, sporejenost in medsebojna sporazumnost.« K medsebojni povezanosti in dobrohotnosti, k širokemu razumevanju in odkritosrčnemu sodelovanju poziva tudi Pij XII. Zaradi velike koristi odkritosrčnega sodelovanja in nič manjše škode ob raznih medsebojnih trenjih naroča Instrukcija, naj se trenja med dijaškimi kongregacijami in Zvezo katoliških dijakov (ali dijakinj) energično zatro, delovni programi pa naj se sestavljajo po sporazumnem dogovoru.

To naročilo daje Instrukcija zato, ker ni mogoče prikriti, da ima Katoliška akcija v ljubljanski škofiji — na žalost — tudi nasprotnike, celo med duhovniki. Tako nasprotovanje marsikateremu duhovniku jemlje veselje za Katoliško akcijo in ga odvrne od dela v njenih organizacijah. Zato Instrukcija dušne pastirje bodri k apostolskemu delu Katoliške akcije s temi besedami: »Iz tega pa sledi, da opravljajo obžalovanja vredno in silno škodljivo delo

tisti duhovniki, ki v svojih duhovniških sobratih podirajo veselje za Katoliško akcijo, češ da Katoliška akcija ni potrebna ali da je Katoliška akcija v naši škofiji na napačnem tiru ali da pomeni Katoliška akcija nadvlado in kontrolo laikov in podobno. Takšno razdiralno delo je vse obsodbe vredno, posebno če ga vrši tak duhovnik, ki ima vpliv na druge. Dušne pastirje prosimo, naj takih duhovnikov ne poslušajo« (str. 212).

O Katoliški akciji bi lahko izrekli one besede, ki jih je Leon zaklical o socialnem vprašanju: Res clamat, vehementer clamat. Zato ne smemo poznati malodušja, bojazljivosti ali lenobe, ampak vsem težavam in vsakemu nasprotovanju nakljub resno študirajmo Katoliško akcijo, zanjo delajmo in trpimo ter jo imejmo za to, kar je, za najvažnejše pastoralno sredstvo našega časa.

Al. Strupi.

TISK IN ZLOČIN*

Razprava »Tisk in zločin« spada v okvir raziskavanj prof. Maklecova o etiologiji zločinstvenosti. V informacijo omenjamo, da se avtor pri teh svojih preučevanjih postavlja na stališče pluralizma vzrokov v nasprotju z naturalističnimi pojmovanji vzročnosti zločina kot posledice zgolj endogenih ali zgolj eksogenih faktorjev. Prof. Maklecov se torej bavi z zločinčevo dispozicijo, njegovo osebnostjo in njegovim okoljem, in to kot s faktorji zločinstvenosti, ne da bi pri tem zašel v determinizem in učil mehanično kavzalnost.

V monografiji o tisku in zločinu je izbral avtor iz množice vplivov, ki delujejo na zločinca (med njimi so zlasti močni: pavperizem, brezposelnost, mednarodni konflikti, krize) enega najbolj sodobnih — tisk, in opredeljuje njegovo vlogo kot kriminogenega faktorja. Pri tem osvetli vprašanje s strogo pravnega stališča in skuša podati brez pretiravanja zvezo med tiskom in pojavi kriminalitete. V ta namen mora poseči — kakor pri kriminalno etioloških raziskavah sploh — globoko v vsakdanje življenje človeške družbe, iz katerega črpa tipične zglede in na katerega se nanašajo njegovi sklepi. Prav zaradi svojega obče pomembnega predmeta je juridična razprava profesorja Maklecova posebno zanimiva tudi za nepravnike. V naslednjem podajamo v glavnih potezah avtorjeva izvajanja:

Razprava se smiselno deli v dva dela: V prvem delu avtor bolj deskriptivno ugotavlja zvezo med tiskom in zločinom; v drugem delu daje svoje pravno politične predloge za dopolnitev obstoječe zakonodaje.

Prvi del obsega poglavje o dnevnem tisku in poglavje o knjigah.

Dnevni tisk.

Pomembnost vprašanja osvetli avtor z navedbo raznih izjav, ki so jih dale ugledne osebnosti o kvarnosti dnevnega tiska. Celo velika novinarska združenja (švicarsko, nemško 1928) postavljajo zahtevo, naj časopisi čim manj poročajo o storjenih zločinih in sodnih obravnavah.

Poročanje dnevnega tiska o zločinih vpliva škodljivo iz več razlogov. — Predvsem vpliva »glorifikacija zločincev« kot eden izmed nagibov zločinskega delovanja, zlasti na osebe z neuravnovešenim značajem.

* Univ. prof. Aleksander Maklecov: Tisk in zločin (Zbornik znanstvenih razprav juridične fakultete, XVII., 1940/41). Opozarjamo bralce na imenovano razpravo, ker se v njej morejo poučiti o stališču resne znanosti nasproti slabemu tisku. Pravno-politične predloge g. profesorja toplo pozdravljamo.

ki bi hotele postati objekt vseobčega zanimanja. Ta glorifikacija obstoji v tem, da časopis zločince kakor koli po nepotrebnem predstavlja javnosti (s poročili, slikami, življenjepisi ali celo interwiewi), s čimer bi utegnil vzbuditi v kom občudovanje. Ta psihološko razumljivi vpliv časopisnega poročanja o zločincih in zločinih ilustrira prof. Maklecov z več tipičnimi primeri časopisnega poročanja. Na primer navaja, da je nek belgrajski dnevnik objavil sliko gimnazijca, ki se je proslavil s tem, da je »snažno udario pesnicom svog profesorja«. — Svoj vpliv so tudi poročevalci sami že opazili, tako beremo v beograjskem listu o nekem morilcu: »Za vse vreme pričanja največjo pažnjo obračao je na fotoreportere. Hteo da zauzme lepšo pozu, da se vidi kako je on baš i tada velik i nenadmašivi junak«. — Tudi zločinci sami priznavajo, da jim je časopisno poročanje o njih všeč. Po nekem ljubljanskem večerniku navaja avtor zadržanje nepoboljšljivega povratnika: »Ves vesel je bil, ko so mu povedali, da bo spet njegovo ime v časopisih. In pripomnil je še: O, velikokrat in veliko so časopisi pisali o meni, upam pa, da to ni bilo zadnjikrat. Rad bi dočakal petdeseti jubilej zapora.«

Druga nevarnost, ki preti iz časopisnih poročil o zločinih, je seznanjanje zločincev z različnimi načini izvršitve dejanja. V zvezi s tem vplivom — ki je prav tako že iz psihološkega stališča razumljiv — navaja avtor več primerov, pri katerih je bila znanstveno ugotovljena zveza med senzacionalnim opisovanjem zločinov v dnevnem tisku in novimi zločini, ki so bili izvršeni na povsem sličen način. (N. pr. Jack the Ripper v Londonu ali proces Eulenburg v Lipskem.) V tem se opazuje t. zv. »nalezljivost« zločinov. Zopet nam more avtor postreči s tipičnimi mesti iz belgrajskih dnevnikov, ki več kot podrobno opisujejo zločine.

Poročanje dnevnega tiska o zločinih, o katerem je bilo doslej govora, pa ni edina nevarnost, ki jo prinašajo časopisi. Tudi razne časopisne reklame za knjige in filme lahko postanejo faktorji zločinstvenosti. Eden najbolj milih zgledov, ki jih avtor v tej zvezi navaja, vzet zopet iz beograjskega dnevnika, je naslednji: Oglas za knjigo »Lucrezia Borgia« ima tole vsebino: »Orgije, ubijstvo, razvrat, spletke, mržnja, podlost, osveta, strast, se nalaze skoro na svaki strani ove jedinstvene knjige.« Temu oglasu, priobčenemu v dnevnikih, so priloženi odlomki najbolj »pikantnih« prizorov in slik.

Posebna nevarnost zaradi vsega tega pisanja preti maloletnikom. S tem v zvezi navaja avtor izsledke češkega meščanskošolskega učitelja Jana Vavrika, ki je ugotovil v nekem razredu z anketo, da vsi učenci (drugega razreda) brez izjemečitajo časopise. 24 jih bere najprej poročila o umorih, 17 o raznih nesrečnih dogodkih. Na vprašanje, kaj so si zapomnili v zadnjem času, je 40 dijakov odgovorilo, da je bil to trojni umor v Braniku, 18 — smrt sester Blazkovich, 11 — umor učiteljice Prochazkove.

Slovstvo.

V šund štejemo zlasti kriminalne, detektivske in pustolovske romane, ki »slikajo življenje in delovanje zločincev na svojski način, pripisujoč poklicnim vlomilcem, razbojnikom in morilcem vrline pravih gentlemanov.« V naslednjem pravi prof. Maklecov: »V kriminalni in kriminalno-pedagoški književnosti vprašanje o vplivu šunda na zločinstvenost ni ostalo neopaženo. Za mlade osebe v dobi spolnega dozorevanja je značilna močna domišljija, nagnjenje do nenavadnih doživljajev in povečana dojemljivost napram zunanjim vplivom. Noben vtis ne ostaja brez učinka. Navdušenje za kriminalno in pustolovsko literaturo ustvarja ugodne pogoje za posnemanje. — Res je, da se večina mladih bralcev zanima

za zločin le kot zunanje zanimiv dogodek. Šele pri posebni kombinaciji vplivov, zlasti pri duševno defektnih maloletnih, nastane lahko nevarnost posnemanja in resnične storitve zločinov, o katerih je mladenič čital...« — V tem je posredni vpliv šunda. Prof. Maklecov pa navaja tudi zgled iz življenja, kjer je zločin nastal pod neposrednim vtisom slabega čtiva. Še več! Niti ni nujno, da bi knjiga spadala v področje šunda. Zadošča, da pride sicer resna knjiga v roke osebi, za katero ni primerna. Tako je neka 14 letna deklica ubila svojo zasovraženo mater potem, ko je prebrala že znani ji odlomek iz Dostojevskega »Zločina in kazni«.

Poleg pravkar omenjene vrste šunda omenja avtor tudi umazano slovstvo, h kateremu šteje razen ilegalne pornografije tudi legalno v obliki rafiniranega erotičnega slovstva. (Pripominjamo, da bi utegnil ta pojem biti precej širok, a zato ta označba nikakor ni netočna.) O vplivu tega slovstva pravi avtor: »Grobo draženje spolnega nagona, popularizacija in celo propaganda različnih oblik spolne perversnosti utegnejo kvarno vplivati tudi na duševno neuravnovešene odrasle osebe.« Posebej pa razlaga kvarni vpliv umazanega slovstva na mladino, ugotavlja, da spada pornografija med faktorje mladinske moralne zanemarjenosti in podivjanosti, posredno pa tudi med faktorje kriminalitete, kar je splošno priznано. »V dobi spolnega dozorevanja kaže mladina posebno zanimanje za seksualno življenje. Njen nadaljnji razvoj zavisí v mnogočem od tega, iz kakšnih virov in v kakšni obliki dobiva svoje prve spoznatke v tem pogledu. Velika in nepopravljiva škoda je, če služi kot tak vir literarna in grafična umazanija.«

Pravno-politični predlogi.

Pod naslovom »Zaključki« daje avtor pravno-politične predloge glede na ugotovljeno vlogo tiska kot kriminogenega faktorja. Zlasti priporoča preventivna sredstva: pravilno informacijo občinstva o bistvu vprašanja in notranjo disciplino v vrstah poklicnih novinarjev.

Kot ultima ratio pa navaja zlasti sledeče ukrepe represivnega značaja, ki jih smatra za potrebne: prepoved nepotrebnega poročanja o sodnih obravnavah, prepoved objavljanja zločinčevih slik (razen če se to stori v javnem interesu), zaščita mladine pred ničvrednim in umazaniam slovstvom. V tem smislu predlaga dopolnitev ustreznega mesta v naši kazenski zakonodaji in slednjič navaja tozadevne določbe iz nekaterih tujih prav.

Osnovna ideja, ki izhaja iz smisla celotne razprave je, pustiti tisku načeloma svobodo od državnih zakonov, pri čemer pa moramo to svobodo omejiti v interesu pravnega reda, kolikor to zahteva zaščita človeške družbe pred porastom zločinov.

Razprava profesorja Maklecova se odlikuje zlasti po srečno izbranih tipičnih primerih, s katerimi avtor najbolj plastično prikaže vlogo tiska pri razvoju zločinstvenosti. Pohvalno je omeniti, da so, kolikor je pač mogoče, upoštevane tudi domače razmere; vendar je treba pomisliti, da je glede tega objavljenega še prav malo materiala, ki bi služil za podlago. (Ponovno se avtor naslanja na spis dr. Melite Pivec-Stele v Času 1938, drugega tozadevnega slovenskega spisa, ki je obravnaval domače razmere, avtor v svoji bibliografiji ne navaja.) — Verjetno bi prinesle tudi pri nas precej zanimivega materiala manjše ankete po šolah; zlasti pa bi bilo zanimivo, če bi se danes, ko igra tisk v človeškem življenju vedno večjo vlogo in ko je preteklo že skoraj trideset let, odkar je Slovenska Matica izdala Milčinskega »Mladih zanikrnežev lastne životopise«, kdo uredil in izdal novo serijo samoizpovedi mladih zapeljancev vprav pod vidikom spremenjenih kulturnih razmer. Gotovo bi v teh novih samoizpovedih, če bi bila vprašanja pravilno stavljena,

poleg močnejših faktorjev (Milčinski navaja zlasti starše, rejnike, tovarišijo, stisko in bedo) pokazala svoj pomen tudi tisk in film kot sodobna faktorja.
S. V.

KATOLIŠKA AKCIJA V TEH TEŽKIH DNEH

Apostoli katoliške akcije imajo v svojo. Čakajo jih tri nemajhne naloge.
Apostoli katoliške akcije imajo v teh težkih dneh prav posebno poslanstvo. Čakajo jih tri nemajhne naloge.

Prva je, da oznanjajo vsak v svojem krogu dejavno ljubezen. Vojska je povzročila toliko bede, da more vsaj nekoliko pomagati le velika ljubezen, tista ljubezen, ki se ne straši odpovedi, temveč rada odrga sama sebi, da more pomoči drugim. Sedaj je res čas preskušnje. »Kdor ima premoženje sveta in vidi brata v pomanjkanju, pa svoje srce pred njim zapre, kako more biti ljubezen božja v njem?« (1 Jan 3, 17).

»Kakor premoreš, tako bodi usmiljen.

Ako imaš veliko, obilno dajaj; če imaš malo, si prizadevaj, tudi od malega rad podeliti.« (Tob 4, 8—9).

»Ne žali srca ubogega človeka in ne odlašaj darú njemu, ki je v stiski. Ne odrekaj prošnje stiskanemu in ne obračaj svojega obraza od reveža« (Sir 4, 2—4).

»V sedanjem času naj bo vaša obilica za njih pomanjkanje...« Zgled naj bodo tisti, ki »v mnogih stiskah po svojih močeh, pričam, dà, preko svojih moči dajejo iz lastnega nagiba« (2 Kor 8, 14, 2—3).

Druga je, da pobijajo vsak v svojem kraju nekrščansko misel na maščevanje.

Kakor da bi bili pozabili na vse krščanstvo, govore nekateri z jezo o maščevanju. Kaj pa pravi krščanski ukaz? »Ne delajte si, preljubi, sami pravice, ampak dajte prostora božji jezi; zakaj pisano je: Meni gre maščevanje, jaz bom povrnil, govori Gospod. Ne daj se premagati hudemu, ampak premaguj hudo z dobrim!« (Rim 12, 19—21). Seveda ni s tem rečeno, da sovražnik ni dolžan krivice popraviti, kakor tudi ne, da ne sme, kdor je oškodovan, tega zahtevati. Rečeno je marveč najprej, da ne sme sovražiti (»vsak, kdor brata sovraži, je ubijavec« 1 Jan 3, 15); rečeno je potem, da ne sme hudega povračati s hudim, krivice zavračati s krivico, ropa z ropom, grdega ravnanja z grdim ravnanjem; ni pa rečeno, da ne bi smel svojega braniti (tudi s silo, »vim vi repellere«) ali svojega nazaj zahtevati; more se odpovedati, kdaj ga bo morda tudi ljubezen nagibala, da se odpove, a zahtevati pravico, ni še sovraštvo, ni še proti dolžni ljubezni. Zopet pa ni dovoljeno samovoljno in nasilno »delati pravico«, če je postavna oblast tu, ki deli pravice in popravlja krivice.

Zdi se, kakor da bi bili mnogi kristjani pozabili na tiste besede vsakdanje molitve: »zgodi se tvoja volja!« Ali smo še kristjani, če si sami proti božji volji delamo voljo? Zdi se tudi, kakor da bi nič ne mislili ob tistih besedah: »odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo svojim dolžnikom«.

Ali ne koti maščevanje maščevanja? Kakor v velikem, tako v malem? To resnico v velikem izpričujejo vojske. Saj ti ne morejo končati vojske, katere vodi maščevanje. Če se maščuje ta narod, zakaj se ne bi po zakonu maščevanja, kadar mu bo mogoče, maščeval premagani narod? Tako vojsk ne bo konec. Vojske je mogoče resnično končati le na zakonih ljubezni in pravice ter odpustčanja. Tako je mogoče tudi med ljudmi priti do miru.

Maščevanje je beseda poganov in poganstva!

Tretja naloga apostolov KA je, da zavračajo prevare komunizma.

Grda prevara je, če kdo pričakuje rešitve od komunizma. Komunizem je brezboštvo, a kako bi kristjan pričakoval rešitve od brezbožnikov in brezboštva? Brezbožnik kdaj more pomagati, kdaj bo tudi pomagal, a ne z brezboštvom, temveč kljub brezboštvu po svoji boljši naravi. A komunizem je bistveno brezboštvo in kamor pride, prinese brezboštvo. Zaupati na komunizem more le tisti, ki mu ni krščanstva več mar. Da si želi komunističnega gospostva, kdor bi se rad iznebil božjega gospostva, to je razum-

ljivo — komunizem je negacija božjega gospostva —, a kako se more vnemati za komunizem kristjan, to je nerazumljivo in je mogoče le v strašni zmedi naših dni!

Nekatere moti »slovanska Rusija«. Toda komunizem ni prav nič slovanski in vodnikom komunizma je slovanstvo deveta briga! Njim gre le za internacionalno zmago internacionalnega komunizma. Komunizem se je za čas potuhnil, a na tihem pripravljaj za svetovno revolucijo na razdejanju sedanje vojske. Usoda je hotela, da se je prevaral in nehote zapletel v vojsko, ko mu še ni bilo ljubo. Slovani smo sanjači. Saj niti carska Rusija ni imela do drugih slovanskih narodov nobene ljubezni. Ali je ljubila Poljsko in nje svobodo? Ali Ukrajince? Balkanske narode na videz da, ker so ob poti do Dardanel in v Sredozemlje in naj bi ji pomagali utirati pot k nje ciljem! Morda je imela carska Rusija nekoliko ljubezni do njih pravoslavja, a tudi ta ljubezen je bila sebična, porojena iz želj po veličini pravoslavne Rusije. Če so bile besede carske Rusije o drugih slovanskih narodih le lepe besede, so take besede na jeziku boljševikov — saj jih v resnici komaj kdaj izgovore — le slepiva prevara za komunistično agitacijo.

Komunizem je naš najhujši sovražnik; najhujši, ker je s svojimi prevarami naš notranji sovražnik!

L—j.

KATOLIŠKA AKCIJA TUDI V FRANCIJI

Po nepričakovanem žalostnem razsulu francoske oborožene sile si je začel izpraševati vest tudi francoski narod. Državni poglavar je uradno ugotovil, da je Francija propadla zaradi pomanjkanja etike in pretirane uživaželjnosti posameznika ter ideološke razcepljenosti, ki je izšla iz brezobzirne sproščenosti in hvalisane širokogrudnosti, ki nočeta poznati nobene obveznosti in dolžnosti.

Z ozirom na ta dejstva je francoski episkopat izdelal skupno instrukcijo za zasedene in nezasedene francoske škofije. Zahteva nedotakljivost življenjskih sil sv. Cerkve. Oblast mora temeljiti v Bogu. Skrajni čas je, da šolska zakonodaja spozna svojo napako in nesmiselnost, da ni upoštevala ne nedosvojljivih pravic duše ne verske vzgoje.

Episkopat značilno ugotavlja: da smo sedaj dospeli do Katoliške akcije. Pod silo razmer in oziraje se v bodočnost je francoski episkopat sedaj izdelal smernice in navodila za delo v Katoliški akciji, ki je kakor »punčica njegovega očesa«. Katoliška akcija je po mnenju istega episkopata posebno gibanje, ki se bistveno loči od prejšnjih gibanj in ima svojo osebnost. Če bo kdo zahteval, da izgine iz javnega življenja, bomo prisiljeni, da proti temu ugovarjamo iz vseh svojih moči. Tudi nameravani enotni državni vzgoji mladine se francoska Katoliška akcija ne umakne.